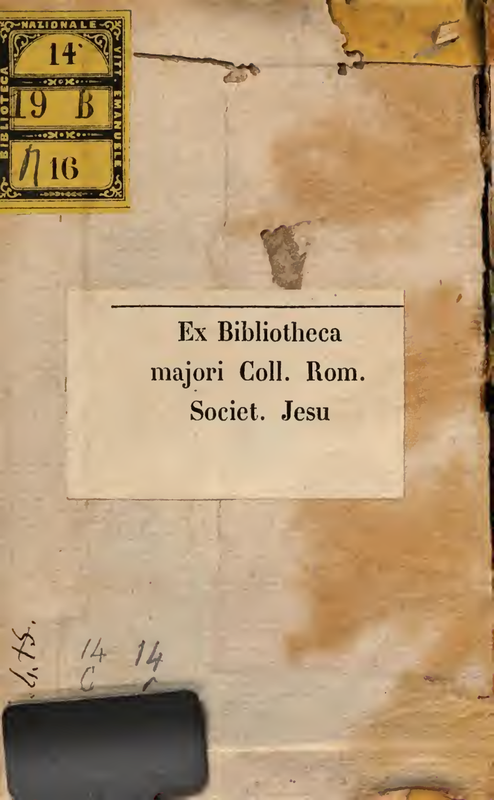

IHS

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
19 B
16

ORATIONES DVÆ.

I. D. Gregorij Nyſſeni in Apoſtolorum Principes Petrum & Paulum.

II. Alexandri Monachi de Inuentione ſanctæ Crucis.

VTRAMQVE

NVNC PRIMVM GRÆCE ET LATINE EDIDIT JACOBVS GRETSERVS Societatis IESV.

CVM

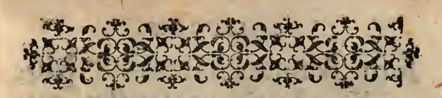
NONNVLLIS THEODORI PRODROMI IN S. CRVCEM Epigrammatis.

INGOLSTADII,

Ex Typographeo Ederiano apud Eliſabetham Angermariam viduam.

Anno M. DC. XX.

NOBILI, MAGNIFICO ET AMPLISSIMO DOMINO IOANNI GEORGIO HERWARDO AB HOHENBVRG, I. V. D. BAVARIÆ Cancellario, Svvabæ Præfecto, & Serenissimi Boiorum Principis MAXIMILIANI, &c. Consiliario Intimo, &c.

IACOBVS GRETSERVS Societatis IESV.

ADFERO ad te, *amplißime Domine*, duas orationes ex græco versas; alteram Gregorij Nysseni in Apostolorum Principes Petrum & Pau-

lum. Alteram, Alexandri Monachi de Inuẽtione sanctæ Crucis. Caussæ adferendi cum plures suppetant, hanc vnam commemoro; quia Græcarum literarum vt scientissimus, ita & amantissimus es. Quapropter licet publicis, iisque plurimis & grauissimis districtus negotiis; semper elaboras, vt Gręcis euoluendis aliquid temporis impẽdere queas; teque id reipsa præstare, testantur ipsimet Græcanici libri, quos selectissimos in tua Bibliotheca habes, vbique ad oram seu marginem *Rubrica* notati; vt vbi aliquid præ aliis obser-

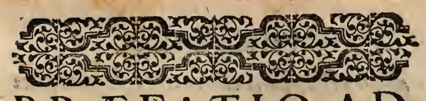
obſeruatu dignum, continent, id reuiſenti ad eundem auctorem ſtatim occurrat.

Teſtantur idem lucubrationes tuæ Hieroglyphicæ & Magneticæ eruditione ex Græcorum monumentis hauſta refertiſſimæ; quas cum Horatio non in nonum, ſed contra Horatium lõge vltra nonum annum premis. Emitte tandem, & vinculis immerẽtes frenare deſine. Id vt facias, hos duos, Nyſſenũ & Alexandrũ deprecatores ad te allego: quos, vt ſpero, etiam

mei cauſa benigno vultu dignaberis. Vale vir ampliſſime. Ingolſtadij Kalend. Martij M.DC.XX.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM.

ORationem in ſanctos Apoſtolos Petrum & Paulum, principio mutilam, deſcribendam curauimus ex chartaceo vetuſto codice M. S. Bibliothecæ Cæſareæ Viennenſis; in quo ſolius D. Gregorij Nyſſeni plures orationes vnà cum hoc Encomio inerant. Ex quo aliquis ſuſpicari poterat, etiam hoc eidem Patri, tanquam auctori adſcribi debere; ſed repugnare videtur genus dicendi, quod Gregorio longe grandius & magnificentius eſt; ſed in mentem reuocan-

dum est; ipsum etiam Nyssenum non vbique sibi parem apparere, præcipuè in sermonibus ad populum, quos captui plebis accommodate concinnare oportet.

Nec nomen Gregorij, vt in aliis, initio expressum est, hoc vel simili modo τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου, *&c. vel,* τοῦ αὐτοῦ, *&c. sed non mirum, quia plures pagellæ exciderunt præ nimia vetustate, ita vt vix, ac ne vix quidem quarta pars orationis illius in defunctos, quæ hanc proxime antecedit, in prædicto codice supersit, vt planum fit ex nupera editione Græcolatina Parisiensi. Qui casus non modo præcedentem quasi per apocopen;*

copen; sed & hanc nostram proxime subsequentem quasi per aphæresin detruncauit: alioqui fortaßis Gregorij Nysseni nomen præscriptum videremus; sicut cæteris eiusdem codicis præscriptum est. Nec refert, quod sæpius oratio non satis cohærere, imo & σολοικίζειν videatur; nam librariorum imperitia multa deprauauit; quæ quis sine plurium exemplarium subsidio iam restituat?

Posset porro animum minus aduertens credere, Nyssenum inter Apostolos æqualitatem, & vt ipse vocat τὸ ἰσόῤῥοπον, καὶ ἰσοστάσιον statuere, sed hoc aliter accipi non potest; quàm de æqualitate Apostolatus præcise,

non de circũstantiis & accidentibus Apostolatus: omnes enim Apostoli pares fuerunt, quatenus præcisè erant Apostoli; quemadmodum omnes Episcopi, qua Episcopi, æquales sunt; licet inter illos iure diuino sit quidam omnium supremus, nempe Pontifex Romanus; & iure Ecclesiastico alij Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & sic cæteris maiores. Et quomodo Nyssenus Apostolos omnes simpliciter quoad omnia, æquales esse assereret, cum apertissimis verbis non semel, sed iterum atque iterum Petro primatum in omnes, etiam in ipsos Apostolos, & super omnes concedat? Agnouit igi-

tur

tur aliquid prærogatiuæ ac eminentiæ in Petri Apostolatu, quod in aliorum Apostolatu non inueniebat.

Legatur itaque hæc quoque oratio nomine Nysseni; quod fortasse nobis certum esset, nisi codex excisis, vel potius exesis, compluribus pagellis decurtatus fuisset. Ego eò libentius huic orationi euulgandæ aliquid operæ impendi, quòd plura iam sanctißimi & eruditißimi huius Patris monumenta in publicum protulerim; quæ prius separatim edita, postea in duos Nysseni Parisienses Græcolatinos Tomos, & in Appendicem illata sunt.

Quod attinet ad Encomium, S. Crucis, quod nunc publicamus, id epitome est illius, cui cum Homiliis Græcis Tomo 2. de S. Cruce lucem dedimus additis sat copiosis notis. Quis in compendium redegerit, mihi non liquet. Omittit Breuiator omnia vsque ad Imperium Constantini Magni, quando sublatis tyrannis, eo solus potitus est; cum Hierosolymitanæ Ecclesiæ cathedram Macarius teneret. Deinde, exposita Crucis Inuentione, iterum multa resecat, vsque ad Encomia S. Crucis, quæ plura & copiosiora in hoc Apographo exstant, quàm in duobus exemplaribus, quibus

bus nos in editione Alexandri vsi fuimus. Inuenies etiam alicubi variantem scripturam, quod collatio cum editione docebit.

Quis vero Alexander iste fuerit, haud satis compertum est. Credibile sit, esse illum, cuius apud Surium Tom.3. exstat Encomium in S. Barnabam Apostolum, hac inscriptione. Alexandri Monachi laudatio in Apostolum Barnabam, quam habuit rogatus à Magno sacerdote venerãdi templi Præfecto, quod beato Barnabę consecratum fuerat. *quia stylus concinit, vt & sollicitudo excusandæ propriæ infirmitatis, quasi tanto oneri subeundo imparis.*

paris. Ex prædicta tamen Epigrapha nihil certi colligitur, de conditione & ætate Alexandri, vt nec ex reliquæ orationis decursu, nisi quod Alexander Encomium S. Barnabæ, in ipsa Cypro, eo loco, vbi S. Barnabæ lipsana reperta fuerant, instituisse merito creditur: ibi enim magnificum Templum in honorem S. Barnabæ exstruxerat Anthemius Episcopus Salaminæ, variis miraculis admodum nobile, cuius præfectum egisse videtur ille, qui hoc Encomium ab Alexandro efflagitauerat.

Porrò vnà cum Reliquiis beatæ Barnabæ inuentũ est Euangelium Hebraicum S. Matthæi, manu

S. Barnabæ exaratum, de quo Alexander. Rogatu Imperatoris (*is Zeno erat*) Euangelium in vrbē Constantinopolim attulerant, &c. Vbi vsque ad hodiernum diem seruatur, & in magna quinta Paschæ feria quotannis in palatij Oratorio Euangelium ex eo libro recitatur. *Cedrenus in compendio historiarũ.* Id Euangelium Zeno reposuit in palatio, in ęde S. Stephani in Daphne. *Inuentionem S. Barnabæ refert Baronius ad annum Christi 485. eodemq; tempore Alexandrum vixisse affirmat; quod tamen, meâ quidem sententiâ, satis perspicue ex ipso Encomio non colligitur.*

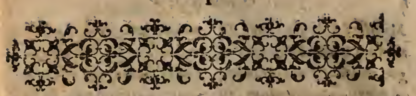
At

At siue vnus sit vtriusque Encomij auctor, siue diuersus, hæc Epitome laudes S. Crucis decantans, non est indigna lectu, quicunq; tandem breuiatoris officio functus sit. Ea ad me venit Antuerpiâ à R. P. ANDREA SCHOTTO, *Societatis nostræ, qui eandem dono acceperat ab erudito, & lucubrationibus Arnobianis satis noto viro Geuerharto Elmenhorstio anno Christi M.DC.XVIII.*

Vale.

TOT

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν γρηγορίου ἐπισκόπου τῆς νύσσης λόγος ἀκέφαλος εἰς τοὺς πρωτοαποστόλους πέτρον καὶ παῦλον.

Καὶ ὡς πάντας εὐψύχως ἔφερεν ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ χριστοῦ διπλοῖς καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλατταν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πολλαπλοῖς κινδύνοις ἑαυτὸν ἐκδιδοὺς, καὶ ἀκήρυκτον πανταχοῦ τῶν στοιχείων ἑαυτῷ τὴν ἀσφάλειαν ἔχων. πλὴν ἀλλὰ δῶμεν ἡμεῖς, εἰ δοκεῖ, τὸν αὐτὸν αὐτοῦ μνημονεύεσθαι κινδύνων τούτων τὲ καὶ τῶν ἄλλων, ἵνα τι τὸν ἡμέτερον λόγον καὶ τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν ὡς καὶ τοῖς ἔργοις κοσμήσωμεν. διάκονοι χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν

S. PATRIS NOSTRI GREgorij Episcopi Nyssęni oratio principio mutila in primos Apoſtolos Petrum & Paulum.

Et vt omnes æquo animo ſufferebat, geminis, terra marique, vel potius variis periculis ꝓ ſolo Chriſto ſeipſum exponens, & vbique, quamuis non indictam conciliatamq; elementorum ſecuritatem inueniens. Cæterum, ſinamus, ſi videtur, illum ipſum & hæc & alia ſua pericula exponere, vt orationem noſtram, ipſius quoque verbis, quemadmodum & factis nonnihil ornemus.

Ministri Christi sunt. Vt minus sapiens dico, plus ego: in laboribus plurimis, in plagis supra modum, in carceribus abundantius: in mortibus frequenter; à Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Ter virgis cæsus sum; semel lapidatus sum, ter naufragium feci, die & nocte in profundum maris fui. In itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronũ, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate.

λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ. ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως. ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως. ἐν θανάτοις πολλάκις. ὑπὸ ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον. τρὶς ἐρραβδίσθην. νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα. ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίαις, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι.

Num quis est, qui censeat alium quẽpiam melius potuisse certamina Pauli percensere, quàm ipsum Paulum. Mihi quidem hoc non videtur, & vt existimo, neque alteri cuipiam, qui veritatem

Ἆρα δοκεῖ τινι βέλτιον ἢ κατὰ παῦλον, τὰ τῶν ἄλλων τὰ παύλου φέρεσθαι; ἐμοί γε μὲν οὔ. δοκῶ δὲ μηδ᾽ ἄλλῳ μηδενί, ᾧ μὴ παρ᾽ οὐδὲν τὸ χρῆμα τῆς ἀληθείας ἄγει. Τού-

τῶν τὰ μὲν ἐστι καθαρῶς τοῦ Παύλου, τὰ δὲ καὶ Πέτρου κοινά· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πάντα κοινά, οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ μὴ κἀκεῖνος εἰς ἀνάγκην κατέστη, τὰ καθ' αὐτὸν Κορινθίοις ἢ τισιν ἄλλοις διεξελθεῖν, παρὰ τοῦτ' αὖ ἐγὼ κελεύομαι μὴ κἀκεῖνον τοιαῦτα παθεῖν οἴεσθαι. ἐπείπερ αὖ μηδὲ Κορίνθιοι Παύλῳ τὰς αἰτίας παρέσχον τοῦ ταῦτα γράφειν, οὐκ ἂν ἦν ἄλλως ἐντεῦθεν αὐτὸν ἐπαινεῖν. φέρε γὰρ ὡς ἄν τι, καὶ αὐτὸς ἐρωτήσω. εἰ Πέτρον μὲν γράψαι συνέβη, Παῦλον δὲ μή, ἆρα παρὰ τοῦτ' ἦν δίκαιος ὁ Παῦλος μὴ τὰ τοιαῦτα παθεῖν ὑπειλῆφθαι, οὐχ ἕως κἂν μὴ τὸ ἀληθὲς ἀποκρύπτεσθαι βούλῃ. ὥσπερ οὖν κἂν μὴ Παῦλος ἔγραφεν, οὐ παρὰ τοῦτό γε οὐκ ἂν ἦν ταῦτα πεπονθώς, οὕτως ἐπειδὴ καὶ Πέτρος μὴ γέγραφε; ταῦτά τε πάντα, καὶ πλείω τούτων παθεῖν ὑ-

in postremis non ducat: quorum quædam in solidum sunt Pauli, quædam Petro itidẽ communia: vel, vt rectius loquar, omnia sunt communia: nõ enim quia eum necessitas non compulit, vt quæ perpessus est Corinthiis vel aliis exponeret; ideo iubeor credere, eum talia non pertulisse, quandoquidem Paulus, has suas laudes nunquam in literas retulisset, nisi ei Corinthij occasionem dedissent, cedò enim, vt & ego aliquid quæram; Si Petrus scripsisset; Paulus verò non scripsisset, num propterea æquum fuisset suspicari, Paulum non esse talia passum? Non ita: nisi veritatem de industria celare velis. Sicuti igitur, licet Paulus hæc talia literis nõ mandasset, nõ idcirco talia passus nõ fuisset, ita postquam Petrus se talia passum non esse nullo scripto prodidit; eam ob caussam

talia non pertulisse existimari non debet: sed vt in aliis, ita & hic vtrique omnia sint communia; certumq́ esto istos Apostolos ad magna quidem missos, in magna pericula coniectos, magna præstitisse & effecisse; & post huius vitæ finem magnis præmiis affectos esse.

πειλήφθαι. πλὴν ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, ἔσω κἂν τούτοις ἀμφοῖν τὰ πάντα κοινά. καὶ γινωσκέσθωσαν οἱ ἀπόστολοι μεγάλοις μὲν ἐπιβαλλόμενοι, μεγάλα δὲ κινδυνεύσαντες, μεγάλα δὲ κατορθώσαντες. καὶ τελευτῶντες, μεγάλων ἀξιωθέντες.

In tam grandia enim pericula inciderunt, vt aliorum discrimina cum his collata vix æstimari possint, siue multitudinem, siue magnitudinem spectes; eos vicissim honores adepti sunt, vt pericula cum illis comparata exigui momenti videantur; neq́ varietas & abundantia honoris, si componatur cum ærumnis, animo & cogitatione efformari queat.

Κινδύνοις μὲν γὰρ περιέπεσον, ὡς μηδὲν εἶναι τοὺς τῶν ἄλλων ἁπάντων πρὸς τοὺς αὐτῶν τῷ πλήθει τε καὶ μεγέθει. Τιμῶν δ᾽ αὖθις ἔτυχον, ὡς μηδὲν εἶναι πρὸς αὐτοὺς τοὺς κινδύνους. Τό,τε πολλαπλάσιον πρὸς τὰ παθήματα τῶν τιμῶν, μηδ᾽ ἐννοεῖν ἐγχωρεῖν.

Ego præter cætera, mente nō assequor, quomodo cum Iudice super thronos sessuri sint, quales scilicet throni illi futuri, & qualem in singulis cathedram animo concipere oporteat: & cum

Ἐμοὶ γὰρ χωρὶς τῶν ἄλλων, ἡνίκα ἂν καὶ τοῦτ᾽ ἐπὶ νοῦν ἀναβῆ, ὡς ἐπὶ θρόνων ἅμα τῷ κριτῇ καθεδοῦνται, οὕς τινάς ποτε τοὺς θρόνους, καὶ ἣν τὴν ὑπ᾽ αὐτῶν καθέδραν νοεῖν χρή. καὶ ὡς κορυφαῖοι

ρυφαῖοι προεδρεύουσι τῶν συναποστόλων· καὶ τῷ κριτῇ συνδικάζουσι δοκεῖ θεοὺς θεῷ συγκαθημένους ὁρᾶν· καὶ ἡ δόκησις, ὑπερφυῶς ἀληθής. τοῖς γὰρ ἀξίοις θεοῦ πατρὸς ἑαυτοὺς παρεσκευακόσιν, ὀρθότατα ἂν ἔχει καὶ θεοῦ υἱοῖς καὶ θεοῖς χρηματίζειν. καὶ ᾧ συνηδόξουν ἀδοξοῦντι λόγοις οἰκονομίας, τούτῳ μετὰ τῆς οἰκείας ἰόντι δόξης συνδοξασθῆναι. ὥς τέ μοι καὶ τοὺς ἀποστόλους ὁρᾶν ἐπὶ τῶν θρόνων νῦν ἱδρυμένους δοκοῦντι, ταυτὶ πρὸς αὐτοὺς ἔπεισι λέγειν.

Principes Apostolorum collegis suis præsident, & cum iudice simul iudicant, videor *Deos simul cum Deo* considentes videre, quæ sanè existimatio verissima est: nam iis qui se Deo patre dignos reddiderunt, appellatio filiorum Dei, & Deorum rectissimè tribuitur, & par est, vt cum quo ratione susceptæ carnis, in gloriam vitam agente, in gloriam simul vitam duxerũt, cum eodem ad ppriam gloriam assumpto, conglorificentur: vt proinde mihi Apostolos, quasi iam thronis insidentes contemplanti, sic affari lubeat.

Νῦν ἐχρῆν ὑμᾶς τὰς ἀμοιβὰς, ὦ τῷ λόγῳ πολλὰ συμπονήσαντες, ἀπολαβεῖν. νῦν καθαρὰ τὰ τῆς δόξης τῷ διδασκάλῳ τε καὶ ὑμῖν. νῦν οὐδὲν δεῖ περιπετασμάτων, οὐδὲ πτωχείας περιβεβλημένης. πάλαι ταῦτα κοινῶς ὑμῖν ἐτιμᾶτο. ὡς μηδ᾽ ἔχειν εἰπεῖν μή τι πότε,

Oportebat vt vos, qui cum verbo multos labores exantlastis, nunc retributionem acciperetis. Nunc sincera & liquida Magistri vestri & vestra gloria. Nunc nullo opus est tegumento, & paupertatis obiectu, quam olim in communi colebatis; vt dicere non habeam, qui

ἃ τετίμηνται διὰ τοὺς κινδύνους προσέθηκεν οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, ἣν δὲ μᾶλλον ἀκόλουθον τὴν παῤῥησίαν εἰπεῖν δι᾽ ἧς ἀνεῤῥίπιζον τοὺς κινδύνους. ὡς ὑπὸ σφοδροῦ πνεύματος φλὸξ εἰς μέγιστον αἴρεται. καὶ γὰρ εἴ τις ἔροιτο· πόθεν οὗτοι κινδύνοις ἐκ κινδύνων ὡμίλουν ἀεὶ. τί ἂν ἕτερον ἢ τὴν παῤῥησίαν μητέρα τῶν κινδύνων εἰπόντες, τῆς ἀληθείας μᾶλλον ἐχοίμεθα; τὴν μὲν οὖν ὁσημέραι παῤῥησίαν αὐτῶν συγγραφῆς ἂν ἔργον εἴη διεξιέναι.

expoſuiſſet; adiecit neſcio quo pacto & honores, q̃bus ob pericnla cohoneſtati ſunt; magis autem cõueniebat prædicare illam libertatem, qua pericula excuſſerũt, quemadmodum à concitato vento flamma quàm altiſsimè ſuſtollitur. Si quis ſciſcitetur, qua ratiõe acciderit, vt iſti ex periculis in pericula ſuccurrerent; quid aliud reſpondentes à veritate minus aberrabimus, quàm ſi dicamus, libertatem illam pericula illa peperiſſe. Et quidem quotidianam illorum libertatem explicare velle, proprij operis fueri t.

Ἀλλ᾽ ὅπως τῆς πεντηκοστῆς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐνστάσης, ἡμέρας, πρὸς ἅπαντας ἐπαῤῥησιάζοντο. τοῦ γὰρ πνεύματος οὐρανόθεν σὺν ἤχῳ πυρίνων εἴδει γλωσσῶν ἐπικαθίσαντος ἑκάστῳ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῆς ἰδίας τοὺς ἀγραμμάτους πληρώσαντος χάριτος, καὶ πάντων

At videamus quali libertate erga omnes vſi ſint inſtante poſt reſurrectionem Peutecoſte. Cum enim Spiritus ſanctus de cœlo cum ſonitu, ſpecie ignitarum linguarum, ſupra ſingulos Apoſtolos ſediſſet; & propria ſua gratia indoctos repleuiſſet; omnibus, peregri-

nis linguis loquentibus, & iis, qui ex omni natione, quę ſub cœlo eſt, conuenerant; ſuam patriam & natiuam linguam in Apoſtolorũ ore agnoſcentibus & intelligentibus, hocque pro maximo miraculo reputantibus, non deerant, qui Apoſtolos muſto ebrios dictitarent; ſtulta prorſus & ebriis verè conuenientia effutientes. Etenim ſi qs ex me quæreret, vtrum non intelligentes ea, quæ audiebant, Apoſtolos muſto ebrios eſſe affirmarint; an intelligentes; reſpõderem, me ex vtraque parte eos pro inſipientibus ducere; ſi enim non intelligentes apparet eos, prætermiſſo veritatis examine, temerè verba fundere: cur enim ego ob aliorum imperitiam delirare exiſtimer? Si verò intelligentes; apertè conuincũtur, quòd deditâ operâ improbi eſſe voluerint, hoc inſcitiæ cognatum eſſe, ne ipſos quidem ſi roges, inficiaturos arbitror.

ἑτέραις γλώσσαις λαλούντων, καὶ τῶν συνεληλυθότων ἐκ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπ' οὐρανὸν τὴν οἰκείαν ἑκάστου συνιέντος φωνὴν, καὶ τοῦτο μεγίστην πασῶν ὕλην θαύματος ποιουμένων, ἦσαν, οἳ γλεύκους μεμεστῶσθαι τοὺς ἀποστόλους ἔλεγον. ἀνόητα πάντη καὶ ὡς ἀληθῶς μεθυόντων ἀποφαινόμενοι, καὶ γὰρ εἴ με τις περὶ αὐτῶν ἤρετο, πότερον οὐ συνιέντες ὧν ἤκουον γλεύκους μεστοὺς εἶναι τοὺς ἀποστόλους ἔφασκον, ἢ συνιέντες, εὗρεν ἂν ἀνοήτους οἰόμενον ἑκατέρωθεν. εἰ μὲν γὰρ οὐ συνιέντες, φαίνονται πρὶν εἰς ἐξέτασιν ἥκειν τῆς ἀληθείας, εἰκῆ τὸν λόγον ἀπορρίπτοντες. Τί δή ποτε γὰρ διὰ τὴν ἑτέρων ἀπαιδευσίαν παραληρεῖν ἐγὼ δόξω; εἰ δὲ συνιέντες, συντίθενται εἰδήπουθεν ἐθελοκακεῖν· τὸ δ' ἀδελφὸν εἶναι ἀνοίας. ὅ μοι κἂν ἐκείνους ἐρωτηθέντας εἰπεῖν.

Ἀλλὰ

Ἀλλὰ γὰρ Πέτρος ὁ πρωταγωνιστὴς καὶ κορυφαῖος τῶν ἄλλων, καὶ πρῶτος παῤῥησίαν ἀναλαβὼν, τὴν μὲν τοῦ κραιπαλᾷν δόξαν, τῇ προσθέσει τῆς τρίτης ὥρας ἀνεῖλεν. πάλαι δὲ τῷ Ἰωὴλ εἰρημένον ἀπέδειξε. Τὸ πνεῦμα μέλλειν ἐπὶ πᾶσαν ἐκχυθήσεσθαι τὴν πιστεύσασαν σάρκα καὶ προφητεύσειν. καὶ ἅτε πλείονος ἢ καὶ πρόσθεν σπάσας τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος, καὶ πλείονος, ἢ καὶ πρόσθεν μετέσχε τῆς παῤῥησίας. καὶ μισθὸς τῆς παῤῥησίας αὐτίκα μὲν τῶν προστεθέντων ἡ τρισπλῆ χιλιάς. Μετ' οὐ πολὺ δὲ κακῶν φασιν ἰλιάς. ἀπειλαὶ καὶ πληγαὶ, καὶ εἱρκταὶ καὶ ἀτιμίαι, καὶ διωγμοὶ, καὶ ὧν οὐδ' ἂν ἓν ὅγε μὴ Πέτρος, ἢ κατὰ Πέτρον ὢν ὑπενέγκαι. Ἐντεῦθέν τε μέχρι τέλους, τά τε τῆς παῤῥησίας καὶ τὰ τῶν κινδύνων συμπλέχοντά τε ἀλλήλοις καὶ οὐδέτερον θα-

Cæterum Petrus primus ille pugil, & princeps aliorum primus libertate assumpta, suspicionem illam de crapula, oppositione tertiæ horæ refutauit. Et id quod iam olim Propheta Ioël prædixerat, attulit; nempe futurum tempus, quo spiritus super omnem carnẽ credentem effunderetur, credentesque propheta-rent. Porro quò plus quã prius de spiritus gratia hauriebat Petrus, eò etiã plusquam prius de libertate participabat; cui libertati statim, mercedis loco, trium millium conuersio reddita est. Non diu pòst secuta est, malorum, vt fertur, Ilias, minæ, plagæ, carceres, probra & persecutiones, quorum omnium nihil est, quod non vel Petrus, vel socij Petri pertulerint. Hinc verò vsq; ad supremum vitæ diem, semper libertatis & pericula connexa deprehendes, neq;

vnquam ab inuicem ſeparata. Et Petrus tam in Templo, quàm publice in plateis Chriſtum annuncians, ſi in carcerem abripiatur, ad realem dignitatẽ ſe duci autumat: ſi minas audiat, eas nõ pluris facit, quàm vndarum ſtrepitum. Si flagelletur, corona regia ſe redimiri cenſet.

Hæc quæ in Petro elucescunt, in Paulo itidem eiuſdem libertatis alis inſtructo ita reperies, vt ſingulis Sabbatis in ſynagogis, Chriſtum filium Dei viuentis abſq; vlla diſsimulatione prædicauerit; & quamuis cum ſapientiſsimis Athenienſibꝰ diſputet; haud tamen inanem & euanidam eorum ſapiẽtiam, ſibi, qui vt indoctus & Semiuerbius traducebatur, ſilentij frenũ iniici paſſus eſt. Quorſum enim, Atticiſmus Paulo, ſi non eſt prædicaturus Chriſtum? Hunc in modum & coram illis,

πέρου λειπόμενον. καὶ πέτρος ἐν ἱερῷ καὶ δημοσίᾳ δημογορῶν ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ. κἂν μὲν εἰς εἱρκτὴν ἀπάγηται, ἐπὶ βασίλεια νομίζων περιπέμπεσθαι; ἂν δὲ ἀπειλῶν ἀκούῃ, ὡς ψόφοις παρακούων κυμάτων. ἂν δὲ καὶ μαστίζηται, στεφάνους δοκῶν περιτίθεσθαι.

Ἀγε μὴν τῷ πέτρῳ ταὐτῇ καὶ παύλῳ ὑπὸ τοσαύτης ἀνεπτερωμένῳ καὶ τούτῳ τῆς παῤῥησίας, ὡς καὶ ἐν συναγωγαῖς καὶ κατὰ σάββατον, μηδὲν ὑποστέλλεσθαι κηρύττειν τὸν χριστὸν υἱὸν τοῦ ζῶντος θεοῦ, κἂν πρὸς τοὺς ἀθήνησι διαλέγηται σοφωτάτους, μηδὲν εἶναι τὴν κατηργημένων ἐκείνων σοφίαν ἀρκοῦσαν αἰτίαν τοῦ τὸν ἰδιώτην καὶ σπερμολόγον δοκοῦντα σιγᾶν. Τί γὰρ παύλῳ τὸ ἀττικίζειν, εἰ μὴ μέλλοι κηρύττειν χριστὸν ταῦτ᾽ ἄρα καὶ πρὸς τοὺς δεινοὺς λέγειν εἶναι δοκοῦντας ἐπαῤῥησιά-

ῥησιάσατο. οὐ γὰρ ἦν ἰδιώτης τῇ γνώσει, οὐδὲ τῇ ἐκείνων φωνῇ τὴν σοφίαν ἐμέτρει. καὶ Διονύσιος, ὃς πρῶτος ἀθηναίων τὴν ἀθηναίων γλῶτταν τετίμηκε, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐξαρτησάμενος ἑαυτοῦ, δῆλον ἐθῆκεν ἀθηναίοις, ὡς ἔστι τι κρεῖττον τοῦ ἀττικίζειν. οὐδ' ἐν λέξεσιν, ἀλλ' ἐν νοήμασιν ἡ εὐσέβεια. καὶ ὅτι κομψοὶ μὲν λόγοι εὐσεβείᾳ ὑπηρετούμενοι, τῶν οὐ φαύλων. ὃς δὲ ταύτης αὐτοὺς ἀποστήσας κεκτῆσθαί τι καλὸν οἴεται, κἂν ἄμμου σωρὸν ἔχων, χρυσοῦ πλουτεῖν ἑαυτὸν πείσει. δεινὸν γὰρ εἰ ἱματίῳ μὲν καὶ ὑποδήματι καὶ τοῖς ἄλλοις τίνα τρόπον χρηστέον οὐ μικρὸν ποιησόμεθα λόγον, λόγῳ δὲ, ᾧ τῶν ἐπὶ γῆς διαφέρομεν ζώων, μὴ κατὰ λόγον χρησόμεθα· ἅμα μὲν γὰρ καὶ καλ'

qui dicendo & differendo valere videbantur; libertate vsus est; nō enim erat idiota cognitione, neq; illarū liugua sapientiam metiebatur; & Dionysius, qui primus ex Athenienfibns Atheniensium linguam honorauit, multosq; sibi socios adiūxit, Atheniensibus planū fecit, esse aliquid melius & præstantius Atticismo, neq; in verbis, sed in sensu & affectu pietatē consistere; disertamq; orationem, si pietati subseruiat, haud contemnēdam esse. Qui verò à vera religione alienos & abstractos, aliquid præclarè possidere putat, is sibi persuadeat, se auri ditissimū esse, licet nihil aliud, quàm arenæ cumulum possideat. Mirum verò, si, quomodo vestimento aut calceamētis, & id genus aliis vti oporteat; haud obiter ratione exquirimus ratione autem & oratione, qua à brutis animantibus distinguimur, conuenter rationi nō vtimur, vt à ratione simul vsus simulq;

ἐπανυ-

illud: Vbi & Quando oportet, rationi consentanea euadant; animo illud accuratè reuoluentes: si quis à corrupta oratione separet, Decorum, seu Vbi & Quando OPORTET; eum effecturum; vt à brutis intelligētia destitutis, nihil penitus discrepet.

ἐπωνυμίαν εὔλογος ἡ χρῆσις ἔσται τοῦ λόγου, ἅμα δὲ τὸ ἐφ᾽ οἷς δεῖ. ἀκριβῶς τοῦτο γε ἡμῶν εἰδότων εἰς λόγων κομψῶν ἄν τις ἀφέλῃ τὸ ἐφ᾽ οἷς δεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῶν ἀσυνέτων διαφέρειν ποιεῖ.

Cæterū oratio huc delata prius me nequaquā vlterius progredi finit, quā sapientiam Pauli digna admiratione prosecutus fuero. Erin Athenas quidem oculos figens Paulū intueor, & supra modum nouitate rei capior & oblector. quomodo occasione sumpta ab ignoto Deo, quisqs ille tunc fuerit; verum vnicumque Deū Atheniensibus prædicet, eosq; ꝓpriis, quod dicitur, pennis capiat, & inde, vnde errabant, ad veritatem adducat: quanquam quæ communio Templo Dei cum idolo, inquit hic idem in quadam sua epistola. Sed sie-

Ὁ δὲ λόγος ἐνταῦθα γενόμενος, πρὶν ἢ τὴν σοφίαν θαυμάσαι Παύλου, πρόσω χωρεῖν πάντων ἥκιστα πείθεται. καὶ ὁρῶ δὴ τὸν Παῦλον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐρείσας ἀθήναζε. καὶ ὑπερβαλλόντως ἄγαμαι τῷ καινοτέρῳ τοῦ πράγματος. ὅπως ἀπ᾽ ἀγνώστῳ θεῷ, ὅς τίς ποτε ἦν ἐκεῖνος, τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον θεὸν ἀθηναίους διδάσκει. καὶ τοῖς οἰκείοις ἁλῶναι πτεροῖς παρασκευάζει ὃ λέγεται. καὶ ὅθεν ἐπλανῶντο, πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκεῖθεν ὁδηγηθῆναι. καίτοι τίς κοινωνία ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων ἐπιστολῶν οὗτός φησι. ἀλλ᾽ οὐκ ἦν ἐξαπίνης ἐν βαθυ-

θυπάτῃ νυκτὶ τὸν ἥλιον ἀνασχεῖν. ὅτι μήδ᾽ ἐπέτρεπτο τῇ φύσει. ἔδει δὲ πρόσθεν ὄρθρον διαστελάσῃ καὶ αὐγήν. καὶ οὕτως ὁμιλῆσαι καθαρῶς τῷ φωτί. Ταύτης τῆς σοφίας οὐδὲν οὔτε παράδειγμα οὔτ᾽ εἰκόνα λαβεῖν ἐστι, παύλου γὰρ ἦν ἀτεχνῶς, οὗ τῶν μετὰ τὴν κλῆσιν ἔργων καὶ λόγων οὐδὲν ἀθαύμαστον παρῆλθεν οὐδείς, ὅσγε τῇ ἀληθείᾳ μὴ θέλει φθονεῖν. τὸ δὲ νυνὶ λεχθὲν τίνα ἂν εἴποις ὃς οὐχ ὑπερεθαύμασε; παῦλος γὰρ οὐδέποτ᾽ ἂν ἀλοίη μὴ θαυμαστόν τι ποιῶν. Τοῖς δὲ μάλιστα πάντων ἀνθρώπων δόξαν ἀπενεγκαμένοις σοφίας ἀνθρωπίνης περιτυχών, πάντων θαυμαστότατον κατεπράξατο. καὶ γὰρ, καὶ τοῖς λόγοις τῶν παλαιτέρων ἑλλήνων, οἷς τὸ τῶν ποιητῶν ὄνομα ἔχειτο, πρὸς

ri non poterat, vt sol derepente profundissima subnocte oriretur, neque enim hoc legibus naturæ consentaneũ est, sed prius diluculum & auroram fulgere oportuit; & tunc luce pura purê frui. Huius tantæ sapientiç neque exemplum, neque similitudinem reperire licet; Pauli enim sapientia erat sine vllo fuco & dolo; cuius post vocationẽ opera nullus sine admiratione transiliit, qui veritatis inuidia excæcatus non esset. Quod verò iam dictum, quis tandem est qui nõ admiretur? Num Paulus nihil vnquam egit, quod non esset admirabile. Et cum incidisset in illos, qui maximam gloriam humanæ sapientiæ apud omnes obtinuerant, facinus omnium admirabilissimum patrauit: etenim testimoniis quoque veterum Græcorum qui poetæ appellabantur, ad destructionem erroris Græcanici vsus est,

καθαί-

appositè ad priorem demōstrationem, & ad obstupefactionem multam concitandam accommodatè; si enim illorum libris credendum est, ex Pauli explicatione: credendum est.

Adhæc nō minus prædicatione veritatis ad sapientiam demonstrandā facit, si quis ea, quæ mendacio patrocinabantur, ad veritatis defensionem traducat, ostendatq́; iuxta Saluatoris dictū, ipsos *Domesticos* erroris, erroris hostes & aduersarios esse. Nec quispiam sic occinat: *peccatoris oleo caput non esse impinguandū*; quandoquidē ab his dogmata pietatis non pendent; sed eo solùm fine proferuntur, vt ex superabundanti manifestum fiat; quomodo error in seipsum incurrens, seipsum euertat; & quomodo semen verbi cadens in animam falsitatis vacuam, incrementum

καθαίρεσιν τῆς ἑλλήνων ἀποχρήσασθαι πλάνης. σύνδρομον τῷ προτέρῳ, καὶ πολλὴν προτεῖνον τὴν ἔκπληξιν, εἰ γάρ τοι χρὴ τοῖς ἐκείνων πείθεσθαι βίβλοις, ὡς παῦλος ἐξηγεῖται, πιστέον.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, καὶ τοῦ τὴν ἀλήθειαν κηρύττειν οὐκ ἔλαττον εἰς σοφίας ἐπίδειξιν, τὸ τὰ συνηγοροῦντα τῷ ψεύδει, πρὸς τὸ τῇ ἀληθείᾳ συμμαχεῖν μεθαρμόζειν, καὶ τοὺς οἰκείους τῇ πλάνῃ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνὴν ἐχθροὺς αὐτῇ καὶ ἐναντίους ἀποδεικνύναι. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε φήσομεν. ὡς οὐκ ἐχρῆν ἐλαίῳ ἁμαρτωλοῦ λιπανθῆναι τὴν κεφαλήν. Ἐπεὶ μηδὲ σύστασιν ταῦτα τοῖς δόγμασι συνεισάγει τῆς εὐσεβείας. ἀλλ' ἵν' ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος γένηται δῆλον, ὅπως ἡ ἀπάτη ἑαυτῇ περιπίπτουσα, ἑαυτὴν ἀνατρέπει. καὶ ὁ τοῦ λόγου σπόρος πεσὼν εἰς ψυχὴν ψεύδους σχολάζουσαν, ἐπίδοσιν

λάβῃ

λάβῃ. καὶ τὸ πρᾶγμα στρατηγικώτατον, ἀτεχνῶς ἐν μέσῃ τῇ πολεμίᾳ, φρούριον τῶν ἐναντίων καταλαβεῖν. καὶ τούτῳ κατ' ἐκείνων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τῆς ἐκείνων ἀπάτης ὁρμητηρίῳ χρήσασθαι.

οὐχ οὕτως ἀθηναῖοι σόλωνα θαυμαστὸν νομοθέτην ὡς παῦλον ἡγήσαντο. οὐχ οὕτως ἐκεῖνον, ἄνθρωπον τῶν κατ' ἐκεῖνον σοφώτατον, ὡς τοῦτον μετ' οὐ πολὺ θεῖον, καθάπερ γε καὶ ἦν, καὶ οὐράνιον ἄνθρωπον. Παύλου γὰρ καὶ νῦν εἰσιν ἔτι τῶν νόμων ἀντεχόμενοί τε, καὶ προμαχόμενοι. ὁ δὲ σόλων, οὐδ' ἐξ ὀνόματος αὐτοῖς ἔτι γνώριμος. καὶ οὐχ ὅπως αὖ αὐτοῖς ἡ πόλις εὖ οἰκοῖτο μᾶλλον σκοποῦσιν, ἢ ὅπως αὐτοὺς ἡ ἄνω πόλις ἡ οἰκήτορας. οὐδ' ὅπως λακεδαιμονίων ἤ τινων ἄλλων ἐχθρῶν περιγίνοιντο. ἢ ὅπως ταῖς ἀερίαις ἀρχαῖς ὑποκύψαιεν. καὶ ἦν γὰρ τῶν δι-

capiat. Et facinus maxime militare est, si quis, absque dolo & insidiis, in media hostium terra munitionem hostilem occupet, & hac, tanquam propugnaculo, cōtra hostes, vel potius contra eorum errorem vtatur.

Solon non tam admirabilis legislator ab Atheniensibus habitus est, quā Paulus. Neq; tantum admirati sunt ætatis suæ sapientissimum, quantum paulò pòst diuinum hūc, prout reuera erat, & cœlestem hominem: nam Pauli leges adhuc retinēt & propugnant; at Solon ne de nomine quidem illis notus est: nec tam dispiciunt, vt ciuitas bene administretur & habitetur, quàm vt ipsi supernæ ciuitatis incolæ fiant: nec tam cordi habēt quomodo Lacedæmonios aliosque hostes suos debellēt quàm vt ne ipsi aëris potestatib⁹ subdātur, & pat erat, vt quanto posterio-

λόγων

rem legislatorem veteres præstare intelligebāt, tanto ad excellentionem viuendi formam traducerentur. Quod si quis illos penitius introspicere velit, intelliget, imperium in alios haud magni ab illis pendi; in id verò vel maximè operam conferri, vt vnusquisq; æternam beatitudinem consequatur. Tales quoq; leges sub Paulo tulit Dionysius vnus ex Atheniensib⁹; nisi dicere iubear Paulum hîc quoque ministerio huius viri tulisse leges, quibus omnes, qui Christum inuocant, cum gaudio vtuntur.

λόγων ὅσῳ τῶν νομοθετῶν τὸν ὕστερον ἔγνωσαν ὑπερέχοντα, τοσούτῳ καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν μετατάξασθαι πολιτείαν. κἂν τις αὐτοὺς ἐξετάζῃ, γνοίη ἂν τὸ μὲν ἑτέρων ἄρχειν, οὐ μέγα τι νομίζοντας. τὸ δ' ἑαυτοὺς ἕκαστον σώζειν, οὐ μικρὸν πάντως, ἀλλὰ καὶ Διονύσιος Ἀθηναίων εἰς τοιαῦτα ὑπὸ παύλῳ νενομοθέτηκεν. εἰ μή τι χρὴ παῦλον κἀνταῦθα διὰ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς λέγειν νομοθετῆσαι, οἷς πάντες οἱ χριστὸν ἐπικαλούμενοι χαίρουσι χρώμενοι.

Hæc libertatis, & Sapientiæ, qua Paulus præditus erat, præclara sunt facinxra. Hisce attraxit Athenieses. Horum gratia pro meritis eū suspicere & admirari volo, sed non possum. Hæc insidias & pericula Paulo vehementer auxerunt; cum enim Paul⁹ illos à paternis traditionibus abducere conaretur, ipsi verò patrū,

Ταῦτα τῆς παύλου παρρησίας ὁμοῦ καὶ σοφίας τὰ κατορθώματα. τούτοις προσηγάγετο ἀθηναίους. τούτων πρὸς ἀξίαν αὐτὸν ἄγασθαι, βούλομαι μὲν, οὐ δύναμαι δέ. ταῦτα τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῷ καὶ τοὺς κινδύνους, εἰς μέγα προῆγεν. ὧν γὰρ ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς καθηκόντων παῦλος ἀπάγειν ἠξίου, τούτων οἱ σφόδρα καὶ

ἐπὶ

ἐπὶ κακῷ τῆς σφῶν αὐτῶν κεφαλῆς φιλοπάτορες προϊστάμενοι, πάντα παθεῖν ἂν μᾶλλον ἠνέσχοντο, ἢ παῦλον ὁρᾷν ἀπαθῆ κακῶν τὰ τοιαῦτα καινοτομοῦντα· οἱ γὰρ μηδὲ τοῦ οἰκείου Σωκράτους φεισάμενοι, ἀλλ' οὕτω προθύμως τὸ κώνειον τῷ γέροντι καὶ φιλοσόφῳ προτείναντες, ὥσπερ ἂν εἰ ἢ νέκταρ αὐτοὶ πίνειν ἔμελλον, ὃ δὴ ποιητικὸν πόμα θεοῖς ἐκέρασαν, σχολῇ γ' ἂν τῷ ἐκ παλαιστίνης ἢ κιλικίας ποθὲν ἥκοντι οὐκ ἀπαραίτητον εἶχον ὀργίζεσθαι. καίτοι Σωκράτης λαβὼν αἰτίαν τοὺς μὲν νομιζομένους θεοὺς μηδὲν εἶναι λέγειν, ἑτέρους δ' ἀντ' ἐκείνων εἰσάγειν, οὔτε συνεῖπεν οὐδαμοῦ τοῖς κατηγοροῦσιν, οὔθ' ὡς ἀληθῆ λεγόντων ἐπεσημήνατο. παῦλος δὲ, εἴ τι τοῦτο πρὸς κατηγορίαν ἕλκειν χρεὼν, κατήγορος ἑαυτοῦ διαπρύσιος ἐν τούτοις εἰσήρχετο. καὶ

in propriam perniciem nimis amātes ac studiosi essent; omnia potius pati voluerunt, quam ut Paulum, talia innouantē: mali ærumnarumq; expertem viuere paterentur: qui enim neq; ciui suo Socrati pepercerant, sed ita expeditè grandæuo iam & Philosopho aconitum, quasi nectar foret, porrexerant; ipsiq; bibituri essent illud, quod poetæ iis miscuerūt poculū, cur ex Palæstina vel Cilicia serò tandē aduenienti hospitali inexorabiliter irascerentur, caussæ nihil habebāt. Quanquam Socrates accusatus, quasi vulgò receptos Deos nihili penderet: aliosq; in illorum locū subintroduceret, neq; accusatoribus annuit, neque quasi vera dicerent, vel tenui indicio prodidit. Paulus verò, si quid hic ad accusationem trahere oportet, sui ipsius vocalissimus accusator ingressus est, neq; extraneis, qui

eum apud impios impietatis arguebant: opus habebat, Socrates, non relicta Deorum multitudine; accusatus est, quasi vnum quendam Deum assereret. At Paulus apertè totius pietatis & religionis summã ad vnum Deum retulit.

Sed fortè Deus Pauli valentior Deus ad auxiliandum fuit, quàm Dij illi, quos Socrates nuper fabricauerat. certè & incolumem peregrinum ex Athenis educendum curauit, & vt deserentur, qui prius Dij audiebant, effecit. Quemadmodum enim vbi lux orta est, è vestigio tenebræ euanescunt: sic falsorum Deorũ turba ad veri Dei præsentiam corruit.

Non igitur hæc admirabilia & Apostolico fulgore ac libertate, qua maiorem nemo attulerit, digna existimabimus? An verò exigua sunt illa quæ nascebantur ex cura, quã

τῶν ἔξωθεν αὐτὸν ἀσεβείας πάρεξ τοῖς ἀσεβοῦσι γεγραφομένων οὐ προσεδεῖτο. Καὶ Σωκράτης μὲν οὐ τῶν πολλῶν θεῶν ἀφιστὰς, ἑνὶ παραδιδόναι κατηγορίαν εἶχε. Παῦλος δὲ φανιστὰς, εἰς ἕνα τὸ σέβας ἐσυνεχώρει θεόν.

Ἀλλ' ἴσως ἦν τις κρείττων ἀμύνειν θεὸς ὁ Παύλου θεὸς; ἢ οὓς ἄρτι δεδημιουργηκέναι Σωκράτης ἐλέγετο. ἀμέλει καὶ σῶον ἀθήνηθεν τὸν ξένον ἀπαλλάττεσθαι παρεσκεύασε, καὶ τοὺς πρόσθεν λεγομένους θεοὺς ἐκλιπεῖν. ὥσπερ γὰρ οὗ παραγέγονε φῶς, ἀχρόνως ἠφάνισται σκότος, οὕτω τῶν ψευδωνύμων θεῶν ὄλεθρος, ἔνθα τοῦ ἀληθινοῦ παρουσία.

Οὐ τοίνυν ταῦτα μὲν θαυμάσιά τε ἡγεῖσθαι χρὴ, καὶ τῆς ἀποστολικῆς λαμπρότητος ἄξια, καὶ παῤῥησίας, ἧς οὐδ' ἂν εἴποι τις μείζονα· μικρὰ δὲ τὰ, τῆς φροντίδος

δος ἧς τῶν ἐκκλησιῶν ἕνεκεν εἶχεν; ἀλλὰ καὶ ταῦτα περιφανέστατα. πλὴν οὐχ ὅσον ἐκ μικρῶν λόγων τὰς μεγάλας τῶν πράξεων συλλογίσασθαι, σχεδὸν δ' εἰς μείζους τῶν πρόσθεν φροντίδας ἐμαυτὸν ἐμβάλλειν δοκῶ τῆς ἐκείνων. φροντίδος ἕνεκα λέγειν ἐπιχειρῶν. μάλιστα μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι μὴ οὐ σὺν μεγάλῃ παρασκευῇ περὶ τούτων εἰπεῖν. εἰ δέ τι καὶ τὸ βούλεσθαι μόνον ἐπ' ἐμοὶ δυνηθείη, χάριν εἴσομαι καὶ διὰ ταῦτα τοῖς ἀποστόλοις. αὐτοὶ γὰρ ὡς τῶν ἄλλων, καὶ τοῦδε φροντίσουσι. τριῶν γὰρ τούτων ὄντων ὡς γενικώτερον διελέσθαι, ὧν ἕνεκα μεριμνήσειέ τις. ψυχῆς δὴ λέγω, σώματός τε καὶ τῶν ἐκτὸς, οὐ τοῦ μὲν ἐπιμελουμένους αὐτοὺς ἴδοι τις ἂν, τοῦ δὲ ὀλιγώρως ἔχοντας, ἢ πάντων ἐπιμελουμένους, εἶτα διαλιμπάνοντας, ἀλλ' οὐδὲ τούτων οὐδενὸς δίχα τῶν λοιπῶν κηδομένους, καὶ χρόνον ὑπερβάντας οὐδένα,

erga Ecclesias gerebat? Atqui & hæc illustrissima sunt, cæterum non quantum nos eloqui, sed quãtũ ex tenui orationis filo magnitudinem actionũ colligere possumus. Ferme autem in maiores curas me coniicio, quando de illa cura dicere ingredior, cum nihil omnino sit, de quo cum magno apparatu dicere nõ conueniat. Quod si sola etiam volũtas apud me aliquid poterit: gratias Apostolis propterea agã; Illi enim, vt alia, ita & hoc curant: cumq; tria sint, ex communiore diuisione; in quibus quis sollicitè occupatur, anima videlicet, corpus, & bona externa, haud dixerit quis illos, huius quidem curam suscepisse, alterius abiecisse; vel omnia curasse; sed postea destitisse; verum omnium horum diligentem curam gessisse, nec vllum

tempus elabi passos, quo sollicitudine sua nō omnia complecterētur. nam animarum curam gerebant, quomodo se Deo dignas exhiberent. corporum, vt animabus subiicerentur, neq; ad honesta torperēt. Ex bonis externis ea solum curabant, quæ ad vitam sustentandam necessaria erant; superfluis ad eos, qui in carne & sanguine volutaban tur, remissis.

Ac principio, de cura animarum, tanquam de præcipua, differendum erit, quæ quā omnes moras, omnemq; dilationem in Apostolis abruperit. cuiuis manifestum fiet vel ex sola celeritate Euangelij vbiq; prędicandi; ita vt nullū locum cœlesti doctrinæ occultum esse linerent; non insulas, nō continentem, nō si quam tertiam habitationē hominibus natura concessit. nam omnes regiones Euangelizandi gratia circuire, non modò nō gra-

χωρὶς τοῦ πρόνοιαν ἁπάντων ποιεῖσθαι. ψυχῶν μὲν γὰρ ἐφρόντιζον ἵνα τρόπον ἀξίας ἑαυτοὺς παρέξουσι τῷ θεῷ. σωμάτων δὲ, ὡς ἂν καὶ ψυχαῖς ὑποτάττοιντο καὶ μὴ ἀπονοῖεν πρὸς τὰ καλά· τῶν δ᾽ ἐκτὸς μόνων τῶν πρὸς τὸ τῆς φύσεως ἀναγκαίως γε ἀπαιτουμένων ἐποιοῦντο τὸν λόγον. τὰ γὰρ περιττὰ τοῖς περὶ σάρκα κυλινδουμένοις ἀπέρριψαν.

Καὶ πρῶτα δὴ τῆς τῶν ψυχῶν φροντίδος ἕνεκα, ἅτε καὶ πρώτης, διαληπτέον. αὕτη δ᾽ ὅτι μὲν μηδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπολείπουσιν ἐνηργεῖτο τοῖς ἀποστόλοις, παντὶ τῷ δῆλον ἂν γίγνοιτο, κἀκ μόνου τοῦ σπεύδειν πανταχοῦ κηρύττειν τὸ εὐαγγέλιον. καὶ μηδένα τόπον ἄβρεχτον τῇ διδασκαλίᾳ παρεῖναι. μὴ νήσους. μὴ ἤπειρον, μὴ δ᾽ εἴ τινα τρίτην ἀνθρώποις κατοικίαν ἡ φύσις ἐδίδου. τὸ γὰρ πανταχόσε περινοστεῖν ἐφ᾽ ᾧ κηρύττοιεν ἀντὶ τοῦ ταλαίπωρον ὑπειλῆφθαι κοῦφον ἐδόκει

ἐδόκει. ὅτι δὲ καὶ διὰ παντὸς τοῦτό γε ἔπραττον, Πέτρου μὲν ἄκουσον δίκαιον ἡγεῖσθαι λέγοντος, ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐν τῷ σκηνώματι τούτῳ, διεγείρειν ἐν ὑπομνήσει τοὺς μαθητάς. Παύλου δὲ ὀφειλέτην ἑαυτὸν εἶναι λέγοντος Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις. καὶ τὴν μέριμναν διεξιόντος πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. καὶ τὸ τοῖς ἀσθενοῦσι συνασθενεῖν. καὶ πυροῦσθαι ὁσάκις τις ἂν σκανδαλίζηται, καὶ ἂν πάλιν ὡς ἐλεύθερος ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐδούλωσεν ἑαυτόν. τί τῆσδε τῆς κηδεμονίας γένοιτ' ἂν κηδεμονικώτερον; ὁπότε ἑαυτῶν εἶναι δυνάμενοι ἑτέροις ἑαυτῶν παρεξέστησαν, κἀκείνοις οὐχὶ μετρίοις εἰπεῖν, ἀλλ' ὅσους οὐδ' ἔστι περιλαβεῖν ἀριθμῷ. βέλτιον γὰρ ἡγήσαντο φροντίσιν ἑαυτοὺς ἐκδόντες καὶ ταλαιπωρούμενοι πάντας σώζειν, εἰ οἷόν τε, ἢ μεριμνῆς ἐκτὸς τὸ καθ' αὑτοὺς μόνον, ὅπως ἂν εὖ σχοίη, σκοπεῖν.

ue, sed & valde leue videbatur. Apostolos verò hæc semper factitasse, vel Petrum audi; qui *iustum arbitretur; quamdiu est in hoc tabernaculo, suscitare in commonitione discipulos*; & Paulus *debitorem se esse professus est Græcis & Barbaris, sapientibus & insipientibus*; & cum sollicitudinem omnium Ecclesiarum exponit, testatur se cum infirmantibus infirmari; & vri, quoties quis scãdalizatur, & rursum se, cum liber esset, omnium seruum factum esse. Quid hac sollicitudine sollicitius, quandoquidem cum possent sui iuris esse; aliis, abdicata abs se potestate, sese tradiderunt, iisq; nõ paucis, sed infinitis, quos nullo numero cõprehẽdere liceat. Satiꝰ enim existimabant, curis sese immergere, & miserias perpeti, vt oẽs, si fieri posset, saluarent, quàm propriis duntaxat cõmodis ꝓspicere.

Cæterum hoc itidem de Apostolis dicendum, si dicere iustū; est autem iustum, & omnium maximè. non enim modicæ curæ argumentum est. Operâ Apostolorum accesserūt ad Christi fidem etiam Pharisæi, qui & Euangelicæ gratiæ credebant, & à lege Mosaica absistere, graue iudicabant; præcipuè quòd credentes ex Ethnicis non circumciderentur. Hoc secus fieri debere: & de lege nihil omittendum esse contendebant, non intelligentes superuacuè & temerè Euangelium datum esse, si quis, ad salutē impertiendam per se sufficiens esse abnuat, nemínemque Dei participē reddi posse affirmet, nisi ea, quæ lex præscribit, obseruet. Tametsi pleraque legis, vel potius omnia, excepto vno, omnium primo, Euangelica sublimitate humiliora esse, demonstrare haud arduum fuerit.

Καὶ μὴν καὶ τοῦτο τῶν ἀποστόλων εἰ λέγειν δίκαιον, δίκαιον δὲ γε καὶ τοῦτο λέγειν, καὶ παντὸς μᾶλλον. οὐ γὰρ μικρᾶς τῆς φροντίδος τεκμήριον. προσῆλθον καὶ Φαρισαῖοι διὰ τῶν ἀποστόλων χριστῷ. οὗτοι δὴ τῇ χάριτι τε ἐπίστευον, καὶ τοῦ νόμου ἀφίστασθαι δεινὸν ἔκρινον. καὶ μάλιστα τὸ μὴ περιτέμνεσθαι τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας· ὅπερ μὴ δεῖν οὕτω γίνεσθαι ἠξίουν. καὶ τῶν ἄλλων τοῦ νόμου μηδὲν ἐξεῖναι παρορᾷν· ἠγνόουν δὲ ἄρα περιττὸν καὶ εἰκῇ δεδόσθαι τὸ εὐαγγέλιον ψηφιζόμενοι, εἴ τῳ μὴ ἀξιόχρεων δοκεῖ καθ᾽ αὑτὸ δύνασθαι σώζειν, ἀλλ᾽ εἰ μὴ καὶ ὁ νόμος συναγορεύει ποιός τις, μηδαμῶς τυχεῖν, εἶναι θεοῦ. καίτοι τὰ πλεῖστα τοῦ νόμου, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πλὴν ἑνὸς πάντα τοῦ πρώτου μὴ δυσχερὲς ὂν πολὺ τῆς εὐαγγελικῆς ὑψηγορίας χαμερπέστερα φαίνεσθαι,

Τούτου τοίνυν τοῖς ἀποστό-
λοις οὐκ ἀνεκτοῦ. δόξαντος
ταράττειν τοὺς ἀδελφούς,
ἐκκλησία τε συγκροτεῖται,
καὶ λόγοι μεταξὺ λεγόντων
πολλοί· καὶ Πέτρος ἀνιστάμε-
νος καὶ δημηγορῶν μὴ δεῖν
πειράζειν θεόν, μηδὲ περαι-
τέρω τῶν ἐκείνῳ δοξάντων
προβαίνειν. παρ' ᾧ μηδὲν Ἰου-
δαῖος Ἕλληνος διαφέρει
πρός γε τὸ εὐαγγέλιον, μη-
δὲ ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον
ἐπιθεῖναι τῶν μαθητῶν, ὃν μη-
δ' αὐτοὶ βαστάσαι οἷοί τ' ἐγέ-
νοντο. καὶ Παῦλος ἐφεξῆς οἷς
διεξῄει Πέτρῳ συνηγορῶν καὶ
μετὰ τοῦτον Ἰάκωβος αὐτὸ τοῦ-
το δρῶν. καὶ συμμαρτυροῦν-
τας Πέτρῳ τοὺς προφήτας
εἰσάγων καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς
ἐξ ἐθνῶν περιτομὴν ἀναι-
ροῦσα. καὶ Παῦλον συνιστᾶσα
παραδεδωκέναι τὴν ψυχὴν
ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χρι-
στοῦ καὶ ὁ κομιστὴς Παῦλος. ὃν
τί ἂν εἰπὼν ἀξίως καλέσω;
ἆρ' ἐνδοκεῖ ταῦτά τισιν, οὐ-
φροντίδος σημεῖα τοῖς ἀπο-

Cum igitur Apostoli
nequaquam tolerandum
iudicarent, vt fratres tur-
barentur, Ecclesia colle-
cta est; & varij mutuò ser-
mones collati, At Petrus
exsurgens copiosè docet
non oportere tentare De-
um, neq; vltra ea, quę ipse
decreuit, progredi, vtpo-
te, apud quem Euangelij
respectu nulla sit distin-
ctio Iudæi & Græci; neq;
ceruicibus discipulorum
imponēdum esse iugum,
quod ipsimet portare nō
potuerint, Cuius dictis
Paulus assensus est; vt &
Iacobus, qui Prophetas
Petro adstipulátes addu-
xit, Scribitur ergo episto-
la ad illos, qui ex gentibus
conuersi erant, qua cir-
cumcisio abrogatur; Pau-
lusq; commendatur. tan-
quā is, qui animam suam
pro nomine Christi tra-
diderit; lator erat Paulus,
quem quo tandem præ-
conio dignè appellauc-
ro? Num quibusdam hæc
non curarum indicia, sed

ipsissimæ curæ videntur? Meo iudicio, non quibusdam, sed omnibus, sunt quidem alij quoq; Apostoli harũ curarum participes, sed Petrus, quid faciendum esset, primus omnium exposuit. Paulus autem, primus & ipse, dictis eius suffragatus est, & verba ad rem contulit. Alteri vel hoc vnum ritè effectum ad plausum sufficeret; at Apostolis tanta rectè factorũ copia suppetit, vt siue quod dictũ est, siue alia non dicta spectes, semper pluribus abundent, vt qui laudationem instituit, minimè tristari possit, quasi vno absoluto, nihil amplius materiæ reperturus sit.

Porro neq; illa, quæ Petrus circa numerum discipulorum à Christo institutum sollicitè gessit, sine piaculo silẽtio inuolui possunt. Cruciabat enim illum, quòd improbitas gloriaretur, duode-

στόλοις, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο φροντίδες; ἔμοι γε δοκεῖ μὴ τισίν, ἀλλὰ πᾶσιν. ἔστι μὲν οὖν καὶ τοὺς ἄλλους τῶν ἀποστόλων εἰπεῖν τῶνδε τῶν φροντίδων συμμετασχεῖν. ἀλλὰ Πέτρος μὲν τί χρὴ ποιεῖν πάντων εἰσηγήσατο πρῶτος. Παῦλος δὲ πρῶτος καὶ οὗτος, τοῖς ἐκείνῳ ῥηθεῖσι καὶ συνεῖπε, καὶ τοὺς λόγους εἰς ἔργα μὲν ἤνεγκεν. ἄλλῳ μὲν οὖν τοῦτο καὶ μόνον πραχθὲν, εἰς εὐφημίαν ἂν ἤρκεσε· τοῖς ἀποστόλοις δὲ τοσοῦτο τῶν κατορθωμάτων τὸ πλῆθος, ὥς τε κἂν τὸ νυνὶ ῥηθὲν, κἂν ἄλλα πολλὰ μὴ ῥηθέντα ἐτύγχανεν, ἔτι πλεόνων εὐπορεῖν. ἐξ ὧν τὸν ἐπαινέτην οὐκ ἂν ἐλύπει, τὸν ἑνὸς μηδὲν πλέον ἔχειν εἰπεῖν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἃ περὶ τοῦ ἐξειλεγμένου τῷ Χριστῷ τῶν μαθητῶν ἀριθμοῦ πεφρόντικε Πέτρος, οὐδὲ ταῦτα τοιαῦτα ὡς μηδὲν δεινὸν ποιεῖν τὸν σιγῇ παριόντα. ἐλύπει μὲν γὰρ αὐτὸν, τὸ τὴν ἀνομί-

ἀνομίαν ἔχειν μεγαλαυχεῖσθαι ἅτε δὴ τὴν τῆς δωδεκάδος τῶν προκρίτων μαθητῶν συγκεφαλαίωσιν, δι' ἑνὸς ἀκρωτηριάσασαν τοῦ Ἰούδα. συνειδὼς δὲ ἑαυτῷ τὴν προστασίαν προκείμενος πάντων δεῖν ἔγνω τὸ ἐνδέον ἀναπληροῦν. καὶ τοῦτο πρέπον εἶναι λόγοις πρότερον ἀποδείξας. εἶτα καὶ δύο τοὺς ἐξ ὧν ἅτερος ἀντὶ λελοιπότος καταστήσεται τῷ χορῷ παραστήσας, κλήροις καὶ θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέπει καὶ λαγχάνει τὴν ἀποστολὴν ὁ Ματθίας. Ἐν οἷς ἐμοὶ δυοῖν τούτοιν ἔπεισιν ἐνθύμιον ποιεῖσθαι. Ἑνὸς μὲν ὅτι περ ἀνθ' ἑνὸς ἀπολωλότος, δύο τοὺς ἀξίους ἧς ἐκεῖνος ἐκπεπτώκει διακονίας, ἡ χάρις παρέσχετο. καὶ τὸν πλοῦτον ἐνέφηνεν ἑαυτῆς καὶ ὅτι περ οὐδ' ἐκεῖνον ἀδυνατοῦσα τηρεῖν, ἀφῆκε πεσεῖν. πῶς γὰρ ἂν ἡ τοὺς ἔξωθεν προσλαμβάνουσα; ἀλλ' ἐκεῖνος ἑαυτῷ τῆς καταστροφῆς αἴτιος. ὡς ὅγε θεὸς ἀγαθὸς ὤν, ἀγαθοὺς μὲν καὶ ποιεῖ

narium Apostolorũ numerũ, abscisso Iuda, mutilatũ esse; cũ verò sciret sibi *praefecturam omnium esse commissam*, defectum supplere ac resarcire statuit; cum prius id decere demõstrasset. Deinde selectis duobus, quorum alter in locum vacuum sufficeretur; sorti & Deo rem totam permittit, Apostolatumque Matthias adipiscitur. Vbi duo mẽtem meam subeunt: alterum est, loco vnius perditi duos dignos illo ministerio, ex quo Iudas exciderat, gratiam subministrasse, & diuitias suas ostendisse, planumq́ue fecisse, secum Iudam quoque seruare posset; permisisse cadere. quomodo enim non potuisset, quando etiam extraneos aduocat & assumit? Verum ipse sibi sui exitij auctor exstitit, nam Deus cum sit bonus: bonos facit & seruat,

Mali verò malitiam sibi imputent: cum enim domi suæ incipiunt esse mali; de cætero nihil loci bono relinquitur. Ex quo postea fit, vt bonitate deserti, malè itidem ambulent. Et hoc quidem vnum est.

καὶ τηρεῖ κακοὶ δὲ ἑαυτοὺς αἰτιάσθωσαν τῆς κακίας. ἐπειδὰν γὰρ οἴκοθεν ἄρξωνται κακοὶ γίνεσθαι, οὐδ' ἐν τῷ ἀγαθῷ λοιπόν ἐστι μένειν. λείπεται δὴ τούτου γε ἐκτὸς ἀπολειπομένους κακῶς οἴχεσθαι. ἑνὸς μὲν οὖν τούτου.

Alterum, qualis Petrus, qui coapostolorum electionē instituit, & ad parem sibi functionem euehit, quod nulli alteri, nisi soli Christo competere scimus: hoc enim omni honore & dignitate eminentius est: & soli Petro ex omni mortalium numero hæc felicitas obtigit, quippe qui loco Christi aliorum dux & princeps à Christo constitutus erat, eiusdemq́ locum erga alios tenebat; propter quæ nullus ex aliis Apostolis tanta admiratione dignus est, quanta Petrus, Quem enim alioqui discipulorū omnium feruentissimum discipulum Christi nouimus; cum

Δευτέρου δὲ, εἰ τοιοῦτος ὁ Πέτρος, ὡς καὶ συναποστόλων ἐκλογὴν ποιεῖσθαι, καὶ πρὸς τὴν ἴσην αὐτῷ κατεφάνειν διακονίαν. ὁ μηδενὸς ἄλλου πρόσθεν ὂν ἴσμεν ἢ μόνου Χριστοῦ· τοῦτο γὰρ τιμῆς ἁπάσης ἐπέκεινα, καὶ μόνος ἀνθρώπων εὐτυχήσας τοῦτο Πέτρος ἐφάνη. ἀντὶ Χριστοῦ τῶν ἄλλων αἱρεθεὶς κορυφαῖος παρὰ Χριστοῦ, καὶ τὸν ἐκείνου τόπον τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους τηρῶν. δι' ἃ δὴ καὶ πρὸ ἑαυτοῦ, οὐδένα θαυμάζεσθαι τῶν ἄλλων ἀφίησιν. ὃν γὰρ καὶ ἄλλως πρὸ πάντων ἠγασάμεθα, θερμότατον πάντων μαθητὴν ἐγνωκότες Χριστοῦ.

νῦν ἀντὶ Χριστοῦ τοῖς ἀποστόλοις ὁρῶντες γινόμενον, ποῦ στάσεως τάττειν ὀφείλομεν; ἀλλ' ὁ λόγος με συναρπάσας τῶν προκειμένων δεῦρο παρήγαγε. δεῖ δ' ἐπανάγειν. περὶ οὗ τοίνυν ἔλεγον. τὰς μὲν περὶ ψυχῶν τοῖς ἀποστόλοις φροντίδας, καὶ ὅσα πρὸς αὐτοὺς φέρει, οὕτω πολλὰς καὶ μεγάλας ἐστὶν ἰδεῖν.

Ὧν δὲ περὶ σωμάτων εἶχον, γνώμων ἀληθής, αὐτά σοι τὰ θαύματα. καὶ τὸ μᾶλλον τοῖς ἀποστόλοις ἢ τοῖς κάμνουσι, τὰς θεραπείας τῶν νοσημάτων διὰ σπουδῆς εἶναι καὶ γὰρ τοιούτους ἑαυτοὺς παρεῖχον τοῖς δεομένοις ὁποίους οὐδ' ἂν ἐκεῖνοί γε ἤλπισαν. δυοῖν γὰρ τούτοις τοῦ κηρύγματος βεβαιουμένου, διδαχῇ τε τῇ περὶ Χριστοῦ καὶ θαυματουργίαις, καὶ τούτοις ἁπανταχοῦ κεχρημένοι οὔτε τι μᾶλλον διδάξαντες ἢ θαυματουργήσαντες φαίνονται.

nunc vice & loco Chriſti Apoſtolis præfectũ conſpicantes, quo tandem loco reponemus? Sed orationis impetus à ꝓpoſito huc me abſtraxit; at redeundum eſt. Dicebam igitur de curis, quibus animas complectebantur Apoſtoli, & de aliis huc pertinẽtibus, quæ & multa & grauia fuiſſe conſtat.

Quod ad corpora attinet, quantam eorum curam geſſerint indicẽ certum habemus ipſa miracula; & hoc etiam, quod Apoſtolis curatio morborũ magis curæ fuerit, quàm ipſis ægrotis: nam his, qui ope aliqua indigebant, tales ſe præbuerunt, quales ſibi polliceri non poterant. Stabilita enim ꝑdicatione per duo iſta, per doctrinam nimirum de Chriſto, & per miraculorum effectionẽ, & cum vtroq; vbique vſi fuiſſent, non magis doctrinæ, quàm miraculorum patrationi vacabant, neq;

ὄτε

vni magis, q̃ alteri attendebant. nam ſi quis illos etiam vt Doctores admirari velit; certos fidosq́ doctrinæ admirabitur; ſi auté admirari iubeat tanquam miraculis conſpicuos rectè facies; quia admiratio miraculis cognata eſt & cognominis.

Docebant, quãdo tẽpus erat; vel potius omni tempore: & ſigna faciebant, quãdo neceſsitas poſtulabat, vel poti⁹ ſemper: ſemper enim in tanta magnitudine & latitudine orbis, hoc neceſſarium erat. Et quidẽ cum docerent, ſeipſos, vt miraculorum effectores, ſuperabant; cum verò miracula ederent, ſuperabant ſe vt Doctores; ita vt ſeipſis in ambobus præſtantiores eſſe viderentur, æquales tamen pares q́ vtrobiq́. Atqui & corpus caſtigare in q́ ſeruitutem redigere; & iterũ aliis pręcipere, vt propter ſtomachi imbecillitatem,

οὔτε τούτῳ μᾶλλον, ἢ ἐκείνῳ προσέχοντες. εἴ τε γάρ τις ὡς διδασκάλους θαυμάζειν αὐτοὺς βούλοιτο, ἀσφαλεῖς διδάσκαλοι θαυμασθήσονται. εἴτ᾽ οὖν, ὡς θαύμασι διαπρέψαντας, προσφυὲς αὐτοῖς καὶ ἐπώνυμον τοῖς θαύμασι τὸ θαυμάζεσθαι.

Ἐδίδασκόν τε γὰρ οὗ τούτου καιρός· μᾶλλον δὲ πάντα καιρόν. καὶ σημεῖα ἐπεδείκνυντο, οὗ τοῦ τ᾽ ἀναγκαῖον. ἢ μᾶλλον ἀεὶ ἐπεδείκνυντο. ἀεὶ γὰρ ἐν πολλῷ μήκει, καὶ τῆς οἰκουμένης ἦν ἀναγκαῖον. καὶ διδάσκοντες μὲν ἑαυτῶν ὡς θαύματα ποιούντων ἐκράτουν. θαύματα δὲ πάλιν τελοῦντες ὡς διδασκόντων. καὶ τῷ κρείττους ἑαυτῶν ἐν ἑκατέροις εἶναι δοκεῖν, ἴσοι καθ᾽ ἑκάτερα καὶ ἐφάμοι. καὶ μὴν καὶ τὸ δουλαγωγεῖν μὲν, καὶ ὑποπιάζειν τὸ σῶμα, πάλιν δ᾽ ἑτέροις ἐπιστέλλειν οἴνῳ χρῆσθαι διὰ στόμαχον καὶ ἀσθέ-

νειαν

νειαν, τῆς μεγίστης φροντίδος ὡς ἀληθῶς. Ταῦτα δὲ ἤδη καὶ γέμοντα θαύματος· ὅτι περ ἐναντία δοκοῦντα πρὸς τὸν αὐτὸν συντρέχει σκοπόν. τὸ μὲν γὰρ σκιρτῶσαν ὡς πῶλον, τὴν σάρκα τοῦ μὴ πράγματα παρέχειν τῇ ψυχῇ, χαλινοῦν βούλεται. τὸ δὲ πρὸς ἐργασίαν τῶν καλῶν, ἰσχὺν νέμει τῷ σώματι.

Βούλει καὶ ᾗ τινι κατετείνοντο φροντίδι περὶ τῶν ἐκτὸς εἴσω; αὕτη κοινὰ τὰ πάντα τοῖς πιστεύουσι πεποίηκε. καὶ τοῦτο δὴ τὸ ψυχρὸν τὸ ἐμόν τε καὶ σὸν τῆς τε γλώττης καὶ γνώμης ἐξεῖλεν. αὕτη παραθεωρεῖσθαι τὰς χήρας οὐχ ὡς ἀνεκτὸν ἤλεγχεν. αὕτη Στέφανον καὶ σὺν ἓξ εἰς διακονίαν ἐχειροτόνησε. ταύτης ἔργον τὸ διὰ Παύλου σταλῆναι τοῖς κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἀδελφοῖς καθότι ἂν εἷς τις ἕκαστος ηὐπορεῖτο τῶν μαθητῶν. ταύτην καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἐγχαρίτων ὁ Παῦλος

vinum bibant, maximæ sollicitudinis indiciũ est: plenumque admiratione reputo, ea, quæ aliâs videntnr contraria, ad eundem finem dirigere; per illud enim exultãtem instar pulli, carnem refrenari iubet, ne spiritui negotium facessat: per hoc corpori ad rectè factorũ effectionẽ vires subiicit.

An cupis, vt exponam, qua cura etiam circa externe ista occupati fuerint? Hæc fidelibus omnia communia reddidit & frigidum illud verbũ, Meum & Tuum & ex ore & ex mente exemit. Hæc effecit, vt viduarum neglectus & despectus intolerabilis censeretur. Hæc Stephanum cum sex collegis Diaconos creauit, Hæc effecit, vt egenis in Iudæa fratribus per Paulum subsidium mitteretur. Pro copia & facultatibus singulorum fratrũ; Hanc aliorum quoque

ψυχάς

mentibus Paulus insculpere volens dicebat; *Ad quæ mihi opus erant, & his, qui metum sunt, ministrauerũt manus istæ.* Eos igitur, qui tam alacres extitere in cura animarum, corporum, rerumq; externarum, ita vt nihil eorum, per quæ homo est & subsistit, incuratum relinquerent, & præterea suam in curam reciperẽt gentes, ciuitates, vicos, agros seu territoria singula & omnia, & his similia, vt quod secundo loco de illis dicitur melius videtur eo, quod antecessit; quantumcunq; quis laudauerit, nõ procul ab eo quod ex dignitate est, abesse iudicabitur. Hactenus ista admiratione digna in gratiam amãtium veritate conuenienter, explicire studui.

ψυχαῖς, ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες, ἔλεγεν αὗται. τοὺς τοίνυν οὕτω μὲν ψυχῶν, οὕτω δὲ σωμάτων, οὕτω δὲ τῶν ἐκτὸς φροντίζειν προθύμους ὄντας, ὡς μηδενὸς τῶν ἃ καὶ δι' ὧν ἐστί τε καὶ διαγίνεται ἄνθρωπος, ἀμελεῖν, καὶ πρὸς τούτοις ἔσω τῆς οἰκείας ποιουμένους φροντίδος ἔθνη, πόλεις, κώμας, ἀγρούς, σὺν καθέκαστον, πάντας ἁπλῶς, τά τε ἄλλα τοιούτοις, ὡς αἰεὶ τὸ δεύτερον περὶ αὐτῶν ῥηθὲν, κρεῖττον τοῦ προλαβόντος δοκεῖν, πόσον τις ἐπαινέσας σὺν αὖ πόρρω ἂν τοῦ πρὸς ἀξίαν εὑρίσκοιτο, ἔτι. Μέχρι μὲν δὴ τούτων ταῦτα, καὶ τοῖς φιλοῦσιν ἕκαστα ἱστορεῖν σύνδρομον τῇ ἀληθείᾳ καὶ τὸ θαῦμα προτείνοντα.

Tempus nunc fuerit etiam de gratia spiritus, qua Apostoli abundabãt, aliisq; se largiter impertiebant, disserere, & hoc nõ,

Καιρὸς δὲ ἤδη καὶ περὶ ὧν οἱ ἀπόστολοι χάριν ἐπλούτουν τοῦ πνεύματος, καὶ τοῖς ἄλλοις δαψιλῶς μεταδιδόναι εἶχον, εἰπεῖν, ὅπερ, οὐχ ὅπως σιγῇ

σιγῇ τις ἂν παρελὼν αἰτίαν λαμβάνοι. ἀλλ᾽ εἰ μὴ καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπαγνοίη, ἀσχολίαν ἄλλην ἅπασαν ἀνελὼν οὔ μοι δοκεῖ ἔχειν ὅπως ἂν τὴν ἐπὶ τούτῳ κατηγορίαν ἐκφύγοι. τάχα δ᾽ ὅμως εἰπεῖν μὴ πολλῷ τῆς ἀξίας καταδεέστερον, εἴ τις τῆς ἐκείνων χάριτος μετέχειν ἐξῆν. νῦν δέ μοι κινδυνεύει λαλεῖν ὁ λόγος τὰ τοῦ πνεύματος χωρὶς πνεύματος. καὶ τοῖς ἀκροωμένοις οὐχ ὅσον ἐστὶ βουλομένοις ἀκοῦσαι τοσοῦτον εἰπεῖν δυνηθῆναι. ἀλλ᾽ ἐπεὶ μηδὲ τοῦτό τις τὸ μέρος ἀνεξέταστον παρελθεῖν ἐπιτρέπει, λεγόμενα ἃ ἂν ἡμῖν δεηθεῖσιν αὐτὸ δῷ πνεῦμα. τό τε γὰρ μηδὲν ὅλως εἰπεῖν, οὐκ ἦν εὔγνωμον. καὶ τὸ μὴ σὺν εὐλαβείᾳ, θρασύτερον.

vt si quis eam silētio præteread, culpam contrahat; sed vt nisi præcisa omni alia occupatione, & præsenti rerum copia laudationem contexat, in ineuitabilem, iudicio meo, reprehensionem incursurus sit. Et fieri poterit, vt quis gratia illa cœlesti pditus nō multô inferius, quàm argumentum mereatur, dicat. Mihi autem nunc periculum imminet, vtpote, qui quæ spiritus sunt, absq; spiritu eloqui tentem, nec auditorum incenso desiderio satisfacere valeam ; Verùm cum neq; hanc partem intactam præteruolare permittatur, ea adferemus, quæ ipse spiritus suppeditauerit. nam penitus silere, veniam nō meretur, & sine debita reuerentia dicendi prouinciam suscipere, audaciæ haud iniuria deputatur.

Τὴν χάριν τοῦ πνεύματος καὶ πρὶν εἰς οὐρανοὺς Χριστὸς ἀνελθεῖν τοῖς ἀποστόλοις

Christum, etiam ante Ascensionem in cœlum, gratiam spiritus discipu-

δέδω-

lis suis dedisse nouimus & credimus, ipsumque paracletum post reditum in cœlum se eis missurũ promisit; nec quidquam obstaculi obiiciebãt, quo minus eo digni fierent imò suscipiendo spiritui aptißima vasa erãt: nam qui cum Dei verbo eam vitæ rationem inierant, qualis à condito mundo nulla exstitit quique cum eodem Verbo dies noctesque versati fuerant, eos oportebat spiritus eiusdem cum Verbo naturæ, honoris,& dignitatis;quã maximè idonea receptacula effici. Qui post Ascẽsionem suam per dies decem, eorum fidem accuratè exercuit. Postquam verò neque sine luce solem videre licet, neque Deum intelligere absque veritate; aduenit tandem præstituta dies; & discipulis in superiore cœnaculo sedentibus; apposite nimirum ad exspectandum paracleti de sublimi aduentum, qui quasi in oc-

δεδωρημένος γινώσκεται καὶ πιστεύεται. καὶ τὸν παράκλητον αὐτὸν μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον ἀποστελεῖν ἐπηγγείλατο. οὐδὲν γὰρ καθόπι μὴ τούτου παρεῖχον ἀξίους ἑαυτοὺς οὗτοι καὶ σκεύη πρὸς ὑποδοχὴν εὐφυέστατα, τοὺς γὰρ τῷ θεῷ λόγῳ συμπολιτευσαμένους πολιτείαν ἐκείνην, ἧς οὐδεὶς τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐδαιμονεστέραν ἐπολιτεύσατο, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν συγγεγονότας, λοιπὸν ἦν καὶ τοῦ συμφυοῦς αὐτῷ καὶ ὁμοτίμου πνεύματος δοχεῖα γενέσθαι. ὁ μὲν οὖν αὐτῶν τὴν πίστιν τελέως εἰς δεκάτην μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἡμέραν ἐγύμνασεν. ἐπεὶ δέ, μήτε χωρὶς φωτὸς ἥλιόν ἐστιν ἰδεῖν, μήτε θεὸν νοῆσαι δίχα τοῦ ἀληθεύειν, παρῆν ἡ προθεσμία καὶ τῶν μαθητῶν καθημένων ἐν ὑπερῴῳ ἴσως τῷ προσδοκᾶν ἄνωθεν ἐλεύσεσθαι τὸν παράκλητον, ὡσανεὶ πρὸς ὑπάντην ἀνι-
όντων,

ῆσαν. ἐξαίφνης ἡ τοῦ πνεύματος κάθοδος, οὐ μετ' ἐλαχίστων τῶν τεραστίων· καὶ οἱ ἀπόστολοι παραχρῆμα σοφοὶ ἐξ ἰδιωτῶν. καὶ ἡ σοφία οὐκ ἐπίγειος ἀλλ' οὐράνιος. οὐδ' ἀπὸ τοῦ πολλὰ μαθεῖν ὡς τοῖς ἄλλοις. ἀλλ' ἐκ τοῦ πολλῆς ἀθρόον ἐμπλησθῆναι τῆς χάριτος. καὶ γλωσσῶν ποικίλων ἀκρίβεια. καὶ θαυμάτων ἐνέργεια. καὶ προφητείας εὐθὺς εὐπορία. καὶ διδασκαλίας οἰκονομία. καὶ πάντων ὧν ἂν εἴποι τις ἀγαθῶν, ἀφνίδιος κλῆρος. ἃ τῶν μὲν ἄλλων ἁπάντων ἑξῆς διδασκάλους ἐδείκνυ, μόνου δὲ Χριστοῦ μαθητάς, παρ' ᾧ τῆς σοφίας οἱ θησαυροί, καὶ τῆς γνώσεως. ὅτε καὶ εἴ τις ἂν τοῖς ἀντιλέγειν φιλονεικότερον ἑαυτὸν καθίσῃ, καὶ σοφιστείαν ἀντετίθει σοφίᾳ, διὰ τάχους ἐμάνθανε μάτην σοφιζόμενος πρὸς τὸν θεόσοφους.

cursum eius altum in locum ascenderant; ecce derepẽte Spiritus sanctus descendit nõ sine ingentibus miraculis; moxque Apostoli ex idiotis sapientes euadunt, quæ sapientia non terrestris, sed cœlestis erat; neque adhibito studio & labore parta, vt aliis vsuuenit; sed inde nata est, quòd ex improuiso vberrima gratia repleti essent. Hinc variarum linguarum accurata cognitio, miraculorum operatio, prophetiæ abundantia, doctrinæ expensatio; & omnium bonorum quæ quis vel mente concipere, vel lingua eloqui potest, vbertas repentina; quæ omnia argumẽto erant Apostolos reliquorum omnium Magistros, solius autem Christi discipulos esse, à quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ; quibus si quis contentiosius aduersaretur; nihil aliud efficiebat, quàm vt veræ sapientiæ Sophisticas nugas & fallacias opponeret; sta-

timíq; discere, se cum his cœlesti doctrina instructi frustra dimicare.

Antiqui fabulatores finxerunt Gigantes ex semine dentium Draconis productos, quos adhuc libri ridendos exponũt, cum potius ridere oporteat eos, qui talia composuerunt; si enim hoc non rideamus, quos tandem ridebimus? qui nominũ penuria, rebus non suppetentibus, nõ habebant, quos publico ludibrio subiicerent. At nostros Heroas & Philosophos, quosnam pronunciabis, nisi eos, id quod sunt, derepẽte iam à Spiritu sancto factos esse? Succensebis orationi, quod ꝓ dignitate res commemorare, & ad veritatis scopũ pertingere nequeat. Igitur adeo grãdia sunt, quæ Apostolos concernũt, & sic cum veritate connexa, vt licet oratio aliquid confidentius affirmet, securæ basi & fundamento rerũ gestarum innitatur, & quamuis omnis oratio de

Σπαρτοὺς μὲν οὖν γίγαντας πάλαι μὲν μῦθος ἔπλασε· βίβλοι δὲ μέχρι καὶ ἐς δεῦρο φέρουσι γελωμένους. ἢ μᾶλλον ἤδ᾽ ἔχομεν πλείω τῶν ταῦτα συνθεμένων. τίγαρ δὴ γελασόμεθα, τῶν ὀνομάτων ἐρημίᾳ πραγμάτων οὐκ ἐχόντων οὓς ἂν ὑποθῶσι τῇ χλεύῃ. τοὺς δ᾽ ἡμετέρους ἥρωας ἅμα καὶ φιλοσόφους τί ἂν εἴποις; ἢ ἐξαπίνης μὲν ὑπὸ τοῦ πνεύματος γεγονότας, ὅπερ ἐγένοντο; Δυσχερανεῖς τῷ λόγῳ. ὅτι μὴ κατ᾽ ἀξίαν ἀπαγγεῖλαι τὰ πράγματα δύναται. μηδ᾽ ἐφικέσθαι τῆς ἀληθείας. Οὐκοῦν οὕτω μέγα τὸ κατ᾽ αὐτοὺς καὶ ἀληθείας οὕτως ἐχόμενον, ὥστε καὶ τὸν λόγον ὥσπερ ποτὲ θαρρούντως ἀποφαίνεσθαι περὶ τούτου ὡς ἐπὶ βάσεως ἀσφαλοῦς τῶν πραγμάτων ἱστάμενον. κἂν μηδεὶς λόγος διεξίῃ περὶ τοῦ θαυμα-

τος

τρος, τά γε πράγματα μὴ καθεύδειν ἀνέχεσθαι.

Οὐχ ὁρᾷς γὰρ ὡς οὐκ ἔστιν οὐδενὶ περιτυχεῖν τῶν ἁπανταχοῦ γῆς θεὸν τὸν Χριστὸν ἐπιγραφομένων, ὃς οὐ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐν πνεύματι σοφίας τε καὶ δυνάμεως ἔργον. ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον. τὸ πνεῦμα μὲν οὕτω τῆς παρ' ἑαυτοῦ χάριτος τοὺς ἀποστόλους ἐνέπλησεν, ὡς καὶ τοῖς συλλογιζομένοις. τί μὲν ἦσαν οὗτοι πρὶν ἐπιστῆναι τὴν τρίτην ὥραν ἐκείνην, τί δὲ μετὰ ταύτην γεγόνασι; καὶ ὡς ἐκεῖνο μὲν ἁλιεῖς τινὲς καὶ ἀγράμματοι, τοῦτο δὲ καὶ σοφῶν ὧν ἂν εἴποις σοφώτεροι· οἱ δὲ πάλαι πυθαγόραι τε καὶ Σωκράτεις νηπίων ἄνοιαν πρὸς ἀνδρῶν ἀγχίνοιαν ἀπελέγχθησαν, ἀρκεῖν τοῦτ' αὐτὸ πρὸς δεῖγμα τῆς τοῦ πνεύματος ἀῤῥήτου σοφίας τε καὶ δυνάμεως. καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων πρὸς τὴν τούτου

hoc miraculo sileret; res ipsa tamen omne silentium abrumperet.

An non vides, quomodo vbiq; terrarum in nemine Christiano nomine ornatum incidas, qui nō confiteatur se Apostolorum, qua in spiritu pollebant, sapientiæ & virtutis opus esse? Sed quod dicere institueram, spiritus hunc in modum Apostolos, & qui cum ipsis congregati fuerant, gratia suâ impleuit. Quod ergo isti erant ante tertiam illam horam? Quod post illam facti sunt? prius certè piscatores erant & illiterati, deinde quibuslibet sapientibus sapientiores; at prisci illi Pythagoræ & Socrates respectu tātæ solertiæ, meritò ignorantiæ infantilis damnari queunt. & hoc ipsum sufficit ad demonstrandam tum ineffabilem Spiritus sancti sapientiam ac potentiam, tum aptitudinem, qua Apostoli ad susceptionem

Spiritus sancti præditi erant Et sic quidem Spiritus agebat. Apostoli autẽ tales sese aliis exhibuerũt, qualis erat ille magister, quo ducebantur & regebantur. A quo missum Spiritum sanctum eum accepissent, cum aliis gratiam cõmunicabant, non sic tamen, vt ipsis minor portio, quàm præterito tempore restaret, neque enim accepta gratia minuebatur communicatione cum aliis. Quomodo enim absurdum nõ fuerit; existimare gratiam Spiritus deterioris conditionis esse, quàm ignem materialem. Et exiguam quidem lucernam, nulla proprij luminis iactura facta, multò maiores fornaces succendere; hanc verò, si in aliquem egentioré inciderit; eũ largiter locupletare nõ posse.

Atqui ego ita iudico, eũ qui gratiam cum altero communicat, semper co-

ὑποδοχὴν ἐπιτηδειότητος, καὶ τὸ πνεῦμα μὲν οὕτω. οἱ δὲ ἀπόστολοι τοιούτους ἑαυτοὺς τοῖς ἄλλοις παρεῖχον, ὁ ποῖος αὐτοῖς ἦν ὁ διδάσκαλος. τὸ γὰρ παρ' ἐκείνου πεμφθὲν τὸ πνεῦμα δεξάμενοι, καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν χάριν. οὐκ αὐτοὶ μεῖον κατὰ τὸ ἀεὶ παρὸν, τοῦ ἐν τῷ παρεληλυθότι λείψανον ἔχοντες· οὐδ' ἡ νεμηθεῖσα χάρις αὐτοῖς ἠλαττοῦτο τῇ μεταδόσει, πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, τὸ πυρὸς ἔλαττον ὑλικοῦ τὴν χάριν οἴεσθαι τοῦ πνεύματος ἀποφέρεσθαι; καὶ σμικρὸν μὲν λύχνον μηδὲν περὶ τὸ οἰκεῖον φῶς κινδυνεύοντα, καὶ πολλῷ μείζους ἑαυτοῦ καμίνους ἀνάπτειν δύνασθαι. ταύτην δὲ εἰ μήπου πενέστερον ἄλλον ἀποδέξεται ἑαυτοῦ, μὴ πάνυ τι πλουτίζειν ἕτερον πεφυκέναι.

Ἐμοί γε μέντοι δοκεῖ καὶ πλείω ταύτην τὸν μεταδιδόντα προσλαμβάνειν ἀεί.

ἅ πο

εἴ τις οἶδε καὶ τὰ ἀπαντλούμενα φρέατα γλυκύτερα γινόμενα ἑαυτῶν, φιλόδωρον γάρ τοι τὸ θεῖον καὶ ἀγαθὸν καὶ ἄφθονον καὶ ἀνενδεές. καὶ εἰ θαυμαστὴν οὕτω πυρὸς φύσιν δημιουργεῖν ἔχει, τί ἂν εἰκάσαιμεν αὐτὸ πεφυκέναι; τὸ δὲ δὴ καὶ πῦρ αὐτὸ λέγεσθαι καὶ πυρίναις γλώσσαις ἐπιπλάσθαι τοῖς ἀποστόλοις, πάντα μᾶλλον δίδωσι νοεῖν ἀπεῖναι θεοῦ, ἢ ἃς πῦρ ἰδιότητας φέρει. οὔτε γὰρ πυρὸς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐπικρατέστερον, ἢ δραστικώτερον οὔτε θεοῦ ἐν τοῖς οὖσιν. εἰ καὶ μειζόνων ἀπορίᾳ παραδειγμάτων ἐν τούτῳ τὸν λόγον ἐρείδομεν. καὶ ἔγωγε τὴν τῶν Στωϊκῶν ἐκπύρωσιν οὐκ ἀποδεχόμενος, ἓν τοῦτο μόνον ἀσφαλῶς ἀποφηναμένους αὐτοὺς οἶδα ὅτι μή τε ἐξαέρωσιν τοῦ παντός. εἰ δεῖ κατ᾽ ἐκείνους ὀνόματα πλάττειν, μή τε ἐξυδάτωσιν, ἢ τί ἕτε-

piosiorem accipere, idq; fatebitur, cui compertum est, puteos haustos dulciores seipsis reddi: Diuinum enim Numen liberale est; bonum, inuidiæ expers; & supra omnem egestatem, quod si ignis naturam tam admirabilem condidit; quid ipsum Numen in se esse coniectabimus, quod & ipsum ignis appellatur, *& specie linguarum ignearum super Apostolos sedit;* Quæ sanè indicio sunt omnia à Deo magis abesse, quàm proprietates ignis; neque enim igne aliquid potentius & efficacius est in rebus sensui expositis; neque Deo in hoc rerum vniuerso; etsi maiorum exemplorum inopia in hoc orationem sistimus, & ego quidem reiecta Stoicorum cõflagratione; hoc vnum noui illos absque periculo sensisse; neque vniuersitatis exaërationem (si more illorum noua vocabula fingere licet) neq; exaquationem

vel aliquid simile ex eorum decretis vnquã futurum esse? Mea opinione non inscitè. Et si quid de genere hoc prodigiose afferatur, id non nisi de elementorum in optimum statum restitutione intelligi debebit.

ρον ἐδόξαμά ποτε· οὐκ ἀμαθῶς ἐμοὶ δοκεῖν συνιδόντες, ὡς εἴ τι τοιοῦτον περιτρέπεσθαι δέοι, μηδὲν ἀλλ' ἢ τὴν εἰς τὸ κρέιττον τῶν στοιχείων μετακόσμησιν χαρακτηρίζειν.

Cum ergo Spiritus sancti gratia, instar ignis, qui non potest minui, perseueret; Petrus à Philippo in Samaria baptizatis, & nondum Spiritu sancto donatis, manus imponẽs, effecit, vt & super illos Spiritus sanctus descenderet. Postea ad Cornelium Centurionem profectus; annunciato præsentibus Euangelio, dum eos instituerct, Spiritus sanctus super omnes cecidit, & variarum linguarum dona contulit; hic & Paulus Ephesios illos baptismate Ioannis baptizatos; & interrogatos, *si Spiritum sanctum credentes accepissent*; respondissent verò, se, *ne si Spiri-*

Οὐκοῦν τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ὡς πυρὸς ἀμειώτου μενούσης, Πέτρος μὲν τοῖς ὑπὸ Φιλίππου κατὰ Σαμάρειαν βαπτισθεῖσι, καὶ μήπω τὸ πνεῦμα λαβοῦσιν, ἐλθὼν καὶ τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς ἤκειν καὶ ἐπ' ἐκείνους ἐπιέναι τὸ πνεῦμα. Κἀπειδὴ πρὸς τὸν ἑκατοντάρχην ἦλθε Κορνήλιον καὶ τοῖς παροῦσι τὸ εὐαγγέλιον διεξῄει, αὐτός τε ἅμα ἐδίδασκε· καὶ τὸ πνεῦμα ἐπὶ πάντας ἐπιπεσὸν γλωσσῶν ἐδίδου χαρίσματα. Παῦλος δὲ τοὺς κατ' Ἔφεσον εἰς τὸ βάπτισμα βαπτισθέντας Ἰωάννου, καὶ ἐρωτηθέντας μὲν εἰ πνεῦμα ἅγιον πιστεύσαντες ἔλαβον, ἀποκριναμένους

δὲ

δὲ ἀγνοεῖν καὶ εἰ πνεῦμα ἐστὶν ἅγιον, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ βαπτίσας, καὶ τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς, τοῦ πνεύματος αὐτίκα μετέχειν πεποίηκε χάριτος ἐπιτοσοῦτον, ὥστε καὶ γλώσσαις λαλεῖν ἑτέραις καὶ προφητεύειν.

Ἀλλ' ὧδε τοῦ λόγου γενόμενος ἐνεθυμήθην κἀκεῖνο. ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ Μωσεῖ πνεύματος ἑβδομήκοντά τινες τῶν πρεσβυτέρων ποτὲ προεφήτευσαν. ὁρῶ μέν τοι τὴν τῶν ἀποστόλων ὑπεροχὴν οὐ μικρὰν πρὸς ἐκεῖνο. ἐνταῦθα μὲν γὰρ αὐτοὶ τῶν χειρῶν διαθέσει τὸ θαῦμα εἰργάζοντο. ἐκεῖ δὲ κύριον ἀφελεῖν λέγεται τοῦ ἐν τῷ Μωσεῖ πνεύματος, καὶ ἐπιθεῖναι τοῖς πρεσβυτέροις. ὅπου δὲ καί τινες μηδὲ παραγενόμενοι πρὸς Μωσῆς, ἀλλ' ἐν τῇ παρεμβολῇ μένοντες προεφήτευσαν εἰκότως. εἰ γὰρ καὶ Μωσῆς λαλήσαι πρὸς κύριον, ὡσεί τις λαλήσαι

tus sanctus, sit nosse; in nomine Christi baptizauit. manibusque impositis, cōfestim effecit, vt gratiæ Spiritus sancti participes redderentur; adeo vt & linguis alienis loquerentur, & prophetarent.

Verum huc oratione delatus illud etiam cogito; quod olim de spiritu Moysis septuaginta seniores prophetarunt. Tametsi inter Apostolos & factum illud, ingens discrimen intercedere video. Hic enim ipsimet Apostoli, manuum impositione, miraculum patrabant: ibi verò legimus ipsum Dominum de spiritu Moysis abstulisse, & ad seniores transtulisse, imo quidam qui ad Moysen se nō contulerant, sed in castris permanserant prophetarunt. Meritò: quāuis enim Moyses dicatur cum Domino locutus, sicut amicus cum a-

mico loqui solet: nihil tamen hic est collatione cũ Apostolis facta. Ille enim posteriora Dei vidisse memoratur, isti verò Deum in carne, facie ad faciem viderũt, & manibus contrectarunt, & cum illo comederunt, & biberunt; & in omnibus, quemadmodúm homo cum homine, cum illo conuersati sunt, ad eam dignationẽ admissi, vt & amici, & cognati & fratres appellarentur. Neq; solum Moysen in hoc superarunt, sed & Heliam; Nam si duplicem illam spiritus gratiam, quam Helisæo transcripsit, intuearis, multô Apostolis minorem inuenies: nõ enim cum adhuc in terra inter homines degeret, discipulo gratiam illã reliquit aut tradidit; neque ob discipulum, magistri in morem excultum, voluptatem cœpit, sicut Patres oblectantur, cum filios sibi similes euasisse cernunt; sed quando iam ad sublimio-

πρὸς ἑαυτοῦ λέγεται φίλον· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῖς ἀποστόλοις ὁμοίως, ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὀπίσθιά τινα θεοῦ ἰδεῖν λέγεται. οὗτοι δὲ θεὸν ἐν σαρκὶ κατὰ πρόσωπον εἶδον. καὶ χέρσιν ἐψηλάφησαν. καὶ συνέφαγον δὴ καὶ συνέπιον, καὶ πάντα συνεπολιτεύσαντο ὅσα ἂν ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ. καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς καὶ ἀδελφοὶ γενέσθαι κατηξιώθησαν· καὶ οὐ Μωσέως μόνου τὸ πλέον ἔχον ἐν τούτῳ. ἀλλὰ κἂν ἠλίαν σκοπῇς. διπλῆν τὴν χάριν ἣν εἶχε τοῦ πνεύματος τῷ Ἐλισσαίῳ δὴ παραπέμποντα, κἀκεῖνον ὄψει τούτῳ τῶν ἀποστόλων ἡττώμενον. οὐ γὰρ ἔτι τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις συνδιαιτώμενος τῷ μαθητῇ τὴν χάριν κατέλιπεν ἢ μετέδωκεν. οὐδ' ἥσθη ἐπ' αὐτῷ κατὰ τὸν διδάσκαλον ἐπιδεδωκότι, ὥς που καὶ πατέρες ἥδονται τοὺς παῖδας ὁμοίους αὐτοῖς ἀποβάντες θεώμενοι. ἀλλ' ἡνίκα

πρὸς μεῖζον ἀνελαμβάνετο, τηνικαῦτα τὸ πρότερον παρεδίδου. ὥσπερ εἴ τις ἐφ' ἱματίων καινῶν ἀμοιβῇ, τῷ ὑπηρέτῃ τὰ πρότερα δίδωσι. τοὺς δ' ἀποστόλους ὁρᾶν ἐστι καὶ τῷ βίῳ περιόντας, ἔτι τὸ χάρισμα νέμοντας.

Εἰ δὲ τὸ διπλῆν ἐκεῖ παρασχεθῆναι τὴν χάριν μέγα δοκεῖ, μηδ' Ἐλισσαῖος εἷς ὢν παραδράμῃ. τί γὰρ δὴ φήσεις ἂν μυρίους Πέτρους καὶ Παύλους, λέγω δὲ κατ' αὐτοὺς ἐκείνους, δι' ἐκείνων λαβόντας ἴδῃς τὸ χάρισμα; πόσῳ σοι πολλαπλάσιον θαυμάσαι τοῦτο ἐκείνου προκείσεται. Καὶ μὴν κἀκεῖνο μεῖζον τὸ τῶν ἀποστόλων παρίστησιν. Ἠλίας μὲν γὰρ μόλις αἰτησαμένῳ τῷ μαθητῇ τὴν χάριν ἐπένευσεν. οὗτοι δὲ παρεῖχον ἀφθόνως κἂν ἐδεῖτο μηδεὶς καὶ μαρτυρία δὴ τούτοις ταῦτα γίνεται, πολὺ γὰρ πιστὴν πανταχόθεν ἐπαγομένη ἐγγίσω μείζονος ἢ κατὰ τοὺς

rem statum euehebatur, tunc primas Helisęo concessit, quemadmodum si quis largitione nouorũ vestimentorum ministro suo primas concedat. At Apostoli adhuc superstites & cum hominibus agentes, donnm Spiritus sancti distribuerunt.

Porro si alicui grande videtur, quòd ibi duplex gratia fuerit; is Helisæum cum vnus sit, præteruolare non sinat: quid enim infinitos Petros & Paulos percenseas, illos intelligo, qui ab ipsis Spiritus gratiam acceperunt? Quanto admiratione dignius est hoc, quàm illud? Quamuis & illud Apostolis priores partes concedit; Helias vix tandem post multas preces discipulo gratiam dare annuit. At isti effusè largiebãtur, etiamsi nemo postularet; Testis horum multam verisimilitudinem vndiq; adsciscens est, homines supra

modum maiore gratia, quàm in lege donatos esse. Itaque Apostoli & modo communicationis & multitudine participantium, superiores sunt: neque enim necessitate vrgente, neque aliquo, tanquam debitum exigente, tribuebant iis, quibus ministrabant, gratiam; & vt hoc in genere plures sibi similes efficerent, honorificentius & vtilius censebant, quàm vt ipsi soli omnibus præcellerent. Quanquam precellebant quoque, sed non vt prius; cũ enim tunc nullos subditos habeant; nunc in signi eorum multitudine gloriari licebat; illustresque effecti sunt, nõ quod paucis, sed quod magnis & admirandis imperarent. Video igitur Apostolos Spiritum sanctum communicasse illis, qui hoc munere digni erant.

ἐν νόμῳ τῆς χάριτος ἠξιῶσθαι. νικῶντας διὰ πάντων καὶ τῷ τρόπῳ τῆς μεταδόσεως, καὶ τῶν μετειληφότων τῷ πλήθει. καὶ γὰρ οὔτ' ἀνάγκης ἐπικειμένης οὐδεμιᾶς, οὔ τέ τινος ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτοῦντος, ὧν ὑπηρέτησαν τὴν χάριν ἐδίδοσαν. καὶ τὸ πολλοὺς ὁμοίους ἑαυτοῖς κατὰ τοῦτο περιβάλλεσθαι, τιμιώτερον καὶ λυσιτελέστερον ἦγον, ἢ μόνοι πάντων περιέχειν. καί τοι καὶ τοῦτο ποιοῦντες, οὐχ ὁμοίως καὶ πρόσθεν προεῖχον. τότε μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα ἐχόντων, νυνὶ δὲ ἐπὶ μεγάλοις ἐχόντων σεμνύνεσθαι. καὶ λαμπροὶ δὲ ἤ τινες ὄντες ἐδείκνυντο οὐχ ὅτι μικρῶν ἄρχουσιν, ἀλλ' ὅτι μεγάλων καὶ θαυμαστῶν. Ὁρῶ μὲν οὖν τοὺς ἀποστόλους μεταδιδόντας τοῖς ἀξίοις τοῦ πνεύματος.

Video Simonem quoque Magum accedere, & Apostolis pecuniam offerre,

Ὁρῶ δὲ καὶ σίμωνα προσιόντα τὸν μάγον καὶ τοῖς ἀποστόλοις προτείνοντα χρήματα,

ματα, ὥστε τὴν ἴσην μετασχεῖν χάριν τοῖς ἄλλοις. καὶ τὸ πρᾶγμα οὕτως ἀναιδῶν δρῶντα, ὡς οὐδεὶς ἂν ἐτόλμησεν· οὐδ' εἰ τὴν τόλμαν εἴποις αὐτήν. Τί οὖν ὁ Πέτρος; οὐδ' ἐνταῦθα τοῦ Πέτρου εἶναι ἐπιλαθόμενος. ἀλλ' ὡς ἄν τις αὐτὸς μόνος καὶ πρῶτος τῶν ἄλλων ἀεὶ ζηλοῦν ἀξιῶν ὑπὲρ τοῦ θεοῦ, πρὸς ἀπώλειαν τὸν μάγον ὁμοῦ παραπέμπει τῷ ἀργυρίῳ. καὶ γὰρ ὃ τοῖς ἄλλοις ἦν εὐσέβεια καὶ ἀρετὴ τῆς τοῦ πνεύματος παρουσίας ἑτοιμασία, τοῦτο ἐκείνῳ τὰ χρήματα. καίτοι εἰ ταύτην τὴν χάριν πέφυκεν ἕλκειν, ἀπολέσθαι ἂν εὔξαιτό τις ἀρετῆς πόνους καὶ εὐσεβείας, ἐξὸν σὺν ῥαστώνῃ χρήματα ἔχοντα ὥσπερ ἀγρὸν ἢ οἰκίαν τὸ πνεῦμα πρίασθαι. ἀλλ' ὁ μὲν χρηστὸς καὶ σπουδαῖος ἀνὴρ οὐδ' ἂν ὀβολοῦ δεηθείη πρὸς τὸ θεῖα λαβεῖν. ὁ δὲ πονηρός τε καὶ φαῦλος, ὅσην ταῦτα

vt parē cum cæteris gratiam consequeretur. Qua in re vsque adeo impudenter se gessit, vt nemo alius tale quid ausurus fuisse videatur, ne ipsa quidem impudētia excepta. Quid ergo Petrus? Neque hic oblitus est se esse Petrum; sed ipse, vt primus inter cæteros, semperque zelo pro gloria Dei inflammatus, Magum simul cum pecunia in perditionem misit. Etenim vt aliis pietas & virtus ad suscipiendum Spiritum sanctum præparatio erat; ita huic pecunia. Quāquam si pecunia hanc gratiam conciliare solet, intercant oportet omnes virtutis & pietatis exercitationes quando ei, qui pecuniosus est, Spiritum sanctum cum quiete efferre licet, non secus ac agrum aut domum. At vir bonus & industrius ne obolo quidē ad diuina dona comparanda eget. Improbus

χρήμα-

to plus numerorũ se possidere autumat, tãto longius ab illis separatur. Sic nunquam possidebit: sed quamuis pecunias gratiæ accipiendæ caussa expenderit; & pecunias perdidit, & gratiam non obtinuit: nec gratia fuerit gratia, si non gratis, sed pecuniis alicui concedatur.

Tametsi sæpe contingit, vt qui magnis donis à Deo cumulatus est, ea extenuet, & sic Deum quasi de throno deturbare tentet, cum deceat, vt & exigua, dona cælitus data; (si quid tamen huius generis exiguum est) tanquam maxima & pretiosissima acceptemus; sed talium nullus sensus erat Mago, qui cum Petro congressus, existimabat se in hominem facilis, mollis & cauponarij animi incidisse; sed mox didicit se impegisse in inuictum, atque inexpugnabilem, & qui vocationem suam ipsis factis probaret. Vanissimus

χρημάτων οἴεται κτᾶσθαι, τοσοῦτον αὐτῶν γίνεται πορρωτάτω. οὕτως οὐδέποτε κτήσεται. ἀλλὰ κἂν χρήματα διδοὺς ἐστὶν ὅτε χάριν λαμβάνειν δοκῇ, χρήματα μὲν ἀπώλεσε, χάριτος δὲ οὐκ ἔτυχεν. ἡ γὰρ αὖ οὐδὲ χάρις ἡ χάρις ἦν, εἴγε χρημάτων ἀποδίδοσθαι ταύτην τις εἶχεν, ἀλλὰ μὴ προῖκα διδόναι.

Καὶ δὴ καὶ ὁ τὰ μεγάλα πρὸς θεοῦ λαμβάνειν ὥς τι τῶν εὐτελῶν λογιζόμενος, καθαιρεῖν πειρᾶται θεόν. δέον καὶ τοῖς ἐκεῖθεν μικροῖς, εἴ τι τῶν ἐκείνου τοιοῦτον, ὡς μεγίστοις τε καὶ τιμιωτάτοις προσφέρεσθαι. ἀλλὰ μάγῳ τῶν τοιούτων συνέσις ἦν οὐδεμία. Εὐενδότῳ μὲν οὖν καὶ μαλακῷ, καὶ καπηλικῷ τὸν τρόπον ᾠήθη τῷ Πέτρῳ Σίμων ἐντεύξεσθαι. ᾔσθετο δ' ἀσφαλεῖ προσβαλὼν καὶ ἀῤῥήκτῳ, καὶ φανερὰ ἔργοις τιθεμένῳ τὴν κλῆσιν. Μάταιος ἄνθρωπος, εἰ μήθ'

ὅτε

ὅτι κρείττους χρημάτων οἱ ἀπόστολοι συνεῖναι εἶχε· καὶ ἡ χάρις, ὡς οὐ δοῦλον, ἀλλὰ τῶν ὄντων ἐλευθερώτατον ἢ ὅτι ποτέ τις ἂν εὕροι μεῖζον εἰπεῖν.

Ἀλλὰ γὰρ κείσθω δὴ τοὺς ἀποστόλους χρημάτων ἐρᾷν, πόθεν εἰς νοῦν τοῦτό γε λαβεῖν ἐτόλμησεν, ὅτι θεοῦ χάριν χρημάτων ὠνήσεται; ὡς ἡδὺς ἦν, εἰ πνεῦμα μὲν ἂν αὐτόματον μὴ πνέῃ. βορέου τυχὸν ἢ νότου, μηδ᾽ ἂν ὅσοις κόσμος ἔχει χρήμασι κινηθῆναι.; τὴν δὲ θείαν ἐπίπνοιαν, τὴν καὶ τοῦδε τοῦ πνεύματος παρακλητικὴν καὶ κινητικὴν οἰκτρά τινα χρήματα καταβαλὼν πορίσεσθαι ἤλπισεν. ἐδόκει γε μὴν ὁ μεγαλέμπορος ἀσμένην τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ γενήσεσθαι, καὶ τὴν προσαγωγὴν τῶν χρημάτων προσχωρήσειν εὐπρόσωπον. πτωχοὶ γὰρ οἷς ταῦτα προσήγετο, καὶ χρημάτων πάντως

homo, si Apostolos pecuniis superiores esse nō vidit; & gratia adeo non est sub seruitute, vt omnium rerū sit liberrima; vel si quid maius à quoq; dici potest.

Sed faciamus Apostolos pecunias amasse: vnde tamen huic in mentem venire potuit Dei gratiam pecuniis emi? Bellus homo erat. Si Spiritus seu ventus, Aquilonis putà aut austri, sponte non spiret; non flabit, licet totius mundi pecunias pollicearis. At verò diuinum afflatum & spiraculum, quod spiritum proferet & mouet oblatis miseris quibusdam nummulis se adepturum sperabat. Arbitrabatur nimirum egregius iste mercator, Apostolis mercaturam suam iucundam, & oblationem pecuniarum perquam gratam acceptamq; fore; Pauperes enim erant, quibus pecu-

niam offerebat, & pecuniarum quam maximè indigi. At fugiebat enim horum egeſtatem inde naſci, quòd nihil à quoquã accipere ſuſtinerent; ſi enim viritim ꝓ numero eorum, qui Spiritum ſanctum acceperant, tantum accepiſſent, quantũ offerebat Simon; haud eos pro egenis, & qui ſuã ope egerent; habuiſſet.

Et quidem Simon hũc in modum teſtatus eſt, quòd Petrum pro turpis lucri cupido & auaro reputarit, ſperaritq; ſpiritũ in ſeruitutem etiam Magis dari poſſe. At Petrus commiſſum in ſe crimẽ, libenter ei condonauit, blaſphemiam verò contra Spiritum, ne ad aures quidem admiſit; ſed qui olim piſcator fuerat, nũc iterum gnauus piſcator efficitur, & tridente perditionis perculſum eum, qui dignus erat perditione; ineuitabiliter.

ἢ τάχα δεόμενοι. ἐλάνθανε γὰρ αὐτὸν, ὡς ἐντεῦθεν τούτοις τὸ πένεσθαι, ἐκ τοῦ μηδὲν παρὰ μηδενὸς λαμβάνειν ἀνέχεσθαι. εἰ γὰρ κατ' ἄνδρα τῶν λαμβανόντων τὸ χάρισμα τοσαῦτα τούτοις, ὅσα καὶ Σίμων, ἐδίδοσαν, οὐδ' ἂν πτωχῶν δόξαν ἔλαβον παρ' αὐτῷ, ἢ τῶν ἐκείνου πρὸς χρείαν ἥκειν τινός.

Ἀλλ' ὁ μὲν Σίμων οὕτω καὶ Πέτρου φαῦλον φιλοργυρίας ἦθος κατεμαρτύρει. καὶ τὸ πνεῦμα δοῦλον καὶ μάγων ἤλπισε γίνεσθαι. Πέτρος δ' ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὲν, κἂν συνέγνω, τὴν δὲ κατὰ τοῦ πνεύματος οὐδὲ μέχρις ἀκοῆς ὑπήνεγκε βλασφημίαν. ἀλλ' ὁ πάλαι ποτὲ ἁλιεὺς καὶ πάλιν ἁλιεὺς ἀγαθὸς γίνεται. καὶ τῇ τριαίνῃ τῆς ἀπωλείας τὸν ἄξιον ἀπωλείας βαλὼν ἄφυκτα περιπείρει. οὐχ ὅτι γὰρ ὠνεῖσθαι, πάντως δὲ τοῦ καὶ μεταπιπράσκειν τὴν

χάριν

χαίρειν ἔγνω διανοούμενον. εἰ γὰρ ἄξιος ἦν οὗτος ἀπωλείας, καὶ πρόσθεν διὰ τῆς γοητείας πολλοὺς ἐξανδραποδιζόμενος, τὴν ἐπὶ ταύτην ἡγεῖτο; πόσων ὀλέθρων οὐκ ἂν εἴη νῦν ἀξιώτατος, ὅς γε τὴν τοῦ χάριν οὕτω τυγχάνειν ὠνείρωξεν. εὔωνον, ὡς ἂν εἴ τι τῶν ἐπ' ἀγορᾶς κειμένων ὠνίων. ἀλλὰ γὰρ ἦν μὲν τῶν ἐναντιωτάτων τῷ πνεύματι. καὶ μᾶλλον ἢ ὕδωρ πυρὶ. αὐτὸν ἢ τοῖς ἀξίοις τοῦ πνεύματος συντάττειν. ἀναισχυντῶν δίκην αὐτίκα τοῦ θράσους ὑπεῖχε. τὸν γὰρ οὐκ ἐξ ἀγνοίας οὐδὲ συναρπαθέντα, ἀλλ' ἐκ προνοίας καὶ πανουργίας, οὕτως ἀνάξια προσεῖδεν τῇ μεγαλειότητι πειρώμενον τοῦ θεοῦ, λοιπὸν ἦν ὑποβάλλειν ὀλέθρῳ. ὃ δὴ καὶ Πέτρος ποιῶν τὰ δίκαια κρίνων ἐδείκνυτο.

transfigit: nō solum quia emere, sed & quia vendere gratiam cogitabat. Si enim iste prius quoq; exitio dignus fuerat, quòd multis per fascinationes suas dementatis, ad exitium præiuerit, quot exitijs nunc dignissimus nō est, qui diuinam gratiam ita venalem somniat, sicuti in foro res venum proponūtur. Verum hæc spiritui magis, quàm aqua igni, aduersabantur. Porro cum erubesceret, se ad eorum cœtum, qui spiritu digni erant, aggregare; audaciæ suæ absque mora pœnas luit: nam nihil aliud restabat, quàm vt is, qui non ex ignorantia, neq; impetu abreptus, sed consulto consilio, & ex versutia tam indigna magnitudini diuinæ affricare conabatur; in exitium mitteretur. Quod & factum à Petro, iustissimo iudicio.

Ὥστε κἂν ἐπὶ τὸν Γιεζῆ τις ἀναδράμῃ τῷ λόγῳ, Σίμων

Itaq; licet quis cogitatione ad Giezi recurrat,

ὁ δίκην

Simon pœna dignior exstitit; neq; enim similem euentum habuit, qui dona Syri malè emit: nam ibi alius erat, qui curationem dederat; alius, qui acceperat, quibus tertius superueniens Giezi munera accepit, verum existimans, se neq; vendere, neq; emere gratiam; neq; enim is ille erat, qui dederat; neque qui acceperat; sed, sanato iam Syro, accurrit, & munera sibi depoposcit. Quę omnia minori reprehēsioni, quàm Simonem, obnoxium indicant. Quanquam ille pecunias accepit: hic dare promptus erat; quo fit vt illius auaritia deterior esse videatur, quàm Simonis liberalitas, cæterū pecunias amare, & Deum inhonorate velle, magno distant interuallo; & quãto, hoc posterius priore sceleratius & absurdius est; tanto etiã Simon ma-

ὁ δίκην ὑποσχεῖν δικαιότερος. οὐδὲ γὰρ πρὸς ὅμοια κεχώρηκε τῷ κακῶς ὠνουμένῳ τῶν δωρημάτων τοῦ Σύρου. Ἐκεῖ γὰρ ἄλλου μὲν ὄντος τοῦ τὴν θεραπείαν ὀρέγοντος, ἄλλου δὲ τοῦ λαμβάνοντος, τρίτος ὁ Γιεζῆ παρεισδὺς, εἰλήφει τὰ δῶρα. οὐκ οἰόμενος, οὔτε πιπράσκειν, οὔτ᾽ ὠνεῖσθαι τὴν χάριν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἦν ὁ διδοὺς ταύτην, οὔθ᾽ ὁ λαμβάνων. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι τῷ Σύρῳ τὴν θεραπείαν ὁμιλήσας πρὸς τὸ λαβεῖν, ἅπαντα ἐκείνῳ μετριωτάτην ἢ Σίμωνι τὴν κατηγορίαν εἰσάγει. καί τοι χρήματα ἐκεῖνος μὲν ἔλαβεν, οὗτος δὲ παρέχειν ἕτοιμος ἦν, ὡς τὴν ἐκείνου φιλαργυρίαν χείρω δοκεῖν τῆς τοῦ Σίμωνος ἐλευθεριότητος. ἔστι δ᾽ οὐ μέτριον τὸ μέσον τοῦ τε χρήματα φιλεῖν, καὶ τοῦ τὸν θεὸν ἀτιμοῦν βούλεσθαι, ἀλλ᾽ ὅσῳ τοῦ προτέρου τὸ δεύτερον ἀσεβέστερόν τε, καὶ ἀτοπώτερον, τοσούτῳ καὶ Σίμων

τοῦ

τοῦ Γιεζῆ, ἄλλον ἂν εἴη πρὸς ἀρὰν ἐπιτηδειότερος. καὶ μὴν καὶ εἰ μὴ τὸν πρῶτον τῆς κακίας ταύτης ἐκρήξαντα, συναπολέσθαι τῷ κακῷ κινήματι κατεδίκασε Πέτρος, πόσους ἂν ἡμῖν οἷοι-πότις Σίμωνας ἀναστῆσαι τὸν πονηρὸν, ὁπότε μηδὲ τὴν ἀρχὴν βληθεὶς καὶ πεσὼν ἠρεμεῖν, οἷς πεῖραν εἰλήφει τῆς ἥττης.

Οὐ μὴν ἀλλ' οἷ βαδίζων ὁ λόγος ἠπείγετο δεῖξαι βουλόμενος, καί γε πολλαχόθεν δείξας ἀρκεῖν τοῖς ἀποστόλοις, εἰς μετάδοσιν τοῦ χαρίσματος, καὶ χειρῶν μόνην ἐπίθεσιν. ἰδιῶται γὰρ ἐκεῖνοι καὶ ἄτιμοι καὶ πένητες ἰδεῖν, ἐκεῖνα φιλοτίμως παρεῖχον ἃ μηδ' ἂν τὸν σοφώτατον εἴπῃς, καὶ ᾧ τὰ πολλὰ κεκλήρωται, δόξαν παρέχει, τοῦ καὶ τῶν ἄλλων τι πλέον ἔχειν. πάλιν δὴ θεὸς ἐν ἀνθρώποις, εἰ καὶ μὴ θεὸς ἄνθρωπον προσλαβών. πάλιν κάθοδος ἄρρητος. πάλιν

gis; quàm Giezi maledi-ctioni idone⁹ erat. Atqui si Petrus auctorem huius improbitatis simul cum ipsa improbitate non statim oppressisset; quàm multos malus dæmõ excitaret Simones, quando necdum, licet confestim ab initio sauciatus & prostratus, quiescere nouit, cladis acceptæ memor.

Verumenimuerò, quò oratio in progressu prouehitur, dum ostendere cupit, quod & sæpius ostendit; Apostolis ad largitionem doni cœlestis, sufficere solam manuum impositionem: qui enim aspectu erant indocti, inglorij, & egeni, illa effusè subministrabant, quæ nec sapientissimus, nec cui ingentes gazæ, quibus alios superabat: insignem gloriam peperissent, præstare poterat. Iterum Deus inter homines versatur: quamuis denuò non as-

ſumptus Deus. Iterum ineffabilis deſcēſus eſt. Iterū myſteriū, Et Apoſtoli ad vtrumque myſterium apti, & incredibili alacritate miniſtrare parati, & vt verbo dicam; omnibus aliis omiſsis, ora verbi, & Spiritus inſtrumenta, & per hęc etiam primæ mētis effigies ac imitationes quædam effecti ſunt. Poſſunt porro Apoſtoli etiam in ſomno & ſecūdum quietem intelligere ſpiritum, qui quæ faciēda ſint ſuggerat, in eisq; principalem rationis partem, quibuſcunq; figuris placuerit, formet; & quæ pati oporteat, prę moneat; & quem in locum mittendi ſint, doceat, hic quidem in Ioppen ille in Macedoniam: neceſſe enim eſt, vt & illi, qui ibi degunt, acceſeantur eorum numero, qui ſaluantur.

μυστήριον. καὶ οἱ ἀπόστολοι πρὸς ἑκάτερον ἁρμοζόμενοι τὸ μυστήριον, καὶ ὑπηρετεῖν ἕτοιμοι. καὶ τὸ πρόθυμον ὅσον ἡλίκον. καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, πάντα γε ἀφελόντα τὰ ἄλλα, στόματα τοῦ λόγου, τοῦ πνεύματος ὄργανα. καὶ διὰ τούτων τοῦ πρώτου νοῦ τύποι τε καὶ μιμήματα. καὶ πρόσεστι τὸ καὶ καθ᾽ ὕπνους συνιέναι τὸ πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις. καὶ ἃ χρὴ ποιεῖν ὑποτίθεσθαι. καὶ τυποῦν τὸ ἐν αὐτοῖς ἡγεμονικὸν εἰς ἃ δὴ βούλεται. καὶ προλέγειν ἅ τε παθεῖν δεῖ, καὶ τίς ὁ χῶρος, καθ᾽ ὃν δεῖ καὶ πέμπειν, τοῦτον μὲν εἰς Ἰόππην, τοῦτον δ᾽ αὖ εἰς Μακεδονίαν. δεῖ γὰρ πάντας [illegible] ἐκεῖ τῶν σωζομένων γενέσθαι.

Ceterum Apoſtoli neq; in manifeſtiſsimis periculis defecerunt á pactis cum Magiſtro initis; ſed ſi cui fides non tantum in

Οἱ δ᾽ ἀπόστολοι, οὐδ᾽ ἐπὶ προδήλοις τοῖς κινδύνοις, συνθηκῶν ἐξιστάμενοι τῶν πρὸς τὸν διδάσκαλον. ἀλλὰ γὰρ εἴτῳ μὴ ἐν τῷ βλέπειν ἡ πίστις

πίστις μόνον, καὶ προανιστάμενοι, καὶ προτρέχοντες, καὶ τοῖς δεινοῖς ἐμπομπεύοντες, καὶ πρὸς τὰς ὀδύνας ἁμιλλώμενοι τὰς ἐκεῖθεν. δεινὸν γὰρ ἐποιοῦντο, εἰ δήπου ψυχῆς ἀλήπτου, σώματος ἀλγηδόνες γένοιντο κρείττους. καὶ εἰ δήπου ψυχῆς ἀποστολικῆς, ἀποστολικὸν σῶμα ἀπολειφθείη, καὶ ὀκλάσειεν, οὐκ ἂν εἴη εὖ ἔχον ἕπεσθαι. ὑπέρευγε ὡς ἀηττήτου ταύτης ψυχῆς, καὶ σώματος τὰ ἴσα τῇ ψυχῇ βλέποντος, καὶ ἀμφοῖν πολὺ τὸ γενναῖον ἐπιδεικνυμένων, ἢ ἀμήχανον φάναι.

oculis residet; is videbit eos ad pericula prius etiam exsurgere; præcurrere, & in aduersis triumphare; & cum cruciatibus inde ortis fortiter confligere solitos, graue enim ducebant, si, anima illæsâ, corporis dolores superiores euaderent; & aliquando ab Apostolica anima Apostolicum corpus desereretur, debilitatumque probè sequi non posset. Præclarissimè: vt anima inuictam se præstiterit, corpusque paria cum anima fecerit, & quàm generosè anima & corpus sese gesserint; nullis verbis explicari poterit.

Καί μοι πάλιν ὁ λόγος, τίς ἂν εἴποι μοι, πῶς ἐπὶ τοὺς κινδύνους περιηνέχθη τῶν ἀποστόλων; ἀλλ' ἐπαναγέτω πάλιν ἐφ' ἑαυτὸ τοῦτον τὸ πνεῦμα. καὶ δεικνύτω οἷς οὐδέν τι μᾶλλον ἐπίφθονον οὐδὲ προσκορὲς, περὶ τούτων λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, ὅτι τοῦτο τῷ Παύλῳ πα-

At quis mihi indicet, qua ratione sermo iterū ad Apostolorum pericula delatus sit, quem spiritus rursus quasi domum reducat; & ostendat illis, quibus nihil aut ad inuidiam, aut ad satietatem generandam accommodatius est, quàm de his vel dicere vel audire ali-

quid noui; etiam Paulo ſpiritum adſtitiſſe. Documento ſit vipera in Melita Inſula; quam ita tractauit, vt non videretur eſſe vipera, vel potius, vt ipſe Paulus non homo, ſed Deus cenſeretur. Addatur & hæc, quã in præſentia prætermittere, parum feſtiuum eſſet, Melitenſium nimirum de Paulo, tanquam de homicida, ſuſpicio, qua prius imbuti fuerãt, & mutatio eiuſdem in contrariam prorſus opinionem, & iuſtitia ab illis deprehenſa, forſan & laudata, ita vt nihil eis obſtaret, quò minus arcana eius penetrarent, quippe qui miraculo iam cederent; & cum mutatione rei ſuſpiciones quoque mutarẽt. Noſtis ipſimet, me itidem tacente, quantam gloriam & venerationem hæc res conciliarit Paulo, vel potius ante Paulum, Deo Pauli. Si enim præco ſic ſuo miraculo viros illos permouere potuit, vt ex improuiſo

ρὸν, καὶ τ' ἄλλα παρεῖχεν ἐργάζεσθαι. καὶ τὴν ἔχιδναν τὴν ἐν μελίτῃ, μηδὲ δοκεῖν ἔχιδναν παρεσκεύασεν, ἢ μᾶλλον θεὸν τὸν Παῦλον, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπον ἔτι δοκεῖν. λεγέσθω καὶ ὅπερ ἐνταῦθα παρελθεῖν οὐκ ἂν γένοιτο χαρίεν, ἡ τῶν μελιταίων ὡς περὶ μιαιφόνου τοῦ Παύλου τὰ πρότερα δόξα, καὶ ἡ μετὰ τοῦτο πρὸς τοὐναντίον ἄπαν τῆς δόξης ἀντιμετάστασις, καὶ ἡ δίκη καταλαμβανομένη μὲν ὑπ' ἐκείνων, τάχα καὶ ὑμνουμένη. εἶτ' αὐτίκα μηδὲν τι πρὸς αὐτῶν ὂν τοῖς ἀδήλοις ἐμβατεύειν αὐτῆς, καὶ εἰκόντων τῷ θαύματι καὶ συμμεταβαλλόντων τῇ μεταβολῇ τοῦ πράγματος, καὶ τὰς ὑπολήψεις. ἴστε καὶ ὑμεῖς κἂν μὴ λέγω πόσην εἰσέφερε δόξαν καὶ τιμὴν Παύλῳ τὸ πρᾶγμα. καὶ δὴ καὶ πρὸ Παύλου τῷ τούτου θεῷ. εἰ γὰρ ὁ κήρυξ οὕτως ἐκκαλέσασθαι τοὺς ἄνδρας ἔσχε τῷ θαύμα-

πῶς

τι, ὡς ἀθρόον ἐκ φαυλοτέρας τῆς ὑπονοίας ἐπὶ τὴν ἀρίστην μεταπηδῆσαι, τί ἂν εἴποις τὸν κηρυττόμενον;

Προσκείσθω καὶ κἀκεῖνα. τοῦ γὰρ αὐτοῦ πνεύματος, ἃ καὶ τότε προσετέθη τῷ θαύματι, καὶ λεγέσθωσαν νόσοι φυγαδευόμεναι, ἀπορώτεραι πᾶσαι μένειν ἢ καὶ ἀνθίστασθαι. καὶ ἡ πρὸς καιρὸν τῷ Ποπλίου πατρὶ παρουσία τοῦ Παύλου. τό, τε σύμπαν, εἴ τις ἀξιοίη ζητεῖν ἡ ἐνταῦθα τοῖς νησιώταις τῶν πραγμάτων κατάστασις, ὡς ἀγαθῶν εἶναι τῶν μεγίστων ἀπόλαυσις, καὶ οἵα οὐδενὸς ἄλλου δόξα, τῶν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν οἰκησάντων τὴν νῆσον, καὶ Παῦλος ἀποκρύπτων εἴ τις που θεῶν ἦν ἐν ἐκείνοις, καὶ θεὸς εἶναι δοκῶν. πάλιν γὰρ καὶ πολλάκις εἰς τοῦτό μοι τὸν λόγον τοῦ πράγματος ἡδονὴ φέρει. καὶ πρόσεστι τὸ μὴ παρὰ λόγον. καὶ γὰρ εἰ τοῦτό γε ἀπὸ χειρῶν εἰς δόξαν θεώσεως

deposita deteriore opinione ad meliorem transiret; quid de ipso, qui prædicabatur, suspicabimur?

Adiungatur & illa, eiusdem namq; sunt spiritus, quę & tunc miraculo circa viperam adiecta fuerunt; enumerentur, inquam, fugati morbi, omnes infirmiores, quàm vt resisterent, & Pauli conuersatio ad tempus cum Publij patre; si quis verò omnia penitius scrutari velit, is intelliget, Insulanis eum statum inde prouenisse, qui illis ingẽtium bonorum fruendorum copiam suppeditaret; & eam gloriam parere, qua maiore in eum vsq; diem nullus ex Insulæ indigenis claruerat. Et Paulus quidem occultabat num quis Deus inter illos versaretur, tametsi videretur esse Deus. Iterum enim & sæpius rei suauitas & iucunditas, huc me trahit nec præter rationem; nam à perniciosissimis quidem

Τοιαῦτα ἐπὶ τοῖς ἀποστόλοις καὶ οὕτως ἔχοντα τὰ τοῦ πνεύματος· εἰ μὲν μὴ τῆς ἀξίας ὡς πορρωτάτω λεχθέντα καὶ ὑμνηθέντα, τῷ πνεύματι χάρις· εἰ δ' ὃ καὶ μᾶλλον πείθομαι, πορρωτάτω, συγγνώμη πρῶτα μὲν ἐκεῖθεν ἡμῖν καταπέμποιτο· καὶ γὰρ οὖν γόνυ κλίνω καὶ ὑποπεσὼν δέομαι. καὶ γὰρ τοῦ γε κατὰ δύναμιν οὐκ ἐνέλιπον. ἔπειτα δὲ καὶ ὑμεῖς ὦ παρόντες, κύριοι γνώμης ὄντες εὐγνομονέστερον εἴη τέ μου τοὺς λόγους ἀκηκόοντες, καὶ μέχρι δὴ καὶ εἰς πέρας ἀκούσοντες εἶεν. τί δή μοι τὸ ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν;

Αἰσθάνομαι μὲν πάλαι τινὰς τοῦτο προσδοκοῦντας, εἰ τοὺς ἀποστόλους τοῖς ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ λάμψασι παραβάλοιμι. καὶ τό γε ἀπ' ἐμοῦ, πρόθυμον. οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν τῶν πρωτείων ἀμφισβητήσει. οὐδὲ ἀγωνιεῖται περὶ τῆς νίκης. ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπείξουσι πάν-

Hæc & alia huius generis spiritus fecit in Apostolis; quæ si pro dignitate dicta & celebrata sunt, gratia spiritui; si autem, quod magis suspicor, à dignitate rerũ quàm longissimè aberraui, venia mihi detur: quam etiam flexis genibus & humi procumbens peto; conscius mihi sum, me nihil eorũ, quæ vires meæ ferebant, prætermisisse. Vos verò auditores, mentis vestræ & sententiæ Domini, qui hactenus me magna beneuolentia audiistis, eandem ad finẽ vsq; mihi exhibere dignemini. Quid amplius dicere oportet?

Iam dudum sentio aliquos exspectare, an non Apostolos comparem iis, qui ex omni æuo pietate & virtute claruerunt. Et hoc mihi promptum est: nullus enim Apostolis de principatu litem mouebit; neq; de victoria concertabit: sed omnes sponte cedẽt, & gloriæ primas

Apostolis tribuet. Quod mihi vel maximè persuadet conatum hunc comparationis, non esse studio magno dignum. Si enim non pateret omnibus, quod illis decantatis & celebratis ab omnibus conceditur, forsan oratio aliquid leuamenti inuenisset, cum verò horum dignitas & celsitudo, non sinat, vt quenquam ante illos admiremur; omnesque illis quasi de via decedant; quid quis dicendo amplius effecerit; quã vt superfluus iudicetur; quando etiam illi, qui penitus silet, fas est, absque vlla contradictione, omnium calculis primas Apostolis elargiri. Nullum enim ex omni mortalium numero inuenire est; qui cum audit Apostolos coryphæos & principes nominari, animo non statim assurgat; pronuncietque eos omnium aliorum coryphæos & principes esse.

τες, καὶ παρακεχωρήκασι τοῖς ἀποστόλοις τῆς δόξης. ἐμὲ δὲ τοῦτο μάλιστα μηδέν τι σπουδαῖον εἶναι τὸ πρᾶγμα πείθει. εἰ γὰρ μὴ πρόδηλον πᾶσιν ἦν τὸ παρὰ πάντων συγκεχωρηκὸς τοῖς εὐφημουμένοις, τάχα ἄν τινα καὶ παραμυθίαν τοῦτο τῷ λόγῳ παρείχετο, ἐπεὶ δὲ τὸ τούτων ἀξίωμα καὶ τὸ ὕψος, πρὸ αὐτῶν οὐδένα θαυμάζειν ἐᾷ, καὶ πάντες αὐτοῖς ὑπεξίστανται, ἤ τις ἂν πλέον δόξαι ποιεῖν, ἢ τί δή ποτε περιττὸς εἶναι βουληθείη τοῖς λόγοις, ὁπότε καὶ μηδὲν περὶ τούτου γε εἰπόντι πρόσεστι τὸ πάντας αὐτοῖς ἀναντιρρήτως τὰ πρῶτα τῆς ψήφων νέμειν; καὶ γάρ τοι καὶ οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἐστὶ περιτυχεῖν, ὃς τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων ἀκούσας, οὐκ εὐθὺς τῇ ψυχῇ διανίσταται, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀποφαίνεσθαι κορυφαίους.

Καὶ δημοτελὴς αὕτη δὴ δόξα παρὰ τοῖς Εὐσεβέσι καὶ ἀσφαλεστάτη πασῶν ἔχουσα· μηδένα τῶν ἐν οἱῳδήτινι τέλει κατειλεγμένων, μηδ᾽ ἐξ ἴσου τοῖς ἀποστόλοις γίγνεσθαι ἔχειν. οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε τῶν τὰ ἀσφαλῆ κρίνειν εἰδότων, ὅπου δὴ καιρὸς τῶν ἀποστόλων μεμνῆσθαι, καὶ τινας ἑτέρους παράγειν, ἄλλο τε αὖ καὶ μὴ κατὰ ταῦτα θαυμασθησομένους. ὡς δὴ τῇ τούτων παραθέσει, τῶν ἀποστόλων τὸ μεῖζον ἐξόντων. ὥσπερ οὐδὲ τοῦτό γε τῶν ἀποστόλων. τὸ μὴ πᾶσιν θέσθαι σπουδήν, πάντας ἐν πᾶσιν ὑπερβαλέσθαι. ὡς μηδενὶ διδόναι τῷ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν κατορθωμένων, παραθέσεως πρὸς αὐτοὺς χώραν· ἐπεὶ οὐδὲ τὸν ἥλιον παράγοντες, καὶ ἑκάστῳ τῶν ἀστέρων παρατιθέντες τε καὶ ἀντεξετάζοντες θαυμασόμεθα. ἄλις γὰρ αὐτὸς αὐτοῦ μετρήσει καὶ κάλλος καὶ μέγεθος. ἆρ᾽ οὖν ὁραῖ ἐστιν, ὅπως οὐ πρόσεστι τὴν πρὸς

Et hæc vulgata est apud pios, & omnium tutissima persuasio, neminem mortalium, quocunque tandem statu insignium, Apostolis æquiparari posse. Non enim eos, qui acriter rem diiudicare norunt, decet, vt cũ Apostolorum mẽtio incidit, adducant alios, admiratione quidem, sed non instar istorum, dignos; quia his quoq; in comparationẽ adductis, Apostoli excellentiores apparebunt: quemadmodum & hoc inprimis Apostolicũ est, omni industria adniti, vt omnibus antecellant, vt ob magnitudinẽ & multitudinem rectè factorũ nullus omnino vlli comparationi relinquatur locus. Neq; si solem in medium producamus, & cũ qualibet stella conferamus & accuratè componamus, magis cum propterea admirabimur; satis enim ipse suam magnitudinem & pulchritu-

dinem testatur. Apparet igitur collationem Apostolorum cum cæteris, decorè nō posse institui; & si instituatur, nullius ponderis & valoris esse. De his igitur si quis mecum sentit rectè sentit: At oportet, vt oratio his diutius nō immorans, ad vlteriora progrediatur.

Quod si quis studiosius hæc excuti volens, existimat, nihil præter decorū actum iri, si Apostoli inter se conferantur, solos enim, si fas est dicere, sibi & æquales & seipsis præstantiores esse; hic etiam, iudicio meo, leges collationis & comparationis nescit. Par enim est, vt intrepidè loquamur; credamusq; hoc ex Apostolorum mente esse; si quis ad gratiam nihil dicere, & nihil auribus dare cōsueuerit. Deinde si inuicem, id quod sunt, rebus gestis æquales esse demonstrare quiuerit; nam omnib⁹ cognitu est facillimum,

τὴν σὺν ἄλλοις ἀντεξέτασιν τῶν ἀποστόλων εὐπρόσωπον αὖ προσιέναι, καὶ προσιοῖ, μὴ δ' ἔργον εἶναι ταύτης ἐν τῷ παρόντι μηδέν. Τοῦτο μὲν οὖν εἴ τις οὕτως ὡς ἐγώ φημι δεῖν οἴεσθαι κρίνει, κάλλιστα κρίνει. Ἀπόχρη μηδὲν πλέον τοῖς ἐς ταῦτα ἔχουσιν ἐμβραδύνοντα λόγοις, τοῦ πρόσω ἔχεσθαι.

Κἀκεῖνο δὲ εἴ τις ἐμοὶ συσπουδάσαι θελήσας, ἐν τοῖς τοῦ καλῶς ἔχοντος οἴεται, παραβαλεῖν ἀλλήλοις τοὺς ἀποστόλους· μόνοι γὰρ, εἰ θέμις εἰπεῖν, ἀλλήλοις καὶ ἴσοι καὶ κρείττους, καὶ οὗτος ἐμοὶ δοκεῖ νόμους αὖ εἰδείη παραβολῆς τε καὶ παραθέσεως. δεῖ δὴ τεθαρρηκότως προσιέναι τοῖς λόγοις. καὶ νομίζειν πρὸς γνώμης εἶναι τοῦτο δὴ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, εἴ τις ὑψηλότερος ὢν τοῦ γε πρὸς χάριν λέγειν. ἔπειτα καὶ ἀλλήλοις αὐτοὺς, ὅπερ εἰσίν, ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἴσους καὶ τοῖς λόγοις ἔχοι δεικνύναι. καίτοι τοῦτο καὶ φανερώτατον

τὸν ἐστι πᾶσι γνῶναι. ὡς ἁπανταχοῦ τε τῆς τοῦ λόγου πραγματείας ἡμῖν ἐσπούδασταί τε καὶ τετίμηται, καὶ σκοπὸς οὗτος δὴ τοῖς ἐπαίνοις, πάντα πρὸς ἓν τοῦτο συνελαύνειν τε καὶ συνείργειν. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ κἂν ταῦθα γενομένοις τοῦ λόγου, καὶ οὗ πάντων μάλιστα τούτου καιρὸς, χρηστέον ἂν εἴη τῇ προθέσει ἐπιτείνοντας τὸ ἐφάμιλλον. καὶ ἀπολαύοντας τῆς τὴν ἰσότητα πρεσβευούσης εὐφημίας τῶν ἀποστόλων. τί δὴ Παῦλος ἡμῖν τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἐνταῦθα προβάλλει; καὶ ἀκούετε ὡς ὑπερφυές. εἴτε γὰρ καὶ ἄλλῳ τῷ σκοπεῖ τις εἰ πρόσεστιν, ὄψεται πρόσον οὐδενί. εἴ τέ τῶν ἐπ' ἄλλοις παραδόξως προβάντων πρὸς θαῦμα ἐφέλκεται, πάντα μικρὰ δόξει παραβαλεῖν, καὶ οἷον πρὸς πέλαγος ποταμός. οἶδά φησιν, ἄνθρωπον, ἑαυτὸν λέγων, ὁ ὑπὲρ ἄνθρωπον. εἰς τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγότα, καὶ εἰς παράδεισον αὖθις, καὶ ῥημάτων ἀρρήτων ἀκου-

nos in id toto orationis decursu, vnicè incubuisse; & laudationibus iste finis propositus est, vt omnia ad vnũ contrahant & conducãt. Et quia huc processit oratio; quodq́ opportunitas maximè exigit, vtendum esse censeo ratione, quæ ad paritatem ducit, fruendumq́ æqualitatis inter Apostolos præconio. Et Paulus quidem suas partes nobis hic concedit; attendite, quàm ingeniosè. nam licet quis circũspiciat, num alteri cuiquam conueniat animaduertet, nulli alteri conuenire, & si quid supra admirationẽ cum aliis gestum adducatur, omnia ad comparationẽ minuta videbũtur, & velut fluuius ad mare. Scio, inquit, hominem, de seipso loquens, is, qui supra hominem erat, in tertium cœlum raptum; & in paradisum, & ineffabilia verba audiuisse, quæ non

est fas eloqui homini. O miraculũ. Homo in tertium cœlum ascendens; In cœlum homo? Qualibus alis subleuatus? Quibus transmissus scalis? Quo altißimorum montium adminiculo vsus? At non dixit, Ascendens; sed Raptus. O ꝓdigium. Maius miraculum narras. Diuinam rem commemoras. Nunquam homo raptus fuisset, Deo nõ assumente Homo nunquam ad cœlum raptus esset, qui cœlo dignus nõ esset. Deus non rapuisset, qui se Deo dignum non reddidisset. cœlũ non recepisset; cui de rebus terrenis dereliquendis assidua meditatio non fuisset. Assumptus est etiam Helias; sed quasi in cœlũ; & neq; primum cœlum transgressus. At Paulus tertium quoque tenuit.

Quidam itidem ex Prophetis dicit, *se vidisse se-*

ἀκούσαντα, ἃ μὴ θέμις ἀνθρώπῳ λαλεῖν. ὢ τοῦ θαύματος. ἄνθρωπος εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀναβάς; εἰς οὐρανὸν ἄνθρωπος; ποίοις πτεροῖς κουφισθείς; ποίᾳ προπεμφθεὶς κλίμακι; τίνι τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν ἀφετηρίᾳ χρησάμενος; ἀλλ' οὐκ ἀναβὰς εἶπεν, ἀλλ' ἁρπαγείς; τοῦ τεράστιου. Μεῖζόν μοι λέγεις τὸ θαῦμα. θεῖον διέξεις τὸ χρῆμα. ἄνθρωπος οὐδέποτ' ἂν ἡρπάγη, μὴ θεοῦ προσλαμβανόντος ἄνθρωπος. οὐκ ἂν ἡρπάγη πρὸς οὐρανὸν μὴ τοῦ οὐρανοῦ γενόμενος ἄξιος. θεὸς οὐκ ἂν ἥρπασε τὸν οὐχ ἑαυτὸν ἄξιον αὐτοῦ παρασκευακότα. οὐρανὸς οὐκ ἂν ἐδέξατο, τὸν δὲ μὴ μελέτην ἀεὶ τὴν τῶν γηΐνων ἀπόθεσιν ἐποιεῖτο. ἀνελήφθη καὶ Ηλίας. ἀλλ' ὡς εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ οὐδὲ πρῶτον οὐρανὸν ὑπερκύψας. Παῦλος δὲ καὶ τρίτον διέσχεν.

Ηδη δὲ καὶ προφήτης ἕτερος ἰδεῖν εἶπεν ἐπὶ θρόνου τὸν

τὸν κύριον. ἀλλ' εἶδεν ὃν τινὰ δή ποτε τρόπον, εἶδεν οὐχ ἁρπαγεὶς οὐδὲ τῷ βλεπομένῳ συνών. Παῦλος δὲ τηλίκα τε εἶδε, καὶ τίνι συνεῖναι εἶχεν ἐπὶ τοῦ τρίτου οὐρανοῦ; κἂν μὴ λέγω, συλλογίζεσθαι πάντας οἶμαι. Ἔνθους γίνομαι ταῦτα λέγων. οὐκ ἔχω πῶς ἐμαυτὸν ἐπίσχω. ἐβουλόμην πόρρωθεν γοῦν ἐκεῖ τὸν Παῦλον ἰδεῖν ἐπὶ τῆς περιφανοῦς ταύτης αὐτοῦ δόξης. ἀλλὰ διατειχίσματά μοι στερρά, καὶ διοπτείαν πᾶσαν ὑπερφρονοῦντα, τῶν οὐρανῶν τὰ παραπετάσματα. οὐδὲ τὸν νοῦν ἐκεῖσε καθαρῶς δύναμαι πέμπειν. τί οὖν; ἀκούσομαι μόνον ἐκεῖθεν ἐλθόντος καὶ διηγουμένου τοῦτο τοῦ Παύλου, καὶ θαυμάσομαι. καὶ προσκυνήσω τὸν μόνον τοιαῦτα ποιεῖν δυνάμενον. καὶ ὁμολογήσω χάριτας τῷ τὴν ἡμετέραν φύσιν οὕτω μεγάλων ἀξιοῦντι χαρίτων. ἀλλ' ὅτι μὲν ἡρπάγη Παῦλος, καὶ οἶδε καὶ ἀποφαίνεται. εἴτε δὲ ἐν τῷ

dentem Dominum super thronum. sed vidit quomodocunque. Vidit non raptus, neque præsens ei, quem vidit. Paulus verò qualia vidit, & cui in tertio cœlo præsens? etiam me silente, omnes id colligere & intelligere reor. Extra me rapior, cum de his sermocinor, neq; me continere valeo. Voluissem Paulum in hac sua illustri gloria eminus cõtemplari; sed valida obstant interstitia; omnemque visioně arcentia cœlorum obstacula. Neque mentem in cœlum purè transmittere queo. Quid igitur? Audiam solummodo eum, qui inde venit, Paulum, & admirabor, & venerabor eum solum, qui hoc facere potuit: & gratias agam ei, qui nostram naturam tantis gratiis cumulare dignatus est. & quidem Paulum raptum esse, nouit ipse & fatetur: siue in corpore.

σώματι

ſiue extra corpus, id in ambiguo relinquit. Cæterũ mihi videtur ex ſubmiſsione hæc dicere; ſi enim & hominem nouit, & exprimit eum, qui raptus eſt; planum fit, etiamſi id occultare conetur; eum cum corpore eò delatum eſſe: homo enim neutrum eorum eſt, ex quibus componitur, ſed eſt ſimul vtrunque.

Circumfertur eiuſmodi fabula à fabulatoribꝰ, & qui propriæ turpitudinis monumenta reliquerunt, conficta, in qua ſi quid fide dignum inſit, quanta mox bone Deus, turpitudo inde emicat? ſi verò, vt eſt, pro fabula habeatur, mendacij ſimul & turpitudinis indicium exhibebit. Fabula eſt iſta. Aloidas cum Pelio monti Oſſam impoſuiſsēt, iter ad cœlum affectaſſe. Porro licet fabula ſit, & omnia fictè compoſita, iuſtã tamen pœnam, his, qui talia auſi fuere, impoſuit, vt ab

σώματος εἴτε τούτου χωρίς, ἐπ' ἀμφότερα τῇ γνώμῃ καθίσταται. ἐμοὶ δοκεῖ ὑφειμένῳ φρονήματι ταῦτα λέγων. εἰ γὰρ ἄνθρωπον οἶδε καὶ λέγει τὸν ἁρπαγέντα, δῆλός ἐστι κἂν συσκιάζειν ἀποσπουδάζῃ μετὰ σώματος ἀνελθών. ἄνθρωπος γὰρ οὐδέτερον καθ' αὐτὸ τούτων, ἐξ ὧν ἄνθρωπος, τὸ συναμφότερον δέ.

Πέπλασται καὶ τοῖς ἀμφὶ τοὺς μύθους κυλινδουμένοις ὑπομνήματα καταλιποῦσι τῆς οἰκείας ἀσχημοσύνης· τοιάδε τινα. ὧν εἰ μέν τι πιστὸν εἴη, βαβαὶ τῆς αἰσχρότητος· εἰ δ' ὅπερ εἰσὶ τοῦτ' αὐτὸ μένουσι μῦθοι, τοῦ ψεύδους ἅμα καὶ τῆς αἰσχρότητος. δοκεῖ τῷ μύθῳ καὶ τοὺς ἀλωάδας ὄσσαν ἐπιτιθέντας πηλίῳ βιάζεσθαι τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον· ἀλλὰ καί τοι μῦθος ὤν, καὶ πάντα συντεθεὶς ἐξ αὐτοσχεδίου, δίκην ὅμως τοῖς τολμηταῖς ἐπέθη-

κεν εὔλογον, κακῶς ἀπαλλάξαι ποιήσας τοῦ ἐγχειρήματος. καὶ τοῦτο μύθου τι πλέον ἔσχεν· οἷς οὐκ εἰς τέλος ἔγνω περιστῆναι τὴν ἀτοπίαν. ἀνθρώπῳ γὰρ κατ' ἄνθρωπον διαγιγνομένῳ, τίς ἂν μηχανὴ πρὸς οὐρανὸν ἀνάβασιν σχεδιάσει; Μόνος θεὸς διατίθησι ταῦτα. καὶ μόνος τὸν κατὰ θεὸν ἄνθρωπον εἰς οὐρανὸν ἀνάγειν δίκαιος ἂν εἴη πιστεύεσθαι. πλὴν ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν μύθων, ὁδοῦ φασὶ πάρεργον τοιαῦτα.

incœpto non sine damno desistere cogerentur, & eò magis aucta est fabula, quo minus illi conatum suum ad rem contulerũt. Hominem enim, vt homo est; quæ nam machina ad cœlum subuehat? solus Deus hæc efficit; solus dignus est, qui existimetur hominem ex Dei lege perfectum, in cœlum subleuare. Verùm de fabulis hæc obiter.

Τὰ δ' ἡμέτερα, καὶ γὰρ ἡμέτερα λέγω τὰ Παύλου, ἐπεὶ καὶ τἄλλα πάντα ἐκεῖνος ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν ὑπέμενε καὶ ἐπραγματεύετο, ταῦτα τὰ ἡμέτερα τῆς ἐκείνων ἀτοπίας ἐκ διαμέτρου φασὶν ἀληθείας μὲν εἴπερ τι τῶν ἁπάντων ἐχόμενα, σεμνότητος δὲ εἰς ἔσχατον ἀφιγμένα, δυνατὰ τῷ ταῦτα διοικουμένῳ τι καὶ ῥᾴδια. εἴπερ τὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδύνατα δυνατὰ τῷ θεῷ. καθάπερ δὲ τὸ καπλ-

Nostra autem, nam quę Pauli sunt, nostra voco, quia reliqua omnia & ꝑ Christo & pro nobis sustinebat & agebat, hęc, inquam, nostra deliriis illorum ex diametro opponuntur; quippe veritati præ omnibus maximè cõformia, & summæ grauitatis plena; sed hæc ei, qui illa administrat, possibilia sunt & facilia, siquidem, quæ hominibus sunt impossibilia, ea Deo possibilia sunt. Quemad-

θὰν

modum igitur Deum descendisse de cœlo miraculum est, quod omnem admirationem superat; prout vniuersus terrarũ orbis descensu illo salutẽ consecutus, venerabũdus agnoscit; ita etiam hominem in cœlum ascendisse, illustris miraculi speciem & gratiam præfert. Semel quidem Deus in terra cũ hominibus conuersatus est, carne vestitus, & semel in cœlum homo (secludo nunc illum, qui Deus & homo est) ascendit. Paulus huius rei testis est, digna rerum retributio ac repensio: participatio scilicet gloriæ, qua claruit primus, quantum secundus illius est capax.

Sufficiebat Paulo ad gloriã ab Hierosolymis, & in circuitu vsque ad Illyricum omnia implesse Euangelio; neq; quisquã est, qui hoc præclarissimis rebus non annumeret: at quo in ordine glo-

θεῖν θεὸν ἐπὶ γῆς, τῶν οὐδεμίαν ὑπερβολὴν θαύματος παραλειπόντων ἐστί. καὶ τοῦτ' ἔδειξεν ἡ σύμπασα γῆ. καὶ τιμήσασα τὸ πρᾶγμα καὶ διὰ τούτου σωθεῖσα, καὶ τοσαῦτα καὶ τὸ εἰς οὐρανοὺς ἄνθρωπον ἀνελθεῖν ἡ τοῦ περιφανὴς ἡ χάρις τοῦ θαύματος. ἅπαξ γε γοῦν ἐπὶ γῆς θεὸς ἀνθρώποις ὡμίλησε σαρκὶ δηλαδὴ καὶ ἅπαξ εἰς οὐρανοὺς ἄνθρωπος. καὶ οὐ λέγω νῦν τὸν θεάνθρωπον, ἀνελήλυθε. Παῦλος οὗτος σοι τὸν λόγον ὄντα παρίστησιν. ἑπόμενον τῷ προτέρῳ τὸ δεύτερον. τοῦτο δ' ἐστὶ τῶν τε πραγμάτων ἀμοιβὴ καὶ ἀντέκτισις. καὶ τῆς τοῦ προτέρου δόξης μετουσία καθ' ὅσον τε τῷ δευτέρῳ.

Καὶ μὴν ὡς τοῦτο πρὸς δόξαν ἤρκεσεν. ἀφ' Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον. καὶ οὐδείς ἐστιν μὴ ὃς τοῖς μεγίστοις τοῦτο συναριθμεῖ. ποῦ δόξης ἂν τάττοιτο, Ἐπεὶ

δὰν

ἐλθὼν κἀκεῖνο προσλάβῃ τὸ μηδὲ τὸν οὐρανὸν ἄβατον αὐτῷ μεῖναι. ἀλλὰ κἀκεῖνον διερευνήσασθαι. καὶ τῶν ὄντως ἀδύτων εἴσω γενέσθαι, καὶ μείζοσι καὶ ἀπορρητοτέροις ἢ πάντες ἄνθρωποι τετελεσθῆναι τοῖς μυστηρίοις ἐκεῖ. καὶ ἱεροφάντῃ χρήσασθαι τῷ θεῷ. καὶ ταῦτα δὴ τοῦτον ἔπειθεν ἐπιθυμεῖν ἀναλύσεως, καὶ τοῦ συνεῖναι χριστῷ. καὶ ἀπὸ τούτων ἤρξατο τοῦ πρὸς τὴν ἐκεῖσε μετάστασιν ἔρωτος. ἀποστολικὸν ὄντως τὸ πάθος καὶ Παύλῳ πρέπον. καὶ χρῆν γὰρ ταύτῃ γε ἔχειν. καὶ τὸν τῶν οὐρανῶν γεγευμένον τῆς γῆς ἀποστρέφεσθαι καὶ σπεύδειν τῆς εἱρκτῆς ἀνεθέντα πρὸς βασίλεια μετοικίζεσθαι. καὶ συγγίνεσθαι διὰ πάντων τῷ βασιλεῖ. καὶ συμβασιλεύειν.

Χωρὶς δὲ τούτων, καὶ μεσίτης ἄλλος ἡμῖν τὰ πρὸς τὸν θεὸν δοκεῖ Παῦλος γενέσθαι. καὶ γὰρ καὶ πρεσβείαν ὡς εἴποιμι τοῦτον ἀνάγειν

riæ ponemus, quando & illud acceſsit; cœlum habuiſſe peruium; illudque perſcrutatum eſſe, & in ipſa intima adyta admiſſum, maioribus illic & ineffabilioribus myſteriis initiatum fuiſſe, quàm alios omnes homines, ipſo Deo ſacrorum monſtratore. Et hæc ſuadebant Paulo, vt cuperet *diſſolui & eſſe cum Chriſto*, hinc etiam originem duxit amor ille migrandi in cœlum. Apoſtolica verè hæc affectio, & Paulo conſentanea. Neceſſe erat hærere in terra, & qui cœlum iam guſtauerat, terrâ contemptâ, properare, vt è cuſtodia emiſſus, ad regales ſedes transferretur; Regi ſemper adeſſet, & vnà cum illo regnaret.

Præterea Paulus in iis, quæ ad Deum ſunt, alter nobis mediator factus videtur. nam & legatione fungitur ad cœleſtem il-

illum Regem, & pacem prius pactam, iterũ confirmat; & responsa eius (exceptis prorsus arcanis, quæ nemini fas eloqui) ad homines defert. oportebat enim, vt post primum, qui nobis pacem annunciauit, Paulus vestigia eius legens in hanc muneris partem veniret; ac columnam pacis illius erigeret, quin vt & instar aquæ in sublime euectus & extenuatus, iterum, tãquam pluuia, descenderet his, quæ plantauerat, cœlestem daturus irrogationem. Et huius quidem miraculi magnitudo circa Paulum tantopere venerãda est, vel potius omnem venerationem transcendit.

Ex altera parte adest nobis Petrus, non cum minoribus præconiis & rectè factis, imò adeo elatis & illustribus, vt exceptis coapostoli Pauli gestis, comparatione eorum

πρὸς τὸν ἐκεῖ βασιλέα. καὶ τὴν προεσπεισμένην εἰρήνην αὖθις κυροῦν, καὶ ἅπερ ἐκείνου χρηματίζοντος ὅσα δὴ μὴ τῶν ἀποῤῥήτων λέγω, πρὸς ἀνθρώπους κατακομίζειν. καὶ γὰρ ἔδει μετὰ τὸν πρώτως ἡμῖν εὐαγγελισάμενον τὴν εἰρήνην, καὶ Παῦλον ἐκείνῳ κατ᾽ ἴχνος ἑπόμενον, ἐς πρὸς τοῦτο δὴ τοῦ πράγματος ἥκειν, καὶ στήλην τῆς εἰρήνης ἐκείνης ἱστᾶσθαι. οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ δίκην ὕδατος μετεωρισθείς τε καὶ λεπτυνθεὶς αὖθις οἷάπερ ὑετὸς κατεῤῥύη, τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ φυτευθεῖσιν ἄρδειαν παρέξων οὐράνιον. καὶ τὸ μὲν δὴ τοῦδε τοῦ θαύματος μέγεθος, οὕτω σεμνὸν ἢ μᾶλλον ὑπέρσεμνον.

Ἥκει δὲ ἡμῖν ἑτέρωθεν Πέτρος, οὐ μετ᾽ ἐλαττόνων τῶν σεμνολογημάτων. ἀλλ᾽ οὕτω περιφανῶν, ὡς πλὴν τοῦ συναποστόλου, μηδὲν εἶναι πρὸς τὰ τοῦδε τὰ πάντα. τί γὰρ ἂν εἴποις τὴν ἀντὶ τῆς ἁπλῆς

ἐπιλήσης τῶν οὐρανῶν τριάδος, ἐνδηλότατα περιοχομένην ἐν τούτῳ τριάδα, τοῦτο μὲν, τὴν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τριπλῆν ἐρώτησιν εἰ φιλεῖ. τοῦτο δὲ, τὴν τρὶς γινομένην ὁμολογίαν τοῦ πράγματος. τοῦτο δὲ, τὴν τοσάκις ἐπιτροπὴν τῆς τῶν προβάτων ἐπιστασίας. ἆρ' οὐχὶ σαφέστατα πάντων, κἂν εἰς τρίτον οὐρανὸν φθάνειν τὸ Παύλου σεμνόν. οὐδὲ τὸ Πέτρου, τοιοῦτον, οἷον κάτω δὴ μένειν, ἀλλ' οἷον συνανιέναι τε καὶ συνεξισοῦσθαι.

Ἤρετο μὲν γὰρ τρὶς ὁ σωτὴρ εἰ τῶν ἄλλων πλέον φιλεῖ. ὁ δ' οὕτω σφόδρα, φιλῶν ἦν. καὶ οὕτως ἠξίου μηδὲ πεύσεως ἐπὶ τούτῳ προσδεῖσθαι, μὴ ὅτι γε τὸν εἰδότα τὰ πάντα, ἀλλ' οὐδ' ὁπηνίκα τῶν ἁπάντων, ὥστε καὶ πρὸς λύπην ἤδη καταπίπτειν, εἰ οὕτω πολλάκις ἐρωτηθήσεται. ὥσπερ οὐκ ἀρκοῦν οὐδὲ τὸ δὶς ἐρωτῆσαι· ἀλλ' ὧν ἀλλ' οὐδέν τι μᾶλλον τὴν ὁμολογίαν ἐπέχειν

cætera omnium aliorum pro nihilo reputetur. In nō simplicis in cœlo Trinitatis tres subsistentias manifestissimè hic expressas cernis partim per triplicem Christi interrogationem, num diligeret; partim ob triplicem confessionem rei; partim ob ter cōmissam ouium præfecturā. An nō clarissimū, licet in tertiū cœlū peruenisse, Pauli dec⁹ sit; Petro itidē hoc cōuenire, vt nō in terris hæreat, sed quasi cum illo in cœlum introëat, eiq; coæquetur.

Interrogauit ter Saluator, num ceteris plus diligeret. At ille vehementer diligebat; & sic interrogatione ne opus quidem esse censebat, non tantum apud eum, qui omnia nouerat, sed & apud quoscunque alios; ita vt etiam in tristitiam incideret, ob toties repetitam interrogationem; quasi bis interrogasse non sufficeret. Neq; tamen tristitia con-

fessionem cohibuit; nam amor erga Dominum, quamlibet in contrarium exortam affectionem ferebat: & Saluator quamlibet confessionem præfecturę commissione statim confirmat. Ex quo ea dignitas Petro venit, qualis nulli alteri; & consultissimum fuerit, hanc gratiam & honorē istum excellentissimum, cum nullo alio cōparare velle. Et licet Paulus ad Christum in cœlum ascenderit, vt disceret, quæ discere, & alios docere decet; attamen Petrus eundem iam cœlo delapsum præsentem habebat, & quæ facienda essent, & quæ non, exponentem, sibiq; ouium præfecturam tradentem coram audiebat.

Et cur ego hóc patior? etenim veritas vbiq; rectè prædicatur & quodcunque horum in manus ad inquisitionem sumo, maius mihi altero, & hoc

εἰ καὶ λελύπητο. καὶ γὰρ τὸ περὶ τὸν δεσπότην φίλτρον, παντὸς κατεξανιστάμενον ἔφερε πάθους. καὶ ὁ σωτὴρ αὐτίκα τῶν ὁμολογιῶν ἑκάστην, τῇ τῆς ἡγεμονίας ἐπιτροπῇ βεβαιῶν φαίνεται. καὶ τὸ ἀξίωμα ἐντεῦθεν οἷον οὐκ ἄλλου. καὶ ἡ χάρις ἄρις᾽ ἂν ἔχοι μηδεμιᾷ τῶν χαρίτων παραβαλεῖν ἀξιοῦν. καὶ τὰ τῆς τιμῆς ἐκτόπως ὑπερφυᾶ. κἂν εἰς οὐρανοὺς πρὸς χριστὸν Παῦλος ἀνίῃ, παρ᾽ ἐκείνου μαθησόμενος ἃ δεῖ μαθεῖν, καὶ τοὺς ἄλλους διδάξαι, καὶ Πέτρος κατιόντα πρὸς αὐτὸν ἔχων ἐκεῖνον, καὶ τά τε ποιητέα παιδοτριβοῦντα καὶ μή, καὶ τὴν τῶν προβάτων ἐγχειρίζοντα προστασίαν.

Καί τι τοῦτ᾽ ἐγὼ πάσχω; καὶ γὰρ εὖ ἔχει πανταχοῦ τὰς ἀληθείας εἰπεῖν. ὁπότερον τούτων ἀνὰ χεῖρας πρὸς ἐξέτασιν φέρω, μεῖζόν μοι θατέρου καὶ τοῦτ᾽ οὐχὶ μικρὸν φαίνε-

φαίνεται. τί ποτε οὖν ἐστιν ἐνταυθοῖ λέγειν; ἢ ὃ καὶ πανταχοῦ τοῦ λόγου πολλάκις, ὡς ἴσα τοῖς ἀποστόλοις τὰ πάντα; κἂν τούτου δὲ μᾶλλον. ἐκ τοῦ τὰ ἑκατέρου τῶν τοῦ λοιποῦ, καὶ τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλαττον ἔχειν δοκεῖν. ἡ ἰσότης αὕτη δὴ σαφεστάτη πασῶν ἔχουσα. καθάπερ δυοῖν πεντάθλοιν ἰσοπαλής τις ἀντικατάστασις. ὧν θᾶττον θαυμάσειεν ἑκάτερος ἂν ἑκάτερον ἢ ὑπέρσχοι. οὔτε τῷ νικῆσαι δυνηθεὶς ἂν κατὰ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ σεμνύνασθαι, οὔτ' αὐτῷ ἡττηθῆναι τὴν ἐξ ἐκείνου δείσας ὑψηγορίαν. τοιοῦτον τὸ τοῦ Παύλου. τοιοῦτον τὸ τοῦ Πέτρου. τοῦτό γε μὴν καὶ ἔτι κατέχειν ἡμᾶς βούλεται καὶ οὐκ ἐᾷ πω τὸν λόγον προσωτέρω βαδίζειν.

non hoc exiguo interuallo, apparet. Quid igitur hic dicendũ? An id, quod iam passim huius orationis decursu dictum est, Apostolis omnia esse paria? & hoc eò magis, quòd vtrumque extremum & maius & minus habere videatur; quæ est apertissima æqualitas. Quemadmodum si duobus Pentathlis seu luctatoribus par lucta exsistat; quorũ alter citius alterũ admirabitur, quàm superet, ita vt neque vincendo possit de aduersario gloriari, neq; etiam vinci velit, quòd metuat ne aduersario sese iactãdi & magnificè efferẽdi occasionem præbeat. Ita se habent res Pauli; ita & Petri. Et hic iterum orationi mora iniicitur; nec vlterius progredi permittitur.

Ὁ μὲν δὴ σωτήρ, ὅτι μὲν οὐκ ἀγνοῶν ἠρώτα τὸ Πέτρου φίλτρον, οὐδ' ἂν εἷς ἀρνήσαιτο, εἰ μὴ μαίνεσθαι βούλοιτο. ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις

Saluatorem de amore Petri ex ignorãtia interrogasse; nemo, nisi insanus, negauerit; sed quòd hoc fecerit aliis in exem-

plum,&ne,qui supremus omnium est,iniustè videretur, eum. qui paulò antè ceciderat,vicarium suo loco constituere & præfectura in omnes donare,etiam alij ante nos docuerunt. Nec quòd negauerit,considerandum est; sed quòd & ante & post negationē tam generoso pectore fuerit, vt cū Dño simul in mortē ire optarit; quodq; ad se reuersus mox amare fleuerit. Videtur Deus omnib⁹ illis, qui nunc ex peccatorum cœno ad pietatē vel virtutē veniunt:aut reueniunt, atq; adeo mihi, & tibi pœnitenti, pœnitētiam Petri, qui primus erat, ꝓ exemplari ad imitationē proposuisse, tāquam fortem & validum cadere permisisse, vt sicut in aliis, ita & in pœnitentia crepido & fundamentum esset.

Num verò illos, qui in

τοῦτο παραστῆσαι φιλοτιμούμενος. καὶ τοῦ μὴ δόξαι τὸν ἄλλους ὑπερβὰς οὐ σὺν δίκῃ, τὸν μικρῷ πρόσθεν πεσόντα χειροτονεῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ, καὶ τὴν ἁπάντων ἐγχειρίζειν ἐπιστασίαν, ἐξέθεντο καὶ πρὸ ἡμῶν ἕτεροι. οὐ γὰρ οὐχ ὅτι γε ἠρνήσατο δεῖ σκοπεῖν. ἀλλ' εἰ μὴ τὰ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτο τοιοῦτος ἦν, οἷος καὶ ὑπὲρ τοῦ δεσπότου πρὸς θανάτους ὁμόσε χωρεῖν· καὶ εἰ μὴ παραχρῆμα γνόμενος ἑαυτοῦ πικρῶς ἔκλαυσε, καὶ μή μοι δυσχεράνῃς τῷ πράγματι ὦ τὸν λόγον ἀκούων, εἴ τις ποτὲ νῦν πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἔρχῃ ἢ ἐπανέρχῃ. εἰ τὴν ἐμὴν καὶ σὴν καὶ παντὸς οὗτινος οὖν σωτηρίαν ἐκ μετανοίας, ἐπὶ πρώτῳ διεχείρισεν ἡ πρόνοια Πέτρῳ. καὶ τὸν οὕτω στερρὸν ἐφῆκε πεσεῖν, κἀκεῖνον κρηπῖδα καὶ θεμέλιον ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ τῆς ἡμετέρας κατεβάλετο μετανοίας.

Οὐδὲ γὰρ τὸν ἑνός γε τοῦ

τῆς ἀρετῆς μέρους κατάρξαντας ὡς ἀβραὰμ εἰπεῖν ἐπὶ φιλοξενίᾳ. καὶ Ἰωσὴφ ἐπὶ σωφροσύνῃ. καὶ ἐπὶ πρᾳότητι Μωϋσὴν. καὶ ἐφ᾽ ἑτέρῳ ἕτερον θαυμασόμεθα. τὸ δὲ τῆς μητρὸς τῶν ἁπασῶν ἀρετῶν ἀρχηγέτην Πέτρον λέγω τῆς μετανοίας, ὡς οὐδέν τι τῶν γενναίων κατωρθωκότα παραδραμούμεθα; πολὺ μὲν τάχ᾽ ἂν ἀνδρῶν τὴν ἀγνωμόνων. καὶ εἰ τῶν ἴσων ἠξιοῦμεν. ἀλλὰ μὴ κεφάλαιον ἁπάντων, ὁ δὴ καὶ εἰκὸς ἐτιθέμεθα. καὶ σιγᾶν μοι τἄλλα δοκῶ τῶν ἐνταῦθα λεχθησομένων, πρὶν ὑπελθεῖν τινι δόξαι τὴν ὑπὲρ τούτων ἀπολογίαν. τί γὰρ φήσει τις ἴσως, πλείω δεῖ λέγειν; οὐκ ἀπόχρη δὲ τῇ δεσποτικῇ κελεύσει προσεῖναι τὸ ἀναντίῤῥητον, ἢ καὶ Πέτρῳ τὰ πρῶτα τῶν ἄλλων ἔνειμεν; ἀλλ᾽ ἐκεῖνο καὶ αὖθις δὴ λέγωμεν.

Ὁ μὲν σωτὴρ, οὗ χάριν εἴρηται, τὸν πέτρον ἠρώτα.

vno virtutis genere excelluerunt, vt Abraham in hospitalitate, Iosephũ in studio temperantiæ, & in mansuetudine Moysen, & alium in alio virtutis genere admirabimur & commẽdabimus; eum verô, qui pœnitẽtiæ, matris omnium virtutum, dux & auspex est; quasi nihil p̃clarè fecerit, silentio transmittemus? Hoc certè hominum valdè insipientium fuerit. Et si æqualitatem statuimus; at non dicimus, quòd singuli sint caput omnium, quod meritò posuimus & asseruimus. Alia quidem, quæ hic obiiciẽtur tacitus p̃tereo, excepto illo, ꝙ alicui hæc Apologia superuacua videri posset: Quid enim, dixerit fortè quis, plura dicere oportet? An non sufficit omnis contradictionis expers, Dominica sententia, quę Petro primas in omnes cõcessit. Verùm de his iterum differamus.

Saluator eã ob caussam, quam exposui, Petrum

Interrogabat. Ille autem, quāuis Coapostolis præsentibus, non ad eorum cœtum respexit; nec cogitauit, num quis eorum amorem suum testaturus esset; nec ad eorum gratiam responsum suum attemperauit; nec, si nihil aliud, imprudentiæ & arrogātiæ notam incurrere timuit; sed sic à rei veritate omnibus his sublimiora sapere induct⁹ est; vt & interrogationē toties firmaret, quoties Dominū interrogantem audiebat. Rogabatur enim, num diligeret; & ille se diligere asserebat; Repositum est; Pasce oues meas. Nec Saluator interrogaturus erat, nisi hoc Petrum responsurum sciuisset: quéadmodum nec Abrahamo mandasset filium immolare, nisi eū ad id præstādum, paratū nouisset: & Petrus nisi conscius sibi fuisset, se nihil à vero abhorrens responsurum, nō ausus fuisset hæc om-

ὁ δὲ καί τοι τῶν συναποστόλων παρόντων, οὐ πρὸς τὸ σύστημα ἐκείνων ἀπεῖδεν· οὐκ ἐνενόησεν ὡς ἐκείνων τὸ φιλεῖσθαι μαρτυρούμενος ἦν. οὐ πρὸς χάριν αὐτοῖς ἐσκέψατο τὴν ἀπόκρισιν δοῦναι. οὐκ. εἰ μηδὲν ἄλλο. τό γε μὴ δόξαν ἀμαθίας καὶ αὐθαδείας ἀπενέγκασθαι ηὐλαβήθη· ἀλλ᾽ οὕτως ὑπὸ τῆς τοῦ πράγματος ἀληθείας, πάντων τούτων ὑψηλότερα προήχθη φρονῆσαι, ὥς τε καὶ τὴν ἐρώτησιν τοσάκις ἐκύρωσεν, ὁσάκις τὸν δεσπότην πυνθανόμενον ἤκουεν. ἤκουε μὲν γὰρ εἰ φιλεῖ. διετείνετο δὲ ὡς φιλεῖ, καὶ ἀντήκουε ποιμαίνειν τὰ πρόβατα. καὶ οὔτ᾽ ἂν ὁ σωτὴρ ἐπυνθάνετο, εἰ μὴ τοῦτο τὸν Πέτρον ἀποκριθησόμενον ἤδει ὥσπερ οὐδὲ τῷ ἀβραὰμ ἂν ἐπέταξε τὸν υἱὸν θύειν, εἴ γε μὴ πρὸς τὸ ἔργον ἔμελλεν ἕτοιμος εἶναι. ὅ, τε Πέτρος, εἰ μηδαμῇ συνειδὼς ἦν ἑαυτῷ, μηδὲν πόρρω τῶν ὄντων λέγοντι, οὐδ᾽ ἂν ἀπεθάρρει

θάῤῥει ταῦτα λέγειν τῷ γε πάντα γινώσκοντι. καὶ ἂν πάλιν ὁ σωτὴρ, μὴ Πέτρον εἰδὼς τἀληθῆ λέγοντα, οὐκ ἂν τὴν τῶν προβάτων παρέδωκε προστασίαν. οὕτω πάντα δι᾽ ἀλλήλων τε δείκνυται. καὶ ἀλλήλοις προσμαρτυρεῖ. ἅμα γάρ τινι προκείμενον γέγονε τούτων ἐν θεωρῆσαι, καὶ τὰ λοιπὰ συνθεωρεῖσθαι παρέστηκε καὶ τούτων δίχα τοῦ καὶ τἆλλα συνεῖναι, θαυμάζειν πάρεστιν οὐδέν.

Οὐκ ἄχαρι δὲ κἀκεῖνο τοῦ πράγματος συνιδεῖν· καὶ γὰρ ἐπὶ πολλαῖς ἄλλαις ταῖς πρόσθεν ὑπὲρ τῆς ὁμολογίας ἀμοιβαῖς, καὶ τοῦτο δὴ προσετέθη. μικρῶν μὲν οὐδ᾽ ἐκείνων. ταύτης δὲ καὶ ἧς δήποτε βούλει μείζονος, καὶ ὑπεραιρούσης τῷ ἀξιώματι. πρὸς δὲ τούτῳ, καὶ πολλοῦ Πέτρος ἐτιμᾶτο καὶ πλείστης ἐπιστροφῆς ἄξιον ἦγεν. ἴσος αὐτὸς ἑαυτῷ πανταχοῦ δείκνυσθαι. καὶ πρὸς πᾶσαν ἐρώτησιν τὰ κράτιστα ἀπο-

nia ſcienti reſpōdere. Iterum Saluator niſi ſciuiſſet Petrum vera dicere, haud ei ouium præfecturam commiſiſſet. Ita omnia per ſe mutuò demonſtrantur, & ſibi mutuò teſtimonium reddūt: nam ſimul ac quis aliquid horum contemplari ingreditur, reliqua etiam ad conſiderationem ſeſe offerunt: & niſi quis alia intelligat, neq; vnum pro dignitate admirari poterit.

Non iniucundū porro erit & illud perpendere; etenim multis aliis, quæ præceſſerant, confeſsionis retributionibus hoc non eſt adiectum; quamuis nec ipſæ exiguæ eſsēt; at huic quacunque alia, ſi velis, maiori & dignitate eminentiori, hæc merces adiuncta eſt. Ad hæc Petrus valde honorabatur, & cum plurima cura vitam agebat; vbique ſibi ſemper ſimilis; & ad omnem interrogationem aptiſsima quęque reddere

promptus; & quę ipse nequaquam diceret, si aliter saperet. Quapropter etiã Magistrum his, quæ dicebat, statim assentientem habebat. Si quid interea patiendum occurrebat, iterũ in eodem, quo antea, statu Petrum videre erat. Propter quæ hoc etiam honore super omnes alios affectus est: nam quibus principibus non est venerabilior, quibus Regibus non augustior? solus, quem sciamus, loco Christi, & à Christo Pastor & Doctor omnium gentium vbiq; terrarum constitutus est, quam dignitatem in perpetuum seruat.

κρίνεσθαι. καὶ ἅπερ οὐκ ἂν αὐτὸς ἄλλα φρονῶν λέγοι καὶ τὸν διδάσκαλον, οἷς ἔλεγεν εὐθὺς συντιθέμενον εἶχεν. εἰ γὰρ μεταξύ τι συνέβη παθεῖν, ἀλλ' ἦν αὖθις ὁ πάλαι Πέτρος, ἰδεῖν. δι' ἃ καὶ ταύτης ὑπὲρ ἅπαντας τῆς τιμῆς ἠξιώθη. τίνων ἡγεμόνων οὐχὶ σεμνότερος, τίνων βασιλέων οὐ τιμιώτερος; μόνος ὧν ἴσμεν ἀντὶ Χριστοῦ καὶ παρὰ Χριστοῦ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος τῶν ἁπανταχοῦ γῆς ἐθνῶν ἡρημένος. καὶ τετηρηκὼς ἐς πᾶν τὸ ἀξίωμα.

Ex his igitur facilè videre est, quomodo Apostolorum decora & ornamenta sint paria. Ego tamen hoc itidem de Petro apponam, quia & ipsum ad tertium cœlum tẽdit. Quid igitur illud, quod dicere institui? cœlitus demissum linteum, quod quatuor initiis Deus ad illum demisit, in quo erãt

Ἔστι μὲν οὖν ῥᾷστον πᾶσιν ἐντεῦθεν ἁρμοσαμένοις ἰδεῖν, ὡς τοῖς ἀποστόλοις αἱ λαμπρότητες ἴσαι. ἐμοὶ δὲ κἀκεῖνα τοῦ Πέτρου προσθεῖναι δοκεῖ. πρὸς τρίτον καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ἀνατεῖνον. Τί δή ποτ' οὖν εἰπεῖν βούλομαι; τὴν καθειμένην οὐρανόθεν ὀθόνην, ἣν ἀρχαῖς τέτταρσι θεὸς πρὸς αὐτὸν καθιμήσατο, τὰ πάντα

δὴ

διὴ φέρουσιν ὅσα πνοῆς ἀλόγου μετέχει. καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀφιεμένην φωνήν. ὡς ἀνίστασθαι τοῦτον δεῖ καὶ θύσαι τὰ τῶν ὡρωμένων μεταλαβεῖν. καὶ Πέτρον ἀπαγορεύοντα προσενέγκασθαι τῶν τοιούτων ὡς ἀκαθάρτων. καὶ τὴν φωνὴν οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ δὶς ἤδη καὶ τρὶς ἐπὶ τὸ ἴσον δεῖπνον προτρεπομένην. ἴστε τί δή ποτε τὰ τῆς ὁράσεως βούλεται; ὁ γὰρ ἰδὼν ἐξηγήσατο. εἴρηκά τοι πρὸς τρίτον οὐρανὸν ἀνατείνειν καὶ τοῦτο, καὶ αὐτόθεν καταφανές. ὃ γὰρ ἅπαξ ὁ τρίτος σοι δίδωσιν οὐρανός, τοῦτο ἡ ἐκεῖθεν ἀποκάλυψις καὶ φωνή. τρὶς ἐνεχθεῖσα σαφῶς ἀκοῦσαι. καὶ τό γε ἑκάτερον τῶν Πέτρου καὶ Παύλου θαυμάτων τριάδι τιμηθῆναι. τοῦτο μὲν οὐρανῶν. ἐκεῖνο δὲ θείας φωνῆς, πόθεν οὐκ ἴσον; εἴ τε γὰρ ἔδει τριάδι καὶ τὸ τοῦ Πέτρου δοξασθῆναι, δεδόξασται, εἴ τε θείων ἀκοῦσαι φωνῶν. οὐ δὲ τούτων ἀμοιρεῖν φαίνε-

omnis generis animantia rationis expertia; adiuncta hac voce; vt surgeret, occideret, manducaret, Petrumq; hæc tanquam immunda tangere renuisse; cœlesti voce iam non semel, sed bis & ter eum ad idem epulum inuitante. Scitis quid hæc visio sibi velit; nam qui vidit, exposuit. Dixi hoc etiam ad tertium cœlū spectare; id inde liquet. nam quod tibi semel tertium cœlum impertit, hoc etiam tribuit reuelatio & vox inde descendens, ter clarè ad aures delapsa, vt sic vtrunque & Petri & Pauli miraculū Triade seu Trinitate honoretur, hoc quidem trino seu tertio cœlo; illud verò, cœlesti voce ter repetita. Quomodo igitur nō est vtrinque equalitas? Nam si Petri quoq; miraculum Triade glorificari oportebat; glorificatum est. Si diuinis vocibus; neq; istæ defuerunt. Hinc, quę ipse

tur

hic velut in vmbratili tabella depicta vidit; egregiè postea ad rem contulit. Et vniuersum orbem prędicatione sua intus esse fecit. Multum illustrat Petrū hæc reuelatio; non minus autem illustratur rebus, ad quas hac visione impellebatur. Hæc de hac visione dixerim, non pro pręstantia rei, sed pro viribus meis.

Illud minimè silerem, quomodo Petrus in mōte Thabor reuelatam in Christo diuinitatem spectauerit; & patris vocem audiuerit; nisi viderem quoq; alios eodē beneficio decoratos esse. Si cui tamē videtur, addamus & hoc; nā & ibi Petrus primas tenuit. Gloriæ huius etiam alij participes facti sunt; videndum, an non & istud prioribus simile sit. Et quidem Apostolorum æqualitas in omnibus elucet; & vt in optima Democratia illud: Nihilo plus; Hic insuper inueni-

τηι. ἐντεῦθεν καὶ ἅπερ οὗτος ὡς ἐπὶ σκιαγραφίας εἶδεν, ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν περιφανῶς ἐξενήνοχε. καὶ πᾶσαν ἐντὸς τὴν οἰκουμένην ἐποιήσατο τῷ κηρύγματι. ἔνδοξος μὲν γὰρ αὐτὸς καὶ ταῖς τῆς ἀποκαλύψεως. οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τοῖς πράγμασι πρὸς ἅπερ ἐνῆγεν αὐτὸν ταῖς τῆς ὄψεως. τοῦτο μὲν οὖν εἶπον. εἰ καὶ μὴ ὅσον ἐστὶν οἷός τ' ἐγενόμην ἐνδείξασθαι.

Κἀκεῖνό γε μὴν ἥκιστα ἂν ἐσιώπησα, ὡς παραγυμνουμένην Πέτρος εἶδεν ἐν Χριστῷ κατὰ τὸ Θαβὼρ τὴν θεότητα. καὶ τῆς φωνῆς τοῦ πατέρος ἤκουσεν. εἰ μὴ καὶ ἄλλους ἑώρων τοῖς αὐτοῖς ἐλαμπρυνομένους. εἰ δὲ τῷ δοκεῖ καὶ τοῦτο λελέχθαι. καὶ γὰρ ἐπὶ Πέτρῳ γοῦν κἀκεῖ πρωτείῳ γεγενημένῳ. Μεταλαχεῖν ἐξεγένετο καὶ τοῖς ἄλλοις τῆς δόξης, σκοπεῖν χρεὼν εἰ μὴ καὶ τοῦτο τοῖς προτέροις ἐφάμιλλον. Ἡ μὲν δὴ τῶν ἀποστόλων ἰσότης ἐν ἅπασι, καὶ ὡς ἐν ἀρίστῃ δημοκρατίᾳ τὸ μηδὲν πλέον.

καὶ ταῦτα δὴ τὰ ἐκ πλαστίγγων ὀνόματα. ἰσόρροπόν τε καὶ ἰσοστάσιον, οὕτω δέδεικται διὰ πάντων. ἐγὼ δὲ τούτων μὲν ἑκάτερον θαυμάζω οἷα καὶ τὸ λοιπόν. ἄμφω γε μὴν, ὡς οὐκ ἄλλον.

Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐν τοιούτοις, καὶ πρὸς τὰ ῥηθησόμενα τὸν λόγον μετάγοντι. καὶ γὰρ ὑπτίαν μοι καὶ εὐήλατον οἱ μακάριοι νῦν τὴν ὁδὸν ἀνεπέτασαν. οὐκ ἂν ἀφανὲς εἴη τὸ τῶν ἀποστόλων ὑπέρσεμνον. ὅσα γὰρ ἄν τις αὐτοὺς τῶν ἐν ἀνθρώποις σεμνῶν ὀνομάσειεν ἐπελθόντα τῇ μνήμῃ. καὶ ὁμοῦ καὶ καθέκαστον ἐφαρμόσειεν ἂν αὐτοῖς. ὡς οὔτ' ἄλλοις οὐδέσιν, οὔτ' αὐτοῖς ἐκείνοις οἷς προηγουμένως ἐτέθη, καὶ σκοπῶμεν ὡδί. Βασιλεῖς τῆς μεγίστης πασῶν ἐξουσίας ἐν ἀνθρώποις ἐπέβησαν ὅτι δὴ πολλῶν ἐθνῶν καὶ πόλεων ἄρχουσι καὶ στρατόπεδα περιβέβληνται. καὶ ἐς ὑπεροχὴν πλοῦτον περίκεινται· καὶ τὰς δ' ὅτι ἱερὰς μὲν

as illa à lancibus petita vocabula; Æqualiter vergens; & pari pōdere constans. Ego verò alterum horum admiror sicut & alterum; ambos autem plusquam vllum alium.

Sed iam ad vlteriora orationem trāsferamus. Pronam enim & facilem viam Beati mihi nunc aperuerunt: nec obscura est Apostolorum præcellentia. Quæcunque enim rebus in humanis præcellentia excogitari & memoriæ succurrere possūt, illa & simul sumpta & sigillatim ita illis conueniunt, vt nullis aliis, imò vt nec ipsis, de quibus primariò affirmantur. Hoc sic ostendimus. Reges ad summam potestatem inter homines effecti censentur, quòd multis gentibus & ciuitatibus imperēt, quòd exercitibus stipati sint, quòd diuitiis abundēt, quodq́ quidquid præclari honoris est, id ad

retrahant. Cæterum nihil horum eſt, quod Apoſtolis non etiam competat; magisq́ue quàm Regibus, & quidem infinito interuallo. Imperāt namque & lubētibus quidem, quotquot per totum terrarum orbem ſol aſpicit. Ait enim: *Constitues eos principes ſuper omnē terrā.* Totq́ue ſunt eorum exercitus, quot Chriſti: quorum diuitiæ ipſe etiam Chriſtus, quem omnib⁹, quæ poſsidebant, emerunt; & illi, qui quotidie per illos ſalutem conſequebantur, vel cōſecuturi erant. Honoribus verò, etiā ſecluſo throno ſecluſaq́ue cum Domino ꝓmiſſa ſeſsione, quis pluribus & maiorib⁹ cumulatus fuit.

Poſt Reges ſequuntur belli Duces, & quotquot illuſtria præfectorum militarium nomina & munia gerunt; bellorum adminiſtratio, inquam, exercituum catalogi & ordines; varia pugnarum

τὸ κρεῖττον τιμὰς εἰς ἑαυτοὺς ἕλκουσιν. ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀποστόλοις, οὐδὲν ὅτι μὴ τούτων. καὶ πέρα παντὸς βασιλέως. καὶ ἀπείρῳ τῷ μέσῳ διαρκεῖν μᾶλλον ἔχοντα. ἄρχουσί τε γὰρ ἑκοῦσι πάσης ὅσην ἥλιος ἐφορᾷ· καταστήσεις γάρ φησιν αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ στρατόπεδα τούτοις ὅσα δὴ καὶ Χριστοῦ. καὶ πλοῦτος αὐτοῖς ὁ Χριστός. ὃν ἁπάντων ὧν εἶχον ἐπρίαντο· καὶ οἱ δι' αὐτῶν καθεκάστην σωζόμενοί τε καὶ σωθησόμενοι. τιμαὶ δὲ χωρὶς τῶν παρ' ἡμῶν, τῷ τῶν θρόνων ἀναμνησθέντι καὶ τῆς ἐπηγγελμένης ἅμα τῷ δεσπότῃ καθέδρας, τίνι πλείους δόξουσιν ἢ μείζους προσεῖναι;

Στρατηγοὶ μετὰ τούτους, καὶ ὅσα τῶν ἡγεμονικῶν ὀνομάτων τὰ μεγάλα χρηΐζουσι πολέμων οἰκονομίας δὴ λέγω. καὶ στρατοπέδων καταλόγους τε καὶ συντάξεις. ἔτι τε μάχης ἀγῶνας παντοδαπούς.

δλαπεύς. καὶ πόλεων πολιορκίας τε καὶ ἁλώσεις, καὶ ὅσα περὶ νίκας καὶ τρόπαια καὶ τὴν ἄλλην ἐξετάζεται λείαν. οὐκοῦν, οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων παρόντων στρατηγίαν κομπάσει. οὐ γὰρ περὶ μικρῶν οὐδὲ πρὸς ὀλίγους, ἢ μετ᾽ ὀλίγων, ἢ ἐπ᾽ ὀλίγον αὐτοῖς ὁ πόλεμος, ἀλλὰ περὶ βασιλείας ἀθανάτου τῶν οὐρανῶν. καὶ πρὸς πάσας τὰς τοῦ σκότους ἀρχάς. καὶ μεθ᾽ ὅσων ὁ κόσμος ἀνθρώπων φέρει. καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἂν περαίνοι τὰ τῆς γενέσεως. οὐ γὰρ ἄδηλον, ὅτι καὶ νῦν στρατηγοῦσιν.

certamina, vrbium obſidiones & occupationes, & ea quæ ad victorias, ad trophæa, & ad cæteram prædam pertinent. At enim præſentibus Apoſtolis nemo de re bellica facilè ſe iactauerit: nõ enim fuit illis bellum de rebus exiguis: neq; contra paucos, neq; cum paucis, neq; pauco tempore, ſed de immortali cœlorum regno, & aduerſus omnes tenebrarum poteſtates, & cum tot, quot mundus homines progenerat; & quouſq; generatio hominum durat; nõ enim obſcurum eſt, eos etiam militare.

Οὐκ ἄτιμον μετὰ τούτους ὁρῶ χρῆμα τὸν στρατιώτην. καὶ γὰρ ἔκτοπον οὗτος θέαμα σὺν ὅπλοις ὁρώμενος, καὶ τοῖς ἐχθροῖς εἰς χεῖρας ἰών. καὶ τοῦτο δὲ τίς οὐκ ἂν δοίη τοῖς ἀποστόλοις; οὐ γὰρ ὅπως τοὺς ἄλλους πρὸς τὸν πνευματικὸν παραθήγοντες πόλεμον, αὐτοί γε ἠμέλουν, ἀλλὰ καὶ καθ᾽ αὐτοὺς παρε-

Poſt hos ſequitur miles, haud ignobile & inhonorum nomẽ: inſigne enim ſpectaculum eſt videre armatum militem in hoſtes recta tendẽtem. Et quis hanc laudem Apoſtolis non conceſſerit? non enim alios in bellum acuebant, ipſi verò otiabantur; ſed & ſeipſos hoſtibus obiiciebant. Time-

τάττον.

bant namque, vt ipſimet teſtantur, ne aliis prædicantes, ipſi proprio robore falſi, efficerẽtur reprobi. Atqui milite illuſtrior eſt, qui facinus omnium præclariſsmũ edidit: quẽ enim quis magis ſuſpiciat iſto, qui phalangem hoſtilem perrumpit, eamq; in fugã vertit, victoriam obtinet, eamq; tam vniuerſis, quam familiaribus communicat, accepto munere honorario. Si quis hoc itidem nomine Apoſtolos indigitare volet, is conuenientiſsimum nomen imponet. Eximia enim facta, quæ contra Dæmones patrarunt, & premiorum multitudinem, tanquam res notiſsimas, & vt aliis Apoſtolis eadem impertierint, prætermitto commemorare. Huius fortis eſt quoq; Olympionices præmio affectus. Apoſtoli quoque coronam ab omnibus ſuis aduerſariis reportarunt: currebant enim, non vt in incertum. Pu-

πάττοντο. ἐδεδοίκεσαν γὰρ ὡς αὐτῶν ἐστι λεγόντων ἀκούειν, μήπως ἄλλοις κηρύξαντες, αὐτοὶ τῷ δι' ἐκείνους θάῤῥει ψευσθέντες ἀδόκιμοι γένωνται. καὶ μὴν καὶ ἀριστεὺς στρατιώτου ἐπιφανέστερος. τί γὰρ τούτου μᾶλλον ἄν τις ἀγάσαιτο; φάλαγγα τῶν ἐναντίων ῥηγνύντος· καὶ τροπὴν αὐτῶν ποιουμένου. καὶ νικῶντος, τοῖς ὅλοις, καὶ οἰκείοις αὐτὸ τοῦτο διδόντος. καὶ γέρας λαμβάνοντος. εἰ δὲ καὶ τοῦτο τοὔνομα ἀποστόλοις καλέσαι τις ἀληθέστατα πάντων κεκληκὼς ἔσται. τὰς γε μὴν ἀριστείας ἃς κατὰ δαιμόνων ἠρίστευσαν. καὶ τῶν ἐπάθλων τὸ πλῆθος. ὅτι περ ἐκδηλότατα, καὶ ἄλλοις ὡς ἂν τοῖς ἀποστόλοις χαρίζοιντο, παρίημι καταλέγειν. ταύτης τῆς μοίρας καὶ ὀλυμπιονίκης ἄθλῳ τιμώμενος. καὶ οἱ ἀπόστολοι κατὰ πάντων ἀνταγωνιστῶν στεφανούμενοι.

ἔτρε-

ἐτρέχον γὰρ ὡς οὐκ ἀδήλως. ἐπύκτευον ὡς οὐκ ἀέρα διακενῆς παίοντες.

Πρώτως τῶν παρ' αὐτοῖς ἄγουσιν αἱ πολιτεῖαι τοὺς νομοθέτας, οἷα δὴ τὰ πρακτέα καὶ μὴ, τῶ τως ὑφηγουμένους. καὶ τίσι τοὺς ἀγαθούς τε καὶ χρησίμους στεφανωτέον. καὶ τοὺς τἀναντία τούτων δὴ κολαστέον. ἀλλὰ κἂν ἐγὼ μὴ λέγω τοῦτο πεφυκέναι τοὺς ἀποστόλους, πάντες οἶδ' ὅτι βοήσετε. καὶ προθήσετε τὰς ἐπιστολάς. καὶ προβαλεῖσθε τοὺς ἐν αὐταῖς νόμους ἢ μᾶλλον ὅλας αὐτὰς νόμους εἶναι διατενεῖσθε. δι' ὧν οὐχὶ τήνδε τὴν πόλιν, ἢ τήνδε καλῶς ἐστιν οἰκεῖσθαι. τὴν δ' οἰκουμένην πᾶσαν ὁμοῦ.

Δικαστοῦ οἰκεῖον ἑκάστῳ νέμειν τὰ πρόσφορα. τί δέ; ἀπροσφυεῖς πρός γε τοῦτο τοὺς ἀποστόλους ἥκοντας ἐστιν ἰδεῖν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. κἂν γὰρ τἆλλά τις αὐτῶν σιγῇ παραδράμῃ, τό γε κρινεῖν ἐπὶ

gnabantno n quasi aerem in cassum verberantes.

Primas tenent in Rebuspublicis legislatores: quippe qui facienda & fugienda præscribant, doceantque, quibus laureis boni & vtiles decorandi: & quibus suppliciis his contraria factitantes, afficiendi sint. Si ego affirmem Apostolos non fuisse tales, omnes, satis noui, exclamabitis; & prolatis epistolis, leges, quas continent, deprometis, vel potius ipsas integras epistolas, nil aliud nisi leges esse, contendetis, quibus non hæc vel illa ciuitas, sed vniuersus orbis legitimè administratur & gubernatur.

Familiare est iudicibus, vt vnicuiq; id quod conducibile est, reddat. Quid ergo? Nũ ad hoc ineptos accedere iudicabimus Apostolos? & licet quis alia silentio prætereat, attamen quòd sedentes sup

throros iudicaturi ſunt duodecim tribus Iſraël, id ſatis eſt ad eorum, tanquam ſapientiſsimorum, iudiciariam poteſtatem declarandam.

θρόνων τὰς φυλὰς Ἰσραὴλ ἐξαρκεῖ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν σοφωτάτων δηλῶσαι.

Si vis quoque legatum, qui diſsidia componat; neceſſe eſt, vt legationi Apoſtolorum præcellentiam inter omnes largieris; quæ Deum hominib[9] reconciliauit; nam in cœlum aſcendentes, neſcio num in corpore an extra corpus, vt ipſi loquũtur, inde pacem adferebant.

Εἴπω καὶ πρεσβευτὴν τὸν πείθοντα τὰ διάφορα καταθέσθαι; λεγέσθω τοίνυν, καὶ διδότω τὴν ὑπεροχὴν τῆς τῶν ἀποστόλων πρεσβείας συμβάλλειν. ἣ θεὸν ἀνθρώποις κατήλλαξε. πρὸς γὰρ οὐρανὸν ἀνιόντες, ἀγνοῶ εἴτ' ἐν σώματι εἴτ' ἐκτὸς τοῦ σώματος, κατ' ἐκείνους εἰπεῖν, ἐκεῖθεν κατεκόμιζον τὴν εἰρήνην.

Hæc cum ita ſeſe habeant, cernere licet, etiam ſummum Pontificem inter honoratos numerari, Quibus verò Põtificibus Apoſtoli non ſunt ſublimiores? Quos ſi verum fateri volumus meritò Pontifices Põtificum appellabis, ad eum modum, quo cœlos cœlorum nominamus.

Οὕτων δὴ τούτων τοιούτων, καὶ ἀρχιερεὺς ἀεὶ δήποτε, τοῖς ἐντίμοις ἐγγράφεται, οἱ δ' ἀπόστολοι τίνων ἀρχιερέων οὐχ ὑψηλότεροι; εἰ δὲ τὸ ἀληθέστερον σκοπεῖτό τις, καὶ ἀρχιερεῖς ἂν εὐλόγως ἀρχιερέων καλεῖντο. ὥσπερ που καὶ οὐρανοὺς ἀκούομεν οὐρανῶν.

Si Doctorem quoq; in medium producere ve-

Εἰ δὲ καὶ διδάσκαλον εἰς μέσον παράγειν βούλει. καὶ τοῦτο

τοῦτο σαφέστατον τῶν ἀποστόλων ἐστὶ γνώρισμα. οὐ γὰρ ἔμελλον τῷ μεγάλῳ διδασκάλῳ φοιτήσαντες, αὐτοὶ μὴ διδάσκαλοι χρηματίσειν. καὶ τούτοις μέσοις ἡμεῖς διδάσκαλον ἔχομεν τὸν σωτῆρα καλεῖν. ὡς ἀμήχανον ὂν εἰπεῖν ἢ ἀναμνησθῆναί γε τοῦτον ὡς τοιοῦτον διδάσκαλον, ἂν μὴ καὶ τοὺς ἀποστόλους συνεπινοῶμεν εὐθύς. ὥσπερ τοῖς ἀπὸ φρέατος πίνουσιν, οὐκ ἔνι δίχα ἀγγείου μέσου, τοῦ ὕδατος πίνειν ἐστίν.

Τὸ δὲ δὴ καὶ ῥήτορας αὐτοὺς καὶ ποιμένας καλῶς ἔχειν λέγεσθαι, τί ἂν εἴποι τις; ἢ πάντα πρὸς ἡμετέραν σωτηρίαν αὐτοὺς μετιέναι, τοῦτο μὲν τἀγαθὰ πείθοντας, καὶ τῶν φαύλων ἀπείργοντας. τοῦτο δὲ τρέφοντας καὶ πιαίνοντας, καὶ φυλάττοντας λόγοις οἷς ψυχὴ τρέφεται. ἔτι τοίνυν οὐδὲν ἄτοπόν μοι δοκεῖ, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ δίκαιον, τοῦτ' ἐγὼ λέγω. κἂν τῶν ἐν κόσμῳ καλλίστων με

lis; inuenies & hoc in Apostolis apertissimum insigne: non enim in magni illius doctoris Christi disciplina instituti fuissent, nisi & ipsi Doctores futuri fuissent, & his mediis possumus nos Christum vocare Doctorē, vt proinde impossibile sit Christum & Doctorē vel nominare, vel animo efformare, nisi simul & Apostolos concipiamus, quēadmodum qui ex puteo bibit, ille non nisi interueniente vase bibit.

Quin & oratores & pastores rectē illos nuncupabimus; quādoquidem omnia salutis nostrę procurandæ gratia egerunt, partim ad honesta excitando, partim ab inhonestis cohibendo; partim verò alendò, pingue faciendo & conseruando cohortationibus, quibus anima nutritur. Iam verò id, quod mihi non modò nō absurdum, sed potius iustum videtur, depro-

mam: videlicet ex pulcherrimis mundi partib⁹ Apostolis corollas necti, & tanquam primitia offerri debere, conuenienter legibus exornationum. Non enim quia inanimata sunt, ideo contemnenda sunt, sed quia sine illis nihil nasci vel superesse potest; & quod maius est, quia Dei creatoris & laudatoris opera sunt, iure in admiratione habentur.

ρῶν, ὥσπερ ἀπαρχὰς ἀναθεῖναι τοῖς ἀποστόλοις φέροντα. λέγω δὲ τούτους ἐκείνοις, ὅσπερ ἐπῄνεσεν νόμος εἰκάζοντα, τοὺς ἐπαίνους συνείρειν. οὐ γὰρ ὅτι τε ἄψυχα τοῦδε χάριν παροπτέα. ἀλλ' ὅτι τούτων ἐκτὸς οὐχ οἷόν τε διαγίγνεσθαι. καὶ τὸ μεῖζον, ὅτι θεοῦ τετύχηκε ποιητοῦ τε ἐπαινέτου, εἰκότως δὴ θαυμάζεσθαι.

Principio occurrit cœlum pulcherrimũ & maximum omnium corporum, sideribus ceu floribus depictum, motu suo dies & noctes efficiens. Si quis Apostolos quoque cœlos & cœlos gloriam Dei enarrãtes vocet, hunc ego non procul à Dauidica cithara ablusisse dicam. Nonne & ipsi maximi sunt omnium, qui vel sub lege, vel ante legem, vel nunc tempore gratię, pietatis & virtutis nomine celebrati sunt? Nonne & virtutibus & multitu-

Οὐρανὸς δὴ πρῶτον κάλλιστός τε ὁμοῦ καὶ μέγιστος σωμάτων ἁπάντων. ἄστρασιν ὡς ἄνθεσι καταγεγραμμένος. ἡμέρας τε καὶ νύκτας τῷ κινεῖσθαι ποιῶν. ὃς δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους οὐρανοὺς λέγει, καὶ οὐρανοὺς δόξαν διηγουμένους θεοῦ, τοῦτον οὐ πόρρω τῆς Δαυιδικῆς ἐγὼ τίθεμαι χάριτος. ἦ γὰρ οὐχὶ, καὶ οὗτοι μέγιστοι πάντων τῶν, ἐν νόμῳ τε καὶ πρὸ νόμου καὶ κατὰ τὴν χάριν ἐπ' εὐσεβείᾳ κηρυχθέντων καὶ ἀρετῇ; οὐχὶ τοῖς ἀρεταῖς καὶ τῷ πλήθει τῶν χαρισμάτων,

μάτων, καὶ οὐρανοῦ φαιδρότεροί τε καὶ ἐκπρεπέστεροι; οὐχὶ τοῦτο καὶ πλέον ἔχουσιν οὐρανοῦ, τὸ μόνην ἡμέραν εἰδέναι ποιεῖν;

Ἀλλὰ τῷ γε μνησθέντι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἥλιος εἰς νοῦν εὐθὺς ἥκει. καὶ γὰρ καὶ τῷ Δαυὶδ πολλαχοῦ καὶ δέδοται τὸν ἥλιον οὐρανοῦ καὶ ἡμέρας ὀφθαλμὸν λέγειν; κάλλιστον τῶν ἐν κόσμῳ μερῶν. καὶ ζωογόνον καὶ φυτικόμον. ἐντεύξῃ δὲ καὶ τοῖς ἀποστόλοις εἰ μὴ παῤῥυδέν σοι ταῦτα σκοπεῖν. ἡλίος ἄλλοις καλλίστοις, ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ ἑσπέραν δραμοῦσι, καὶ τὸν δρόμον ἐκεῖ στήσασι. τοῦτο τοῦ κατὰ τὸν οὐρανὸν κἀνταῦθα πλεονεκτοῦσιν, ὅτι μηδὲ δύντες ἔδυσαν. ἀλλ' ὡς πρὶν δῦναι, καὶ μετὰ τοῦτο φωτίζουσι.

Δεδόσθω καὶ νεφέλας τούτους εἰπεῖν. ὑετὸν γοῦν πρώϊμόν τε καὶ ὄψιμον ἔχουσιν. ἅ τε τῷ βίῳ παρελόντες ἐδίδαξαν, καὶ ἃ νῦν τε καὶ μέχρι παντός. ἐξ ὧν τί γίνεται; βλαστά-

dine cœlestium donorũ cœlo ſplendidiores & nitidiores exſiſtunt? Nonne hoc præ cœlo habent, quòd ſolum diem efficiunt?

Verùm, qui cœli mentionem facit, ei ſtatim ſol in mentem venit; quem Dauid ſæpius cœli & diei oculũ appellat; pulcherrima certe vniuerſitatis huius pars eſt, animalibus & plãtis procreandis deſtinata. Hic quoque, ſi attẽdere velis, videbis pulcherrimos ſoles Apoſtolos, ab oriente in occaſum currẽtes, & illic curſum ſiſtentes: qui in hoc etiam cœlo præſtãt; quòd neq; poſt occaſum occubuerunt; ſed vt ante occaſum, ſic & poſt, lucent ac illuminant.

Concedamus Apoſtolos nubes quoque appellari. Pluuiam igitur matutinam & ſerotinã ſuppeditant; nempe ea, quæ in hac vita, & nunc itidem indeſinenter docuerunt

& docet: Ex quibus quid naſcitur? Germinat in nobis cum rectis, dogmatibus virtus, rigataq́; incrementum capit. Ita cum omnia, quæ in pretio & honore ſunt, de Apoſtolis dixeris; ipſi iure ſuo maiora ſemper nomina & encomia exigunt, vt neceſſe ſit omnia prædicta ruere. Quid igitur? Num cœlũ tranſcendere oportebit? Ibi enim maiora & meliora inueniuntur nomina, quàm apud nos. Appellẽtur ergo Angeli & Archangeli: & ordine vſq; ad primos aſcẽdamus; & quod omnis celſitudinis ſupremum eſt; Dij vocentur. quod omnium vltimum vocabulum, infinitis autem partibus omnium maximum. Nunc ſcio honoratos laudatoſque eſſe Apoſtolos; & in hac appellatione acquieſco: quia ſufficit; nec eſt quod celſiorem quæramus. Sic in ſingulis admirabiles ſunt Apoſtoli; in omnibus autẽ ſimul pluſquã admirabiles.

νει σὺν τοῖς ὀρθοῖς δόγμασιν ἐν ἡμῖν ἀρετή. καὶ ἀρδευομένη ἐπίδοσιν δέχεται. οὕτω πᾶν ὅτι τίμιον λεγόμενοι οἱ ἀπόστολοι, ἐπιμειζόνων καὶ καλλιόνων ἐφίενται πλεονέκται ὀνομάτων. ἅτε τῶν εἰρημένων ἁπάντων εἴσω πιπτόντων τι οὖν; ὑπερβῆναι δεήσει τὸν οὐρανόν; ἐκεῖ γὰρ τὰ μείζω καὶ κρείττω τῶν ἐνταῦθα ὀνόματα. λεγέσθωσαν τοίνυν, καὶ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι καὶ μέχρι τῶν πρώτων ἐφεξῆς ἀνίοντες. καὶ τέλος ὃ τῆς ἀκρότητος πάντων, θεοί. πάντων μὲν ὕστατον. μέγιστον δὲ πάντων ἀπείρῳ τῷ μέτρῳ. νῦν οἶδα τιμηθέντας τοὺς ἀποστόλους. καὶ ἐπαναπαύομαι τῷ προσρήματι. ἀποχρῶσα δὲ κἀκείνοις ἡ κλῆσις καὶ οὐκ ἔστιν ὑπερεξέχουσα μείζονι. οὕτω τοῖς καθέκαστον οἱ ἀπόστολοι θαυμαστοί. ὁμοῦ δὲ πᾶσι καὶ ὑπερθαύμαστοι.

Ἐδόκει μοι πέρας ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ. οὐ μὴν οὕτως ἀτόπως ἔχω, ὥς τε μὴ καὶ ἐκ τῆς Πέτρου ἁλιείας, οἷον ἐπιδειπνόν ἥδυσμά τι προσθεῖναι τοῖς καὶ ὁτιοῦν τῶν ἐκείνου περὶ πολλοῦ ποιουμένοις τρυφᾶν. καὶ δεῦρ' ἴτε δή μοι παρὰ τὴν λίμνην Τιβεριάδος. καὶ ὁρᾶτε Πέτρον σὺν ἑτέροις τῶν μαθητῶν διανυκτερεύσαντα μὲν τῇ παλαιᾷ τέχνῃ, μηδὲν δὲ πλέον εἰς πρωΐαν αὐτῷ γεγονός· τηνικαῦτα δὲ καὶ τὸν Ἰησοῦν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς λίμνης ἱστάμενον. καὶ μηδενὸς εἰδότος ὅσπερ ποτὲ ὁ φαινόμενος, εἴ τι προσόψιον ἔχοιεν ἐρωτῶντα. κἀκείνων μηδὲν ἔχειν φαμένων αὖθις εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πλοίου χαλᾶν τὸ δίκτυον ἐπισκήπτοντα. ἢ μὴν εὑρήσειν ἐκεῖ τι χρηστὸν ὑποτείνοντα τὰς ἐλπίδας. καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς ἔργον ἀγαγόντας τὸν λόγον, τοσούτους συλλαβεῖν τῶν ἰχθύων, ὡς

Volebam orationi finem imponere. Cęterum non adeo absonus sum, vt ex piscatione Petri nihil bellariorũ apponam illis, qui alioqui ea, quæ Petrum concernunt, in deliciis habere consueuerunt. Adeste mecum ad mare Tiberiadis & videte Petrum cum cęteris discipulis tota nocte, in veteri suo artificio occupatum sine vllo vsq; ad matutinũ tempus profectu. Videte etiam Iesum post resurrectionem tunc in littore maris stantem: & nemine sciente, quis nam esset, interrogantem; nam quod pulmentarium haberent; illisq; respondentibus, nullum se habere, in dexteram nauigij partem retia laxare iubentē; & aliquid ibi repertum iri bonas spes suggerentem; & Apostolos iussa capessentes, tot pisces cepisse, vt rete nullo modo amplius ad nauigium trahere potuerint, sed sub aqua ad terram deduxerint:

Petrumque, cum intellexisset Dominum tãti miraculi auctorem esse, statim, vt erat, tunica succinctum, in aquam se demisisse, & natando ad Magistrum peruenisse. deinde rete ad terram traxisse, rete plenum piscibus, & quidem magnis, adde, si voles, etiam plurimis, vtpote cętum quinquaginta tribus. An non miraculi huius gratia ad satietatem vsque vos oblectare poteſt? Ego verò animaduerto quosdam dictitãtes: quàm beati, quibus piscibus illis frui cõcessum est. Mirarer, nisi & vos beatos censeretis, qui Christo & Petro conuiuatoribus, miraculi huius conuiuæ facti estis. In vos piscium miraculo satiatos nequaquam conlicietur, quod & aliis nonnullis exprobratum est.

μηκέτι μηδαμῶς αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὸ πλεῖον ἀνελκύσαι τὸ δίκτυον. ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὕδωρ σύροντας κατάγειν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ Πέτρον μαθόντα τὸν διδάσκαλον εἶναι τὸν ἐργάτην τοῦ θαύματος εὐθὺς ὡς εἶχε, τὸν ἐπενδύτην περιζωσάμενον, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ ἑαυτὸν καθήκοντα, καὶ διανηχόμενον ἔξω πρὸς τὸν διδάσκαλον εἶτα καὶ τὸ δίκτυον ἐπὶ γῆς ἕλκοντα καὶ τὸ δίκτυον πλῆρες ἰχθύων. καὶ οἱ ἰχθύες μεγάλοι. οἷοι δ' εἰ βούλει, προσθὲς καὶ πλεῖστοι. τρεῖς γὰρ ἐπὶ πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν. Ἆρ' οὐχ ἱκανὴ τοῦ θαύματος ἡ χάρις ὑμᾶς εἰς κόρον ἡδῦναι; ἐγὼ δὲ ἤδη τινῶν λεγόντων αἰσθάνομαι. ὡς μακάριοι οἱ τῶν ἰχθύων ἀπολελαυκότες ἐκείνων. θαυμάσαιμι δὲ ἄν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς μακαρίους νομίζετε. ὑπὸ Χριστῷ καὶ Πέτρῳ τοῖς ἑστιάτορσι, δαιτυμόνας γινομένους τοῦ θαύματος. τάχα γὰρ οὐκ ἂν πρὸς ὑμᾶς ἐκεῖνό γε ῥηθείη, πόῤῥω τῶν ἰχθύων ἐμφορουμένους τοῦ θαύματος. ὃ καὶ ἄλλοις

τινῶν

πτσιν ὠνειδίσθη. ζητεῖτέ με ἀκούειν, οὐχ ὅτι σημεῖα εἴδετε. ἀλλ' ὅτι μου τῶν ἄρτων ἐφάγετε.

Ἀλλ' ὦ φωνῆς ἐκείνης ᾗ καὶ ἰχθύες ὑπήκουσαν. ὡς πρὶν καὶ θαλάσσης ὕδωρ καὶ ἄνεμοι. ὦ μαθητοῦ πρὸ πάντων ὁμολογοῦντος τὸ θαῦμα. τῷ πρώτως ἐκπηδῆσαι πρὸς τὸν διδάσκαλον. ὦ μαθητοῦ καὶ κατατολμᾶν καὶ κυμάτων ἤδη γεγονότος ἐν ἔθει, παρόντα τὸν διδάσκαλον βλέποντος. ὦ μαθητοῦ θερμοῦ τὸν ζῆλον. πολλοῦ τὸ φίλτρον ἀσχέτου τὸν ἔρωτα. καὶ μόνον τὸν διδάσκαλον πνέοντος. τί μὴν τῶν ἀγαθῶν οὐ δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν οὗτος περὶ αὐτοῦ; τί δὲ οὐ λέγειν; ἆρ' οὐ πρὸς οὐρανὸν ἀνανήχεσθαι τηνικαῦτα ἐδόκει πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐκνηχόμενος;

Καὶ παρεῖταί μοι τὸ ἰχθύων τὸ πλῆθος κατ' ἀριθμῶν δύναμιν ἐξετάζειν ὡς οὐ μοναδικῶς δὴ μόνον καὶ δεκαδικῶς, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκα-

Quæritis me audire, non quia signa vidiſtis, ſed quia panes meos comediſtis.

O vocem, cui etiam piſces obtemperarunt, vt antea mare & venti: ô diſcipulum, qui ante omnes miraculum profitetur, quia primus exſilit ad magiſtrũ. O diſcipulum qui etiam contra vndas aliquid auſus eſt, cũ præſentem cerneret Magiſtrum. O zelum feruentis diſcipuli, dilectione incenſi, amore indomiti ſolumq; magiſtrum ſpirantis. Quid præclari de ſe cogitandi & loquendi iſte non ſubminiſtrat? An non ad cœlum tunc natare videbatur, quando enatabat ad Magiſtrum?

At permittite mihi, vt piſcium multitudinẽ ad numerorũ virtutem excutiam, quia non ſolum per vnitates & decades, ſed & per centuriam de-

currit; & tribus quadrangulis, vt Arithmeticus quippiam dixerit, constat; Quod si cui contemplari iucundum est, à quibus tria ista quadrangula progenerentur; huius statim primum numerum parem & vndequaq; absolutum inueniet; illius verò, eum, quem virginem appellant. Tertij denique, numerum perfectum, vltra quem sine reflexione progredi non licet. Quæ omnia Petri piscationem perfectissimā fuisse indicant, eiusq; in omnibus prærogatiuam & maiestatem, quantum coniectare fas est, declarant. Et si his subest quędam ratio, prout reuera subest, neq; enim temerè quidquam horum vel actum vel scriptum est, oratio tamen ad illam accurationem, quam propositam habet, pertingere nequit. Voluisse autē eū, qui hæc literis prodidit & multitudini & ma-

-ποντάδα συγκεκρυμμένος δείκνυται. καὶ ὡς τρισὶ δὴ τετραγώνοις, ἀριθμητικὸς ἄν τις εἴποι, συντέθειται. ὧν εἴ τινι σπουδάζοντας αὐτοὺς ἀνασκοπεῖν ἦν, οὗ μὲν ὁ πρῶτος εὐθὺς ἄρτιος ἂν ἀνεφάνη. τοῦ δ' ὃν παρθένον ὠνόμασαν. τοῦ δ' ἐπ' αὐτοῖς τρίτου ὁ τέλειος, καὶ μεθ' ὃν οὐκ ἔστι προβαίνειν μὴ ἀνακάμπτοντα. ἃ δὴ πάντα τὴν τελεωτάτην ἁλείαν ἀποφαίνει τοῦ Πέτρου. καὶ τὸ ταύτης ἐν πᾶσι πρεσβεῖον. καὶ τὴν σὺν τούτῳ σεμνότητα, ὅσα γε καὶ συμβάλλειν τινά. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ πρός τινα φέρει λόγον, καὶ γὰρ οὖν φέρει, ὅτι μηδ' ἐκ τοῦ παρέργου τῶν οἴομαι πεπράχθαι τε καὶ γεγράφθαι, ἀλλ' οὖν οὐχ ὥστε καὶ τῆς γινομένης ἀκριβείας, πρὸς ἣν ὁ λόγος βούλεται χειραγωγεῖν, ἐφικνεῖσθαι. τῷ δὲ δὴ καὶ προσμαρτυρῆσαι τῷ πλήθει καὶ μεγέθει τῆς ἄγρας μηδὲ μέχρι τοῦ καὶ τὴν ἀκριβεστάτην ἀριθ-

ἀριθμὸν προσθεῖναι τοῦ λό-
γου φείσασθαι, δῆλός ἐστιν ὁ
ταῦτα γράφων τὴν οὐχ ὅσην
ἄν εἴποι τις ἔσεσθαι μέλλουσαν
ὑπὸ Πέτρου τῶν ἀνθρώπων
ἄλειαν καὶ σωτηρίαν ἐκφαι-
νέσατα παριστῶν. καὶ γὰρ εὔ-
λογον ἐδόκει πως, ἃ τοῖς ἔρ-
γοις θαυμαστὸν δή τινα τρό-
πον ἐπράχθη, τούτων εἰς μέ-
σον προτεθῆναι τὸν λόγους.
καὶ ἃ τῶν μεγίστων ἦν σύμ-
βολα, μηδὲ ποιοῦ τῶν ἐν αὐ-
τοῖς παραλείποντα λέγειν.
Τοιοῦτός σοι Παῦλε ὁ συνα-
πόστολος. τοιοῦτός σοι Πέτρε
ὁ Παῦλος. οἵους ὁ λόγος δεῖ-
ξαι. προτεθύμηται μὲν. ἥ-
κιστα δ' ἐφικόμενος, οὐδὲν
ἧττον καὶ οὕτως ἔδειξε. τοιοῦτοι
ὑμεῖς. τοσοῦτον ἑκάτερος ἐν
τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἔχον-
τες, ὅσον ἡ σελήνη ἐν ἄστροι-
σιν. οἶμαι γὰρ μηδένα νοῦν
ἔχοντα, μὴ θαυμάσαι τού-
των τὸ φρόνημα, τὴν πολι-

gnitudini capturæ testi-
monium dare, inde ap-
paret, quod numerum
perfectissimum adhibu-
it. Quo sanè immensam
illam Petri piscaturā, qua
homines piscaturus erat,
& salutem partam lucu-
lētissime nobis exhibuit.
Consentaneum enim ra-
tioni videbatur, vt quæ
mirabili aliquo modo ef-
fecta sunt, illa literis man-
darentur, & eorum, quæ
maximarum rerum erāt
symbola, nihil prętermit-
teretur. Talis tibi, ô Pau-
le, Coapostolus obtigit:
Talis tibi, Petre, Paulus,
quales oratio demōstrare
quidem conata, sed ne-
quaquam assecuta est; ta-
metsi nihilomin⁹ sic quo-
que aliquid demonstra-
uit. Tales vos; & tan-
tum vterque in Ecclesia
Christi obtinet, quantum
luna inter sidera. Arbi-
tror enim nullam mētis

compotem esse, qui eorum animi magnitudinē, con-
uersationem & opera non admiretur magnitudinem

quidem animi, qualem alibi nõ inuenias; conuersationẽ Angelis similem opera, quæ nulli cedant, multóque minus primas concedant.

Cum enim probè nossent, sibi omnium præfecturam concessam esse, studiosè enitebantur, vt omnes alios labore vincerent. Scit enim etiam Dux belli sibi plus laborandum esse, quàm cuiuis gregariorum militũ. Igitur & laborat. Scit quoq́ gubernator nauis plus sibi vigilandum esse, quàm vectoribus & nautis. Vigilat ergo. Verè cœlum prius plantas progenerabit, & stellis terra insignietur, quàm ego affirmem, Apostolos istos in omnibus & super omnes non eminere: nam licet tempore non anteuerterint omnes, tamen & secundis non mediocria capessenda proponuntur; & isti omnia prçclarè facta in se complexi, omnibus, quã

τείαν, τὸ ἔργον. τὸ μὲν γὰρ, οἷον οὐκ ἄλλο. ἡ δὲ ἀγγέλοις ἐφάμιλλος. τὸ δὲ οὐδενὶ τῶν πρωτείων παραχωρεῖν.

Καὶ γάρ τοι συνειδότες ἑαυτοῖς τὴν προστασίαν πάντων ἀνῃρημένοις, καὶ ὑπὲρ ἅπαντας τοῖς πόνοις ἐντρυφᾷν ἐφιλοτιμοῦντο. οἶδε μὲν γὰρ καὶ στρατηγὸς ὡς πλειόνων αὐτῷ δεῖ πόνων, ἢ τῶν ὑποτεταγμένων ἑκάστοις. οὐκοῦν καὶ πονεῖ. οἶδε δὲ καὶ κυβερνήτης μᾶλλον αὐτοῦ προσήκειν τῶν ἐπιβατῶν καὶ ναυτῶν ἀγρυπνεῖν. οὐκοῦν καὶ ἐγρήγορεν. ὄντως πρόσθεν οὐρανὸς φύσει βοτάνας. καὶ ἀστέρες γῆν διαχράψουσιν, ἢ τοὺς ἀποστόλους ἔγωγε, φαίην ἂν, μὴ πάντα πάντων προέχειν. εἰ γὰρ μὴ καὶ τῷ χρόνῳ πάντας προέλαβον, ἔστι δ᾽ ὧν οὐ μετρίων καὶ δεύτεροι πρὸς τὸν βίον ἀφίκοντο, ἀλλ᾽ ὁμοῦ πάντα συλλαβόντες ἐν ἑαυτοῖς κατορθώματα, ὑπὲρ πάντων ὡς ἔνι μάλιστα ὑπερείδρωνται.

δρυνται. καὶ προκάθηνται μὲν προφητῶν προκάθηνται δὲ τῶν συναποστόλων. τῶν μὲν, ὅτι τὰς ἐκείνων ῥήσεις ἐκύρωσαν. καὶ ἅπερ ἐκείνοις ἦν ἐν ἐφέσει, τούτοις ἐν ἀπολαύσει προέβη. τῶν δὲ, ὅτι τε τὸν δεσπότην ἐφίλησαν πλέον πάντων, καὶ ἠγωνίσαντο πλέον πάντων. προκάθηνται δὲ μαρτύρων ὁμοῦ καὶ ὁσίων. πρὸς ἐκείνους γὰρ οὗτοι βλέποντες, οἱ μὲν πρὸς ὁρατοὺς ὁμοῦ καὶ ἀοράτους ἐχθρούς. οἱ δὲ πρὸς μόνους ἀπεδύσαντο τοὺς δευτέρους. προκάθηνται δ' ἱερέων ὅσα καὶ παίδων πατέρες. προκάθηνται πάντων ὁμοῦ πάντα πάντων ὑπερβαλόμενοι. καὶ πᾶσι πάντα τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτοὺς γίνονται. τοῦτο γὰρ αὐτὸ καὶ περιόντες ἔτι παρείχοντο ἑαυτοὺς ἐπὶ πρὸς τοῦτο προθύμους ἴσμεν αὐτοὺς γιγνομένους. τοῦ Χριστοῦ στόμα λέγω γεγενημένους. τοῦ σκεύη τῆς ἐκλογῆς τοῦ θε-

maximè fieri poteſt, anteponuntur. pręſident Prophetis; præſident & Coapoſtolis; illis, quia eorũ oracula confirmarunt; & quæ illis erant in optatis, horum fructus illis conceſſus eſt: Iſtis, quia plus cæteris Dominum dilexerunt; & plura, quàm cęteri certamina ſubierunt. Præſident inſuper Martyribus aliiſq; Sanctis: ad illos enim reſpicientes quidam & cum aſpectabilibus, & cum inaſpectabilibus aduerſariis in arenam deſcenderũt, alij tantum cũ inaſpectabilibus. Præſident Sacerdotibus, vt pater filiis. Pręſident omnibus ſimul omnes in omnibus ſupergreſsi; & omnibus ſe inuocãtibus omnia facti, & hoc ipſum, cũ adhuc in terra ſuperſtites eſſent, promptè omnibus præſtabant, & alacres ſe, vt ſingulis gratificarẽtur, exhibebant. Illi ſcilicet, qui os Chriſti erant, vaſa electionis, fundamenta Eccleſiæ, quæſtores cœlo-

μελίους,

rum, Saluatoris pedisse-
qui,& imitatores. Et post
illum, orbis terrarũ ser-
uatores. Hæc sunt & plu-
ra, nec minora his super-
sunt, Apostolorum præ-
conia; quos quis fidenter
sibi adsciscat, tãquam in-
uictos ꝓpugnatores, pro-
pugnacula inexpugnabi-
lia, custodes vigilantes,
consolatores in aduersis;
in periculis liberatores,
in morbis medicos, co-
mites si quis iter faciat.
Gubernatores, si quis na-
uiget, quos quis viuens
curatores;& mortuus adiutores habet.

μελίους τῆς ἐκκλησίας. τοῦ
ταμίας τῶν οὐρανῶν. τοῦ τοῦ
σωτῆρος ἀκολούθους καὶ μι-
μητὰς τοῦ μετ' ἐκεῖνον τῆς
οἰκουμένης σωτῆρας. ταῦτα
καὶ τούτων ἔτι πλείω τε καὶ οὐχ
ἥττω. οἷς ἄν τις θαῤῥῶν χρή-
σαιτο, ἀηττήτοις προμά-
χοις. ἀῤῥαγέσι προβόλοις.
ἀγρύπνοις φύλαξι. παρη-
γόροις ἐν λύπαις. ἐν κινδύ-
νοις ῥύσταις. ἰατροῖς ἐν νόσοις.
συνοδοιποροῦσιν εἰ ὁδεύοι: κυβερ-
νήταις, εἰ πλέοι, ζῶν κηδε-
μόσι. καὶ θανὼν ἀντιλήπτορσιν.

Quorum ductu & auxi-
lio, mihi iam quoq; ora-
tio ad finẽ, velut ad por-
tum, prouehitur. Omnia
igitur & per omnia Apo-
stolis admodum probè
peracta sunt. Quid enim?
Ad Christum oportebat
accedere? Accesserunt.
Vbique prædicare? Præ-
dicarũt. In omnibus bo-
num certamen certare?
certarũt. Similem finem

Ὧν τῇ προστασίᾳ καὶ βοη-
θείᾳ ἤδη κἀμοὶ πρὸς τέλος
ὁ λόγος, ὡς εἰς λιμένα κα-
τάγεται. πάντα μὲν οὖν διὰ
πάντων, εὖ μάλα τοῖς ἀπο-
στόλοις εἴργασται καὶ τετέλε-
σται. τί γάρ; ἔδει τῷ χριστῷ
προσελθεῖν; προσῆλθον.
πανταχοῦ κηρύξαι; ἐκήρυ-
ξαν. πάντα καλῶς ἀγωνί-
σασθαι, ἠγωνίσαντο, ἐφάμιλ-
λον τὸ πέρας ταῖς πράξεσιν
ἐπιθεῖ-

ἐπιθεῖναι; ἐπέθηκαν. θάνατος γὰρ ὑπὲρ χριστοῦ βίαιος παρέπεμψε πρὸς χριστόν. καὶ ὁ τοῦτο κελεύων, νέρων. ὃς ἐκφανέστατα ἀνθρώπων ἔδειξεν, ἢ μόνος ἢ μάλιστα, ὅσα καὶ ἡλίκα ποιεῖν ἀρχὴ κακὰ δύναται, κακοῦ τυχοῦσα τοῦ ἐφεστῶτος. νῦν δὲ τῷ χριστῷ συνόντες ἐν οὐρανοῖς, ᾧ καὶ ἐπὶ γῆς συνῆσαν ἀχώριστοι, ἀπέραντα χαίρουσιν.

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ τῶν λόγων προσειπόντα τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐπευξάμενον, αὐτίκα δοῦναι τῷ λόγῳ στῆναι. χαίρετε οὖν ὦ μακάριοι· χαίρετε χριστοῦ μαθηταί. χαίρετε τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι. καὶ γὰρ χαίρετε πρὸς οἷς ἀπολαύετε, τὸ ὑμέτερον ποίμνιον ἄνωθεν ἐφορῶντες εἰς οἷον ἀνθ' οἵου ταῖς ἀεὶ προσθήκαις ἐπέδωκεν. εἰ μή τι παραιρεῖται τῆς ἡδονῆς τὸ τοὺς ἁπανταχοῦ γῆς τὸν ἕνα χριστὸν ἐπικαλεσαμένους θεὸν δι' ὑμῶν,

actionib⁹ imponere? Imposuerunt. Violenta enim pro Christo suscepta mors, ad Christum illos transmisit. Cuius mortis auctor Nero, qui vel solus vel præcipuè luculenter ostendit, quanta & qualia facinora imperium patrare possit, si malũ præsidem nanciscatur. Nunc autẽ cum Christo in cœlis degentes, cui etiam in terris inseparabiliter adhæserant; sine fine exultant.

Ego verò consultum censeo, vt quia in termino versamur, Apostolos compellem & inuocem, moxq; cursum sistã. Saluete igitur, ô beati. Saluete Christi discipuli totius orbis magistri. Gaudetis etenim inter gaudia, quibus in cœlo fruimini, quando vestrum gregem quotidianis incrementis auctum aspicitis: nisi aliquid de voluptate decerpat; quòd qui vbiq; terrarum à vobis instituti vnum Christum, vt Deum, inuocãt cacodæmo-

nis malitia multifariam diſſecti ſunt. Recta dogmata in dubium reuocantes, doctrinæq; à vobis traditæ alij aliter aduerſari tentâtes. Vos quidem omnibus prædicatis: veritas enim vna eſt; At verò malignus pernicioſo ſtrategemate vſus, quos à conculcato iam idolorum cultu auulſos cernebat, eos à cognita veritate, prætextu veritatis indagâdæ auellere ſtuduit. Verus impoſtor, & improbitatis inſtrumentum; qui iſta commentus eſt, vt dum homines pro Deo pugnâ ineûnt, à Deo exciderent; & vt à Deo alienarentur, dum inſtinctu eius pro Deo præter rationem & temerè dimicant. Cæterum vos, ſi qua huius rei cura vos tangit, vt profecto tangit, cohibete & componite diſsidia, Eccleſiamque iterum in vnum congregate. Memineritis ipſa veſtra nomina huc tendere, & huc

τῇ τοῦ πονηροῦ κακοτεχνίᾳ πολλαχῇ διεσπάσθη. καὶ λόγου τοῦ ὀρθοῦ πάντας πᾶσιν ἀμφισβητεῖν. καὶ ἄλλους ἄλλως τῆς ὑμῶν διδασκαλίας ἀντέχεσθαι βούλεσθαι. ὑμεῖς μὲν γὰρ, ἐν πᾶσι τὸ κήρυγμα διηγγείλατε τὸ γὰρ ἀληθὲς ἕν ὁ δὲ πονηρὸς πονηρῷ χρησάμενος στρατηγήματι, οὓς ἀφῃρέθη τῆς εἰδώλων πατηθείσης λατρείας. ἀνταφαιρεῖν τῆς ἀληθείας ἐμηχανήσατο ὑποθήκῃ δῆθεν τοῦ τῆς ἀληθείας φροντίζειν. σοφιστὴς ὄντως ἐκεῖνος καὶ κακῶν ὄργανον. τοιαῦτα δραματουργήσας. ὡς ὑπὲρ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους μάχην ἀνῃρημένους ἐκπίπτειν θεοῦ. καὶ ἵν' ἀλλοτριωθῶσι θεοῦ, θεῷ παρὰ λόγον βοηθεῖν ὑποβάλλων. πλὴν ἀλλ' εἴ τι γε ὑμῖν τοῦδε μέλει, καὶ γὰρ οὖν μέλει, ἤδη ποτὲ λῆξαι τὴν στάσιν. καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἓν συναγάγετε. μνήσθητε ὡς τῶν εἰς τοῦτο συντεινόντων ὑμεῖς ἐπώνυμοι. καὶ ὁ μὲν, Παῦ-

παῦλαν τῶν διαφορῶν ὀρεγέτω. ὁ δὲ ἐπὶ πέτραν ἀῤῥαγῆ πάντας ὁμοῦ στηριζέτω τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος. ἦ που πολλαπλασίους ὑμῖν εἰσόμεθα τηλικαῦτα τὰς χάριτας. ὧν τε τῷ βίῳ περιόντες ὑπὲρ ἡμῶν ἠνέγκεσθε. καὶ ὧν αὖθις ἐπιμελήσεσθε. λάβοιμεν καὶ ἡμεῖς τῆς πρώτης ἐκείνης ἐπιμελείας ὑμῶν πεῖραν. ὡς αὖ ὅπερ ἀκοῇ παρειλήφαμεν τε καὶ πεπιστεύκαμεν, καὶ ὀφθαλμοῖς δή που δεξώμεθα. ὡς ὑμεῖς τὴν οἰκουμένην ἐσώσατε. χριστὸν ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ἔχοντές τε καὶ περιφέροντες. ὃν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι προσκυνητὸν ἐκηρύξατε. νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

vos impellere; Paulus igitur pauſam contentionibus adferat. Petrus verò ſupra immotam petram incorruptæ doctrinæ adductos confirmet. Et ingentes gratias vobis debebimus, partim propter illa, quæ his in terris noſtri cauſſa ſuſtinuiſtis, partim ob ea, quæ iterũ procurabitis. capiamus & nos primæ illius veſtræ curæ experimentum; vt quod auditione accepimus & fide credidimus, oculis quoque intueamur, quomodo ſcilicet orbem terrarum ad ſalutem pertraxeritis, Chriſtum in vobis ipſis habentes & circumferentes, quem ſimul cum Patre & Spiritu ſancto adorandum prædicaſtis, nunc & ſemper & in ſæcula, Amen.

FINIS.

Petrumque, cum intellexisset Dominum tâti miraculi auctorem esse, statim, vt erat, tunica succinctum, in aquam se demisisse, & natando ad Magistrum peruenisse. deinde rete ad terram traxisse, rete plenum piscibus, & quidem magnis, adde, si voles, etiam plurimis, vtpote cętum quinquaginta tribus. An non miraculi huius gratia ad satietatem vsque vos oblectare potest? Ego verò animaduerto quosdam dictitátes: quàm beati, quibus piscibus illis frui cōcessum est. Mirarer, nisi & vos beatos censeretis, qui Christo & Petro conuiuatoribus, miraculi huius conuiuæ facti estis. In vos piscium miraculo satiatos nequaquam conijcietur, quod & aliis nonnullis exprobratum est.

μηκέτι μηδαμῶς αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὸ πλεῖον ἀνελκύσαι τὸ δίκτυον. ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὕδωρ σύροντας κατάγειν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ Πέτρον μαθόντα τὸν διδάσκαλον εἶναι τὸν ἐργάτην τοῦ θαύματος εὐθὺς ὡς εἶχε, τὸν ἐπενδύτην περιζωσάμενον, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ ἑαυτὸν καθήκοντα, καὶ διανηχόμενον ἔξω πρὸς τὸν διδάσκαλον εἶτα καὶ τὸ δίκτυον ἐπὶ γῆς ἕλκοντα. καὶ τὸ δίκτυον πλῆρες ἰχθύων. καὶ οἱ ἰχθύες μεγάλοι. οἷοι δ' εἰ βούλει, προσθὲς καὶ πλεῖστοι. τρεῖς γὰρ ἐπὶ πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατόν. Ἆρ' οὐχ ἱκανὴ τοῦ θαύματος ἡ χάρις ὑμᾶς εἰς κόρον ἡδῦναι; ἐγὼ δὲ ἤδη τινῶν λεγόντων αἰσθάνομαι, ὡς μακάριοι οἱ τῶν ἰχθύων ἀπολελαυκότες ἐκείνων. θαυμάσαιμι δ' ἄν, εἰ μὴ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς μακαρίους νομίζετε. ὑπὸ Χριστῷ καὶ Πέτρῳ τοῖς ἑστιάτορσι, δαιτυμόνας γινομένους τοῦ θαύματος. τάχα γὰρ οὐκ ἂν πρὸς ὑμᾶς ἐκεῖνό γε ῥηθείη, πόῤῥω τῶν ἰχθύων ἐμφορουμένους τοῦ θαύματος. ὃ καὶ ἄλλοις

πισὶν ὠνειδίσθη. ζητεῖτέ με ἀκούειν, οὐχ ὅτι σημεῖα εἴδετε. ἀλλ' ὅτι μου τῶν ἄρτων ἐφάγετε.

Quæritis me audire, non quia signa vidistis, sed quia panes meos comedistis.

Ἀλλ' ὢ φωνῆς ἐκείνης ᾗ καὶ ἰχθύες ὑπήκουσαν. ὡς πρὶν καὶ θαλάσσης ὕδωρ καὶ ἄνεμοι. ὢ μαθητοῦ πρὸ πάντων ὁμολογοῦντος τὸ θαῦμα. τῷ πρώτως ἐκπηδῆσαι πρὸς τὸν διδάσκαλον. ὢ μαθητοῦ κατατολμᾶν καὶ κυμάτων ἤδη γεγονότος ἐν ἔθει, παρόντα τὸν διδάσκαλον βλέποντος. ὢ μαθητοῦ θερμοῦ τὸν ζῆλον, πολλοῦ τὸ φίλτρον ἀσχέτου τὸν ἔρωτα. καὶ μόνον τὸν διδάσκαλον πνέοντος. τί μὲν τῶν ἀγαθῶν οὐ δίδωσιν ἡμῖν ἐννοεῖν οὗτος περὶ αὐτοῦ; τί δὲ οὐ λέγειν; ἆρ' οὐ πρὸς οὐρανὸν ἀνανήχεσθαι τηνικαῦτα ἐδόκει πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐκνηχόμενος;

O vocem, cui etiam pisces obtemperarunt, vt antea mare & venti: ô discipulum, qui ante omnes miraculum profitetur, quia primus exsilit ad magistrũ. O discipulum qui etiam contra vndas aliquid ausus est, cũ præsentem cerneret Magistrum. O zelum feruentis discipuli, dilectione incensi, amore indomiti solumq; magistrum spirantis. Quid præclari de se cogitandi & loquendi iste non subministrat? An non ad cœlum tunc natare videbatur, quando enatabat ad Magistrum?

Καὶ παρεῖταί μοι τῶν ἰχθύων τὸ πλῆθος κατ' ἀριθμῶν δύναμιν ἐξετάζειν ὡς οὐ μοναδικῶς δὴ μόνον καὶ δεκαδικῶς, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑκα-

At permittite mihi, vt piscium multitudiné ad numerorũ virtutem excutiam, quia non solum per vnitates & decades, sed & per centuriam de-

currit; & tribus quadrangulis, vt Arithmeticus quippiam dixerit, constat; Quod si cui contemplari iucundum est, à quibus tria ista quadrangula progenerentur; huius statim primum numerum parem & vndequaq; absolutum inueniet; illius verò, eum, quem virginem appellant. Tertij denique, numerum perfectum, vltra quem sine reflexione progredi non licet. Quæ omnia Petri piscationem perfectissimã fuisse indicant, eiusq; in omnibus prærogatiuam & maiestatem, quantum coniectare fas est, declarant. Et si his subest quędam ratio, prout reuera subest, neq; enim temerè quidquam horum vel actum vel scriptum est, oratio tamen ad illam accurationem, quam propositam habet, pertingere nequit. Voluisse autẽ eũ, qui hæc literis prodidit & multitudini & ma-

τοντάδα συγκεκρυφὼς μὲν ὁ δείκνυται. καὶ ὡς τρισὶ δὴ τετραγώνοις, ἀριθμητικὸς ἄν τις εἴποι, συντέθειται. ὧν εἴ τινι σπουδάζοντας αὐτοὺς ἀνασκοπεῖν ᾖ, οὗ μὲν ὁ πρῶτος εὐθὺς ἄρτιος ἂν ἀνεφάνη. τοῦ δ' ὃν παρθένον ὀνόμασιν. τοῦ δ' ἐπ' αὐτοῖς τρίτου ὁ τέλειος. καὶ μεθ' ὃν οὐκ ἔστι προβαίνειν μὴ ἀνακάμπτοντα. ἃ δὴ πάντα τὴν τελεωτάτην ἁλείαν ὑποφαίνει τοῦ Πέτρου. καὶ τὸ ταύτης ἐν πᾶσι πρεσβεῖον. καὶ τὴν σὺν τούτῳ σεμνότητα, ὅσα γε καὶ συμβάλλειν τινά. ταῦτα γὰρ εἰ καὶ πρός τινα φέρει λόγον, καὶ γὰρ οὖν φέρει, ὅτι μηδ' ἐκ τοῦ παρέργου τὸ οἶμαι πεπρᾶχθαί τε καὶ γεγράφθαι, ἀλλ' οὖν οὐχ ὥς τε καὶ τῆς γινομένης ἀκριβείας, πρὸς ἣν ὁ λόγος βούλεται χειραγωγεῖν, ἐφικνεῖσθαι. τῷ δὲ δὴ καὶ προσμαρτυρῆσαι τῷ πλήθει καὶ μεγέθει τῆς ἄγρας μηδὲ μέχρι τοῦ καὶ τὴν ἀκριβέστατον ἀριθ-

ἀριθμὸν προσθεῖναι τοῦ λόγου φείσασθαι, δῆλός ἐστιν ὁ ταῦτα γράφων τὴν οὐχ ὅσην ἂν εἴποι τις ἔσεσθαι μέλλουσαν ὑπὸ Πέτρου τῶν ἀνθρώπων ἄλειαν καὶ σωτηρίαν ἐκφαίνων ἐναργέστατα παριστῶν· καὶ γὰρ εὔλογον ἐδόκει πως, ἃ τοῖς ἔργοις θαυμαστὸν δή τινα τρόπον ἐπράχθη, τούτων εἰς μέσον περιτεθῆναι σὺν τοῖς λόγοις. καὶ ἃ τῶν μεγίστων ἦν σύμβολα, μηδ᾽ ὁποιοῦν τῶν ἐν αὐτοῖς παραλείποντα λέγειν. Τοιοῦτός σοι Παῦλε ὁ συναπόστολος. τοιοῦτός σοι Πέτρε ὁ Παῦλος. οἵους ὁ λόγος δεῖξαι, προτεθύμηται μὲν. ἥκιστα δ᾽ ἐφικόμενος, οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἔδειξε. τοιοῦτοι ὑμεῖς. τοσοῦτον ἑκάτερος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χριστοῦ ἔχοντες, ὅσον ἡ σελήνη ἐν ἄστροις. οἶμαι γὰρ μηδένα νοῦν ἔχοντα, μὴ θαυμάσαι τούτων τὸ φρόνημα, τὴν πολι-

gnitudini capturæ testimonium dare, inde apparet, quod numerum perfectissimum adhibuit. Quo sanè immensam illam Petri piscaturã, qua homines piscaturus erat, & salutem partam luculētissime nobis exhibuit. Consentaneum enim rationi videbatur, vt quæ mirabili aliquo modo effecta sunt, illa literis mandarentur, & eorum, quæ maximarum rerum erãt symbola, nihil prętermitteretur. Talis tibi, ô Paule, Coapostolus obtigit; Talis tibi, Petre, Paulus, quales oratio demõstrare quidem conata, sed nequaquam assecuta est; tametsi nihilomin⁹ sic quoque aliquid demonstrauit. Tales vos; & tantum vterque in Ecclesia Christi obtinet, quantum luna inter sidera. Arbitror enim nullum mẽtis compotem esse, qui eorum animi magnitudinẽ, conuersationem & opera non admiretur: magnitudinem

τεία

quidem animi, qualem alibi nõ inuenias; conuerſationẽ Angelis ſimilem opera, quæ nulli cedant, multóque minus primas concedant.

Cum enim probè noſſent, ſibi omnium præfecturam conceſſam eſſe, ſtudioſè enitebantur, vt omnes alios labore vincerent. Scit enim etiam Dux belli ſibi plus laborandum eſſe, quàm cuiuis gregariorum militũ. Igitur & laborat. Scit quoq; gubernator nauis plus ſibi vigilandum eſſe, quàm vectoribus & nautis. Vigilat ergo. Verè cœlum prius plantas progenerabit, & ſtellis terra inſignetur, quàm ego affirmem, Apoſtolos iſtos in omnibus & ſuper omnes non eminere: nam licet tempore non anteuerterint omnes, tamen & ſecundis non mediocria capeſſenda proponuntur; & iſti omnia prçclarè facta in ſe complexi, omnibus, quã

τείαν, τὸ ἔργον. τὸ μὲν γάρ, οἷον οὐκ ἄλλο. ἡ δὲ ἀγγέλοις ἐφάμιλλος. τὸ δὲ οὐδενὶ τῶν πρωτείων παραχωρεῖν.

Καὶ γάρ τοι συνειδότες ἑαυτοῖς τὴν προστασίαν πάντων ἀνῃρημένοις, καὶ ὑπὲρ ἅπαντας τοῖς πόνοις ἐντρυφᾶν ἐφιλοτιμοῦντο. οἶδε μὲν γὰρ καὶ στρατηγὸς ὡς πλειόνων αὐτῷ δεῖ πόνων, ἢ τῶν ὑποτεταγμένων ἑκάστοις. οὐκοῦν καὶ πονεῖ. οἶδε δὲ καὶ κυβερνήτης μᾶλλον αὐτῷ προσῆκον τῶν ἐπιβατῶν καὶ ναυτῶν ἀγρυπνεῖν· οὐκοῦν καὶ ἐγρήγορεν. οὕτως πρόσθεν οὐρανὸς φύσει βοτάνας, καὶ ἀστέρες γῆν διαχάψουσιν, ἢ τοὺς ἀποστόλους ἔγωγε, φαίην ἄν, μὴ πάντα πάντων περιέχειν. εἰ γὰρ μὴ καὶ τῷ χρόνῳ πάντας προέλαβον, ἔστι δ᾽ ὧν οὐ μετρίων καὶ δεύτεροι πρὸς τὸν βίον ἀφίκοντο, ἀλλ᾽ ὅμως πάντα συλλαβόντες ἐν ἑαυτοῖς κατορθώματα, καὶ πάντων ὡς ἔνι μάλιστα ὑπερείδρυνται.

ρωνται. καὶ προκάθηνται μὲν προφητῶν προκάθηνται δὲ τῶν συναποστόλων. τῶν μὲν, ὅτι τὰς ἐκείνων ῥήσεις ἐκύρωσαν. καὶ ἅπερ ἐκείνοις ἦν ἐν ἐφέσει. τούτοις ἐν ἀπολαύσει περιέβη. τῶν δὲ, ὅτι τε τὸν δεσπότην ἐφίλησαν πλέον πάντων, καὶ ἠγωνίσαντο πλέον πάντων. προκάθηνται δὲ μαρτύρων ὁμοῦ καὶ ὁσίων. πρὸς ἐκείνους γὰρ οὗτοι βλέποντες, οἱ μὲν πρὸς ὁρατοὺς ὁμοῦ καί ἀοράτους ἐχθρούς. οἱ δὲ πρὸς μόνους ἀπεδύσαντο τοὺς δευτέρους. προκάθηνται δ' ἱερέων ὅσα καὶ παίδων πατέρες. προκάθηνται πάντων ὁμοῦ πάντα πάντων ὑπερβαλόμενοι. καὶ πᾶσι πάντα τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτοὺς γίνονται. τοῦτο γὰρ αὐτὸ καὶ περιόντες ἔτι παρείχοντο ἑαυτούς. καὶ πρὸς τοῦτο προθύμους ἴσμεν αὐτοὺς γινομένους. τοὺς Χριστοῦ στόμα λέγω γεγενημένους. τοὺς σκεύη τῆς ἐκλογῆς τοὺς θε-

maximè fieri poteſt, anteponuntur. prȩſident Prophetis; præſident & Coapoſtolis; illis, quia eorũ oracula confirmarunt; & quæ illis erant in optatis, horum fructus illis conceſſus eſt: Iſtis, quia plus cæteris Dominum dilexerunt; & plura, quàm cȩteri certamina ſubierunt. Præſident inſuper Martyribus aliisq́ Sanctis: ad illos enim reſpicientes q-dam & cum aſpectabilibus, & cum inaſpectabilib⁹ aduerſariis in arenam deſcenderũt, alij tantum cũ inaſpectabilibus. Præſident Sacerdotibus, vt pater filiis. Prȩſident omnib⁹ ſimul omnes in omnibus ſupergreſsi; & omnibus ſe inuocãtibus omnia facti, & hoc ipſum, cũ adhuc in terra ſuperſtites eſſent, promptè omnibus præſtabant, & alacres ſe, vt ſingulis gratificarẽtur, exhibebant. Illi ſcilicet, qui os Chriſti erant, vaſa electionis, fundamenta Eccleſiæ, quæſtores cœlo-

μελίους,

rum, Saluatoris pedissequi, & imitatores. Et post illum, orbis terrarũ seruatores. Hæc sunt & plura, nec minora his supersunt, Apostolorum præconia; quos quis fidenter sibi adsciscat, tãquam inuictos ꝓpugnatores, propugnacula inexpugnabilia, custodes vigilantes, consolatores in aduersis; in periculis liberatores, in morbis medicos, comites si quis iter faciat. Gubernatores, si quis nauiget, quos quis viuens curatores; & mortuus adiutores habet.

μελίους τῆς ἐκκλησίας. τοὺς ταμίας τῶν οὐρανῶν. τοὺς τοῦ σωτῆρος ἀκολούθους καὶ μιμητάς. τοὺς μετ᾽ ἐκεῖνον τῆς οἰκουμένης σωτῆρας. ταῦτα καὶ τούτων ἔτι πλείω τε καὶ οὐχ ἥττω. οἷς ἄν τις θαρρῶν χρήσαιτο, ἀηττήτοις προμάχοις. ἀρραγέσι προβόλοις. ἀγρύπνοις φύλαξι. παρηγόροις ἐν λύπαις. ἐν κινδύνοις ῥύσταις. ἰατροῖς ἐν νόσοις. συνοδεύουσιν εἰ ὁδεύοι: κυβερνήταις, εἰ πλέοι, ζῶν κηδεμόσι. καὶ θανὼν ἀντιλήπτορσιν.

Quorum ductu & auxilio, mihi iam quoq; oratio ad finẽ, velut ad portum, prouehitur. Omnia igitur & per omnia Apostolis admodum probè peracta sunt. Quid enim? Ad Christum oportebat accedere? Accesserunt. Vbique prædicare? Prædicarũt. In omnibus bonum certamen certare? certarũt. Similem finem

Ὧν τῇ προστασίᾳ καὶ βοηθείᾳ ἤδη κἀμοὶ πρὸς τέλος ὁ λόγος, ὡς εἰς λιμένα καταίρει. πάντα μὲν οὖν διὰ πάντων, εὖ μάλα τοῖς ἀποστόλοις εἴργασται καὶ τετέλεσται. τί γάρ; ἔδει τῷ Χριστῷ προσελθεῖν; προσῆλθον. πανταχοῦ κηρύξαι; ἐκήρυξαν. πάντα καλῶς ἀγωνίσασθαι; ἠγωνίσαντο, ἐφάμιλλον τὸ πέρας ταῖς πράξεσιν ἐπιθεῖ-

ἐπιθεῖναι; ἐπέθηκαν. θάνατος γὰρ ὑπὲρ χριστοῦ βίαιος παρέπεμψε πρὸς χριστόν. ὁ δὲ τοῦτο κελεύων, Νέρων· ὃς ἐκφανέστατα ἀνθρώπων ἔδειξεν, ἢ μόνος ἢ μάλιστα, ὅσα καὶ ἡλίκα ποιεῖν ἀρχὴ καὶ δύναται, κακοῦ τυχοῦσα τοῦ ἐφεστῶτος. νῦν δὲ τῷ χριστῷ συνόντες ἐν οὐρανοῖς, ᾧ καὶ ἐπὶ γῆς συνῆσαν ἀχώριστοι, ἀπέραντα χαίρουσιν.

actionib⁹ imponere? Imposuerunt. Violenta enim pro Christo suscepta mors, ad Christum illos transmisit. Cuius mortis auctor Nero, qui vel solus vel præcipuè luculenter ostendit, quanta & qualia facinora imperium patrare possit, si malũ præsidem nanciscatur. Nunc autẽ cum Christo in cœlis degentes, cui etiam in terris inseparabiliter adhæserant; sine fine exultant.

2. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ τῶν λόγων προσειπόντα τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐπευξάμενον, αὐτίκα δοῦναι τῷ λόγῳ στῆναι. χαίρετε οὖν ὦ μακάριοι· χαίρετε χριστοῦ μαθηταί· χαίρετε τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι. καὶ γὰρ χαίρετε πρὸς οἷς ἀπολαύετε. τὸ ὑμέτερον ποίμνιον ἄνωθεν ἐφορῶντες εἰς οἷον αὐθ' οἵου ταῖς ἀεὶ προσθήκαις ἐπέδωκεν. εἰ μή τι παραιρεῖται τῆς ἡδονῆς τὸ τοὺς ἁπανταχοῦ γῆς τὸν ἕνα χριστὸν ἐπικαλεσαμένους θεὸν δι' ὑμῶν,

Ego verò consultum censeo, vt quia in termino versamur, Apostolos compellem & inuocem, moxq́; cursum sistã. Saluete igitur, ô beati. Saluete Christi discipuli totius orbis magistri. Gaudetis etenim inter gaudia, quibus in cœlo fruimini, quando vestrum gregem quotidianis incrementis auctum aspicitis: nisi aliquid de voluptate decerpat; quòd qui vbiq́; terrarum à vobis instituti vnum Christum, vt Deum, inuocãt cacodæmo-

τῇ

nis malitia multifariam dissecti sunt. Recta dogmata in dubium reuocantes, doctrinæq; à vobis traditæ alij aliter aduersari tentãtes. Vos quidem omnibus prædicatis: veritas enim vna est; At verò malignus pernicioso strategemate vsus, quos à conculcato iam idolorum cultu auulsos cernebat, eos à cognita veritate, prætextu veritatis indagãdæ auellere studuit. Verus impostor, & improbitatis instrumentum; qui ista commentus est, vt dum homines pro Deo pugnã ineunt, à Deo exciderent; & vt à Deo alienarentur, dum instinctu eius pro Deo præter rationem & temerè dimicant. Cæterum vos, si qua huius rei cura vos tangit, vt profectò tangit, cohibete & componite dissidia, Ecclesiamque iterum in vnum congregate. Memineritis ipsa vestra nomina huc tendere, & huc

τῇ τοῦ πονηροῦ κακοτεχνίᾳ πολλαχῇ διεσπάσθη. καὶ λόγου τοῦ ὀρθοῦ πάντες πᾶσιν ἀμφισβητεῖν. καὶ ἄλλους ἄλλως τῆς ὑμῶν διδασκαλίας ἀντέχεσθαι βούλεσθαι. ὑμεῖς μὲν γὰρ, ἐν πᾶσι τὸ κήρυγμα διηγγείλατε· τὸ γὰρ ἀληθὲς ἕν. ὁ δὲ πονηρὸς πονηρῷ χρησάμενος στρατηγήματι, οὓς ἀφῃρέθη τῆς εἰδώλων πατηθείσης λατρείας, ἀνταφαιρεῖν τῆς ἀληθείας ἐμηχανήσατο ὑποθήκῃ δῆθεν τοῦ τῆς ἀληθείας φροντίζειν. σοφιστὴς ὄντως ἐκεῖνος καὶ κακῶν ὄργανον. τοιαῦτα δραματουργήσας, ὡς ὑπὲρ θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους μάχην ἀνῃρημένους ἐκπίπτειν θεοῦ. καὶ ἵν' ἀλλοτριωθῶσι θεοῦ, θεῷ παρὰ λόγον βοηθεῖν ὑποβάλλων. πλὴν ἀλλ' εἴ τι γε ὑμῖν τοῦδε μέλει, καὶ γὰρ οὖν μέλει, ἤδη ποτὲ λῆξαι τὴν στάσιν. καὶ πάλιν τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἓν συναγάγετε. μνήσθητε ὡς τῶν εἰς τοῦτο συντεινόντων ὑμεῖς ἐπώνυμοι. καὶ ὁ μὲν, Παῦ-

παῦλαν τῶν διαφορῶν ὀρεγέτω. ὁ δὲ ἐπὶ πέτραν ἀρραγῆ πάντας ὁμοῦ στηριζέτω τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος. ἢ που πολλαπλασίους ὑμῖν εἰσόμεθα τηλικαύτας τὰς χάριτας. ὧν τε τῷ βίῳ περιόντες ὑπὲρ ἡμῶν ἠνέχεσθε. καὶ ὧν αὖθις ἐπιμελήσεσθε. λάβοιμεν καὶ ἡμεῖς τῆς πρώτης ἐκείνης ἐπιμελείας ὑμῶν πεῖραν. ὡς ἂν ὅπερ ἀκοῇ παρειλήφαμέν τε καὶ πεπιστεύκαμεν, καὶ ὀφθαλμοῖς δῆτα δεξώμεθα. ὡς ὑμεῖς τὴν οἰκουμένην ἐσώσατε. χριστὸν ἐν ὑμῖν αὐτοῖς ἔχοντές τε καὶ περιφέροντες. ὃν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι προσκυνητὸν ἐκηρύξατε. νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

vos impellere; Paulus igitur pauſam contentionibus adferat. Petrus verò ſupra immotam petram incorruptæ doctrinæ adductos confirmet. Et ingentes gratias vobis debebimus, partim propter illa, quæ his in terris noſtri cauſſa ſuſtinuiſtis partim ob ea, quæ iterũ procurabitis. capiamus & nos primæ illius veſtræ curæ experimentum; vt quod auditione accepimus & fide credidimus, oculis quoque intueamur, quomodo ſcilicet orbem terrarum ad ſalutem pertraxeritis, Chriſtum in vobis ipſis habentes & circumferentes, quem ſimul cum Patre & Spiritu ſancto adorandum prædicaſtis, nunc & ſemper & in ſæcula, Amen.

F I N I S.

HISTORICVM ENCOMIVM

Alexandri Monachi Historiographi de Inuentione pretiosæ & viuificæ Crucis.

EO tempore in Æliæ Episcopatu celebris Macarius Hermonæ successit, Magnus autē Constantinus Imperator omnem curam & sollicitudinem ad res diuinas illustrandas conuertit, ædificans Ecclesias, easque ex publico ærario pecuniis, impensis & variis ornamentis ac thesauris locupletans. Ac principio legem tulit, vt idolorum delubra Christianis traderētur. Et vt qui adhuc in Idololatriæ scelere hærebant, capitali supplicio afficerentur. Alte-

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΕΓΚΩΜΙΟΝ

Ἀλεξάνδρου μοναχοῦ ἱστοριογράφου περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.

ΚΑτ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὁ τῆς Αἰλίας ἐπίσκοπος Μακάριος ὁ φερώνυμος τὴν Ἑρμωνᾶ διαδεξάμενος. ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ γενόμενος πᾶσαν τὴν φροντίδα εἰς τὰ θεῖα μετήνεγκεν. ἀνοικοδομῶν τὰς ἐκκλησίας, ἐπὶ φιλοτίμως πλουτῶν ἐκ τοῦ δημοσίου λόγου, ἔν τε χρήμασι καὶ ἀναλώμασι, καὶ παντοίοις κειμηλίοις. καὶ πρῶτον νόμον ἔγραψεν ἀποδίδοσθαι σὺν τοὺς εἰδώλων ναοὺς τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις. καὶ σὺν ἔτι εἰδωλολατροῦντας, κεφαλικαῖς ἐπιτιμᾶσθαι τιμωρίαις.

διά τε

δεύτερον νόμον ἔγραψεν. Χριστιανοὺς μόνους ὀρθοδόξους τοὺς στρατεύεσθαι ἐθνῶν τε καὶ στρατοπέδων τούτους ἄρχειν. τρίτον νόμον ἔγραψεν. ἀπράκτους εἶναι τὰς πασχαλίας ἑβδομάδας δύο, μίαν πρὸ, καὶ μίαν μετὰ. καὶ ἦν λοιπὸν εἰρήνη βαθεῖα, καὶ χαρὰ ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, πάντων τῶν ἐθνῶν ὡσημέραι προστρεχόντων τῇ πίστει, καὶ βαπτιζομένων, καὶ ἰδίαις χερσὶ τοὺς πατρῴους θεοὺς συντριβόντων.

Ἀλλὰ ταῦτα οὐκ ἦν φορητὰ τῷ ἀλάστορι δαίμονι, ἀλλὰ πάλιν εἰς ἑαυτὸν ἐδραματούργει πῶς ἂν ἐκκόψῃ τὴν τοσαύτην τῶν ἀνθρώπων χαρμονήν. ἐπειδὴ μὲν οὖν ἀνθρώπους θεοποιεῖσθαι τὴν κτίσιν οὐκέτι οἷός τε ἦν. ἐφωράθη γὰρ ἡ ἀπάτη αὐτοῦ. τὸν δὲ κτίστην συντάξαι τοῖς κτίσμασι παραπεῖσαι ἐπειράθη τοὺς ἀσθενεῖς. καὶ ἦν πάλιν τὰ

ram legẽ tulit, vt ex Christianis, ij soli qui orthodoxam fidem amplectebantur, militarent, militibusq; cum imperio præessent. Tertiam legẽ sanxit, qua iussit, vt duæ paschales hebdomades, altera antè, & altera post pascha festiuæ & ab omni opere seruili immunes essent: & erat de cætero vniuersum per orbẽ pax alta, & gaudium omnibus nationibus ad diuinum baptisma concurrẽtibus, propriisq; manibus paternos Deos confringentibus.

Verum id non tulit humani generis pestis Diabolus, sed rursus rationem excogitauit, qua tantam Christianorum lætitiam subuerteret, & vt homines denuo creaturam in deorum numerũ referrent, id obtinere nõ potuit. Deprehensa enim est fallacia eius; itaq; creatorem creaturis exæquari infirmis in fide persuadere tentauit, ortusq; est

ingens tumultus in Dei Ecclesiis, Ario quodam Alexandrino, totum orbem sursum deorsumq; perturbate; adiunxerant se eius factioni pauci quidam Episcopi, atque inter hos primus Eusebius Nicomediensis, & Eusebius Pamphili, aliique cum ipso; quam contentionem Magnus cernens Constantinus, acerbissimum animo dolore concepit, & initio quidem verbis, litterisq; admonitoriis vtriusque partis pugnam dissoluere conatus est: Vbi vero animaduertit, malum omni medicina superius esse, synodum œcumenicam in vrbe Nicæna fieri præcepit; conueneruntque eò Episcopi numero trecenti & octodecim, quorum pleraque pars confessorum erat, stigmata Christi in corporibus suis circumferentium; quibus etiam interfuit ipse ille magnus

ἔριχος οὐκ ὀλίγος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, ἀρείου τινὸς Ἀλεξανδρέως ἄνω καὶ κάτω κυκλοῦντος, καὶ τὴν οἰκουμένην ταράττοντος: συναπήχθησαν δὲ αὐτῷ ἐπίσκοποί τινες ὀλίγοι τὸν ἀριθμόν, ὧν πρῶτος εὐσέβιος ὁ νικομηδείας, καὶ εὐσέβιος ὁ παμφίλου καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς. Θεωρῶν δὲ τὴν μεγάλην φιλονεικίαν ὁ μέγας κωνσταντῖνος, ἠνιᾶτο τὴν ψυχήν, καὶ πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο διὰ παραινετικῶν γραμμάτων τῶν ἑκατέρων μερῶν κατασβέσαι τὴν ἔριν. ὡς δὲ ἴδεν, ἀνήκεστον γινόμενον τὸ κακὸν, προσέταξε γενέσθαι οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν τῇ νικαέων πόλει. καὶ συνῆλθον ἐπίσκοποι τὸν ἀριθμὸν τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ. ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ὁμολογηταὶ, τὰ στίγματα τοῦ ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι βαστάζοντες, ἦν δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ ὁ πανεύφημος Κωνσταντῖνος

νος, καὶ δὴ τῆς ὑποθέσεως κινηθείσης, ἔκθεσιν πίστεως ἔγγραφον ἐξήνεγκαν, τὴν κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν ὀρθοδόξων νῦν ἀπαγγελλομένην. τοὺς δὲ περὶ Ἄρειον, καὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδέα ἐπιμένοντας τῇ κακοδοξίᾳ ἀνεκήρυξαν, καὶ ἐξωρίσθησαν, καὶ ἐχειροτονήθησαν ἕτεροι ἀντ' αὐτῶν. Φιλοτιμησάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἀσπασάμενος ἀπέλυσε μετ' εἰρήνης εἰς τὰς ἰδίας παροικίας, χαίρων ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν.

omniumq́ꝫ præconio dignisſimus Constantinus. cumq́ꝫ res tractari cœpta eſſet, fidei expoſitionem litteris mandatam ediderunt, quæ nunc ritè per vniuerſam orthodoxorũ Eccleſiam pronunciatur. Eos autem qui in praua Arij, & Euſebij Nicomedienſis opinione permãſerant, à ſuo corpore abſciderunt, exilioq́ꝫ damnarunt, aliis in eorum locum creatis; maximo autem honore Imperator Epiſcopos afficiens, eosq́ꝫ quã humaniſsimè complectens ſingulos in ſuas diœceſes dimiſit; gauiſus ſupra modum propter vnanimem Eccleſiarum conſenſum.

Παρεκελεύσατο δὲ τῷ τῆς Αἰλίας ἐπισκόπῳ Μακαρίῳ παρόντι ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ὑπερμαχοῦντι ἀναζητῆσαι τὸν ζωοποιὸν σταυρὸν, καὶ τὸ θεοδόχον μνῆμα, καὶ πάντας τοὺς ἁγίους τόπους, καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ἐπισκόπους ὁμοίως περιτρέψα-

Mandauit autem Macario Ælienſi Epiſcopo, qui & ipſe ſynodo interfuerat, & pro Apoſtolicis dogmatibus acriter pugnauerat, vt in viuifica cruce quærenda ſepulchroque diuino ac reliquis ſanctis religioſisq́ꝫ locis inueſtigandis omnem diligentiam adhiberet. Etiam

aliosEpiscopos est adhortatus, vt peteret vnusquisque, quod ad perfectionẽ suæ Ecclesiæ necessarium esse cerneret. Agebatur autẽ decimus nonus imperij eius annus, quando facta est synodus Nicęna.

Posthæc misit Imperator matrem suam Helenam, mulierẽ omni laudum genere dignissimã Deiq; amãtissimam, cum litteris, magnaq; pecuniæ vi ad Macarium meritò hoc nomine insignitum, Æliensem Episcopum, vt vnà cum eo viuificum lignum inuestigaret sacraque ædificiis exornaret, idipsum exposcente Imperatrice, asserenteq; diuinam visionem sibi oblatam, quę iusserit, vt Hierosolymam sese reciperet, & sacra loca ab improbis obruta, & tanto tempore ex hominũ cognitione erepta in lucem educeret.

Episcopus autem, vbi

το, αἰτήσασθαι, εἴ τι συνοῤῥᾷ εἰς ἀπαρτισμὸν ἕκαστος, τῆς ἰδίας ἐκκλησίας. ἦν δὲ ἐννεακαιδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅτε ἐγένετο κατὰ Νίκαιαν σύνοδος.

Μετὰ ταῦτα ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ἑλένην, τὴν ἀξιέπαινον καὶ θεοφιλῆ εἰς ἱεροσόλυμα μετὰ γραμμάτων καὶ χρημάτων ἀφθονίας. πρὸς τὸν φερώνυμον μακάριον τῆς Αἰλίας ἐπίσκοπον ἐπὶ ἀναζητήσει τοῦ ζωοποιοῦ ξύλου τοῦ ἐνδόξου σταυροῦ καὶ οἰκοδομῇ τῶν ἁγίων τόπων. αὐτῆς τοῦτο αἰτησάσης τῆς βασιλίδος, φασκούσης ὀπτασίαν τινὰ θείαν ἑωρακέναι κελεύουσαν αὐτῇ τὰ ἱεροσόλυμα καταλαβεῖν, καὶ τοὺς ἁγίους τόπους εἰς φῶς ἀγαγεῖν, χωσθέντας ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ ἀφανεῖς γεγονότας ἐπὶ τοσούτους χρόνους.

Μαθὼν δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀφικο-

ἀφικομένην τὴν βασιλίδα συναγαγὼν σὺν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους μετὰ τῆς δεούσης τιμῆς ἀπήντησεν αὐτῇ. εὐθέως δὲ παρεκέλευσε σὺν ἐπισκόποις τὴν ζήτησιν τοῦ ποθουμένου ξύλου ποιήσασθαι. ἀπορούντων δὲ πάντων ἐπὶ τοῦ τόπου, καὶ ἄλλου ἄλλο ὑποψίας διηγουμένου, ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος πάντας παρεκάλει ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ σπουδαιοτέραν εὐχὴν ὑπὲρ τούτου τῷ θεῷ προσφέρειν. τούτου δὲ γενομένου, εὐθέως ἐδείχθη θεόθεν ὁ τόπος τῷ ἐπισκόπῳ, ἐν ᾧ ἵδρυτο τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα.

intellexit Imperatricem iam aduētare, cum comprouincialibus Epiſcopis debito cum honore obuiam ꝓceſsit. Statim verò eis iniungit, vt ad inueniendum deſideratúm crucis lignū ſe totos darent. Dubitantibus verò omnibus ſuper loco, aliiſq; aliud ex ſuſpicione commemorantibus, Macarius omnes quieto eſſe iuſsit animo & ſedulas Deo preces offerre. Quo facto, confeſtim diuinitus locus ille Epiſcopo reuelatus eſt, in quo ꝓpoſita erāt impuriſsimi Dæmonis templū & effigies.

Τότε ἡ βασίλισσα τῇ βασιλικῇ αὐθεντίᾳ χρωμένη συναγαγοῦσα πλῆθος πολὺ τεχνιτῶν, καὶ ἐργατῶν ἐκέλευσεν ἐκ βάθρων ἀνατραπῆναι τὸ μυσαρὸν οἰκοδόμημα, καὶ τὸν χοῦν πόῤῥω που ἀποῤῥιφῆναι. τούτου δὲ γενομένου, ἀνεφάνη τὸ θεῖον μνῆμα, καὶ ὁ τόπος τοῦ κρανίου,

Tunc Imperatrix Imperatoria vtens auctoritate magno numero opificum & operariorum ex fundamentis Dæmonis iſtius templum ſubuerti iuſsit, quod ſimulatq; effectum eſt, apparuit diuinum monumentum, & locus Caluariæ, & non

procul inde tres cruces defossæ. Diligẽtius etiam inuestigantes, inuenerunt & clauos.

καὶ ἐμήκοθεν τρεῖς σαυροὶ κεχωρισμένοι, ἐπιμελῶς δὲ ἐρευνήσαντες εὗρον καὶ τοὺς ἥλους.

Hic vero alia Imperatricem cura inuasit inquirentem, quæ nam de tribus verè Dominica crux esset; quam dubitationẽ Episcopus per fidem dissoluit. Cum quędam mulier, cunctis nota, & ab omnibus iam desperata, etiam ferè spiritum exhalaret, productis duabus crucibus, eam quæ quærebatur, inuenit, simul atque enim sola Dominicæ crucis vmbra ægrotam attigit, pˀinus diuina virtute exiliẽs magna Deum voce glorificauit.

Ἐκεῖθεν λοιπὸν ἀμηχανία καὶ θλίψις κατέλαβε τὴν βασίλισσαν, ἐπιζητοῦσαν, ποῖος ἄρα εἴη ὁ δεσποτικὸς σαυρός. ὁ δὲ ἐπίσκοπος διὰ πίστεως τὴν διάκρισιν ἔλυσεν. γυναικὶ γὰρ ἀῤῥωσούσῃ τῶν ἐμφανῶν, καὶ ἀπεγνωσμένῃ ὑπὸ πάντων, καὶ τὰ τελευταῖα πνεούσῃ προσαγαγὼν ἑκάτερον τῶν σαυρῶν τὸν ζητούμενον ηὗρεν. μόνον γὰρ ἤγγισεν ἡ σκιὰ τοῦ σωτηρίου σαυροῦ τῇ ἀσθενούσῃ, εὐθὺς ἡ ἄπνους καὶ ἀκίνητος θείᾳ δυνάμει παραχρῆμα ἀνεπήδησεν ἐν μεγάλῃ τῇ φωνῇ βοῶσα καὶ δοξάζουσα τὸν Θεόν.

Imperatrix verò maximo cum gaudio, pariter & reuerentia crucem viuificam suscipiens, partem eius cum clauis ad filium retulit, reliquã verò confecta theca aurea eius ciuitatis Episcopo tradidit in perpetuam omni-

Ἡ δὲ βασίλισσα ἑλένη τῇ φωνῇ βοῶσα καὶ δοξάζουσα τὸν θεὸν μετὰ χαρᾶς μεγάλης καὶ φόβου ἀνελομένη τὸν ζωοποιὸν σαυρὸν, μέρος μέντοι σὺν τοῖς ἥλοις ἀνεκόμισε πρὸς τὸν παῖδα. τῷ δὲ λοιπῷ γλωσσόκομον ἐργυροῦν

ποιή-

ποιήσασα, παρέδωκε τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, εἰς μνημόσυνον πάσαις γενεαῖς, καὶ θεσπίσασα ἐκκλησίαν γενέσθαι ἐν τῷ ζωοποιῷ μνήματι καὶ τῷ ἁγίῳ γολγοθᾷ καὶ ἐν τῇ Βηθλεὲμ ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἔνθα ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν ὑπέμεινε, καὶ ἐν ὄρει τῶν ἐλαιῶν, ἔνθα ὁ κύριος εὐλογήσας σὺν μαθηταῖς ἀνελήφθη καὶ ἄλλα πολλὰ ποιήσασα ἐν ἱεροσολύμοις, ἀνέστρεψε πρὸς τὸν παῖδα.

Ὁ δὲ μετὰ χαρᾶς αὐτὴν ἀποδεξάμενος, τὴ μὲν τοῦ τιμίου σταυροῦ μερίδα ἐν χρυσῇ θήκῃ ἀποθέμενος, παρέδωκε τῷ ἐπισκόπῳ εἰς τήρησιν, ἐνιαυτιαίαις μνήμαις ἑορτάζειν τὴν ἀνάδειξιν τοῦ τιμίου σταυροῦ προστάξας. τῶν δὲ ἥλων σὺν μὲν εἰς τὴν ἰδίαν περικεφαλαίαν ἐχάλκευσεν. σὺν δὲ ἀνέμιξε τῷ συμβαρίῳ τοῦ ἵππου αὐτοῦ ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. ἔσται τὸ

bus gẽtibus memoriam. Quæ, postquam præcepisset in loco viuifici sepulchri templum ædificari, & aliud similiter in sacro monte Golgotha, & in Bethleem, vbi Dominus secũdum carnem natus fuerat, & in monte oliuarum, vbi Dominus discipulis benedicens, assumptus est, aliisque præclaris id genus confectis, ad filium rediit.

Quam magna cum voluptate suscipiens adorãdę crucis partem in loculis aureis reposuit, eamq́; Episcopo perpetuò custodiẽdam dedit, annuis festis, inuentionem crucis celebrandam præscribens. Clauos autem partim galeæ suæ incudi mãdauit, partim equi sui lupatis immiscuit, vt impleretur quod à Domino per prophetam dictum fuerat: *In illa die erit, quod super frænum equi est, san-*

ctum Domino omnipotenti.

Imperator deinde ad Macarium Epiſcopū ſcripſit, vt ædificationē templorum maturaret, & architectum eo miſit, cum magno pecuniæ pondere, cui etiam in mandatis dedit, vt diligenter ſacra loca ædificiis exornaret, ita vt eorum magnificentię nihil toto orbe par inueniri poſſet. ſcripſit etiam ad præfectos illius ꝓuinciæ, vt publico ære & ſumptibus, & materiâ illud opus, quantum poſſent, promouerent. Celebrabat autem tunc Imperator ſplendidè imperij ſui vicennalia gratias agens Deo pro omnibus beneficiis tempore Imperij in ſe collatis. Colliguntur autem à Chriſti in carne præſentiâ, vſque ad tempus inuentionis crucis venerandæ, anni trecenti quinquaginta duo. Ab Adam vero, vſque ad tempus, quo Chriſtus in carne apparuit anni quinqes

ἐπὶ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου ἅγιον κυρίῳ παντοκράτορι.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔγραψε ἐπισκόπῳ μακαρίῳ ἐπισπεύδειν τὴν οἰκοδομὴν, καὶ ἄρχοντα τοῦ ἔργου ἀπέστειλε μετὰ δαψηλίας χρημάτων, παραγγείλας αὐτῷ φιλοτίμως κοσμῆσαι τοὺς ἁγίους τόπους, ὡς μὴ εἶναι τοιαύτην καλλονὴν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ἔγραψε δὲ καὶ τοῖς ἡγεμόσι τῆς ἐπαρχίας παντοίως συνελθεῖν τῷ ἔργῳ ἐκ τοῦ δημοσίου λόγου, ἔν τε χρήμασι καὶ ἀναλώμασι καὶ ὕλαις. ἦν δὲ ὁ βασιλεὺς φαιδρῶς ἄγων τῆς εἰκοσαετηρίδος τὴν ἑορτὴν, εὐχαριστῶν τῷ θεῷ ὑπὲρ πάντων τῶν ἀγαθῶν, ὧν ἐποίησεν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας αὐτοῦ. συνάγονται δὲ τὰ ἔτη ἀπὸ μὲν τῆς χριστοῦ παρουσίας, ἕως τῆς εὑρέσεως τοῦ σταυροῦ τριακόσια πεντήκοντα δύο ἔτη. ἀπὸ δὲ Ἀδὰμ, ἕως παρουσίας χριστοῦ ἔτη πεντακισχίλια πεντακό-

σια. καθ' ἑτέρους δὲ πεντάκις χίλια τετρακόσια ἑβδομήκοντα πέντε.

mille quingenti: Secundũ alios verò quinquies mille quadringẽti septuaginta quinque.

Ἐν δὲ αἰλίᾳ τὸν φερώνυμον μακάριον διεδέξατο μαξιμῶνας. οὗτος δὲ πρᾷος ἀνὴρ καὶ ἐπίσημος λίαν. ἐν γὰρ τῷ διωγμῷ πολλὰς βασάνους ὑπέμεινε διὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν ἀπολέσας ἀπελύθη ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἡ μακαρία ἑλένη ἡ βασίλισσα τέλος τοῦ βίου ἐχρήσατο, ἐτῶν οὖσα ὀγδοήκοντα. πολλὰ ἐντειλαμένη τῷ παιδὶ περὶ τῆς εἰς χριστὸν εὐσεβείας.

In vrbe autẽ Ælia successit Macario Episcopo Maximinus vir placidissimus, & venerabilis inprimis, vtpote, qui in persequutione plurima tormenta pertulerat; huic oculus alter extritus fuerat. Eodem tempore beata Helena moritur, ætatis annum agens octogesimum multa filio suo de Christiana pietate præcipiens.

Ἕως ὧδε περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἡ ἱστορία ἔστω. καὶ μηδεὶς ἑαυτὸν ἀπατάτω ματαιολογῶν ἀσύμφορα καὶ μυθοποιίας δι' ὀνομάτων παραξένων παρεισάγων τῇ ὑποθέσει. οὐδὲ γὰρ ἐπίσκοπος ἕτερος ἱεροσολύμων γέγονε πώποτε παρὰ τοὺς προγεγραμμένους. οὐδὲ βασιλεὺς ἕτερος ῥωμαίων, οὐδὲ μὴν ἑτέρῳ τρό-

Huc vsq; de inuentione S. Crucis dictum sit, & nemo seipsum decipiat vana referendo, fabulosasque narrationes peregrinis nominib⁹ contextas argumento huic inserendo. Neque enim vllus alius Episcopus Hierosolymitanus præter prædictos fuit, neque alius Romanorũ Imperator, neque alio modo veneran-

da crux inuenta eſt. Ab Auguſto enim Imperatore, ſub quo Chriſtus ſecundum carnem natus eſt, vſq; ad Conſtãtinum Magnum triginta quinq; Imperatores interceſſerunt. Similiter à Iacobo fratre Domini vſque ad huius Imperium, triginta quinque fuerunt Hieroſolymis Epiſcopi. Venerandam autem diem dedicationis ſanctorum locorũ, & exaltationis adorandæ crucis, Patres ex Imperatorio iuſſu, definierunt quot annis celebrandam decimo quarto die Septembris, qui eſt XVIII. Kalend. Octobris, In honorem Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

πρὼ ὁ τίμιος σταυρὸς εὑρέθη. ἀπὸ γὰρ Αὐγούστου τοῦ βασιλέως ἐφ' οὗ ἐγεννήθη ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα ἕως τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου τριάκοντα καὶ πέντε γεγόνασι βασιλεῖς, ὁμοίως δὲ καὶ ἀπὸ Ιακώβου τοῦ Αποστόλου καὶ πρώτου τῶν ἐπισκόπων ἕως τῆς αὐτῆς βασιλείας τριάκοντα καὶ πέντε ἱεροσολύμων ἐπίσκοποι γεγόνασι. τὴν δὲ σεβάσμιον ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων τῶν ἁγίων τόπων, καὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ προσκυνητοῦ σταυροῦ ὡρίσαντο οἱ πατέρες μετὰ βασιλικοῦ προστάγματος γίνεσθαι ἀνὰ ἔτος ἕκαστον τῇ τεσσαρεσδεκάτῃ τῇ κατὰ ῥωμαίους τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς, ἥτις ἐστὶν ἡ πρὸ δεκατεσσάρων καλανδῶν ὀκτωβρίων, εἰς δόξαν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Quoniam verò, diuina nos adiuuante gratia, oratione proceſsimus ad ſplendidam feſti noſtri diem, quæ eſt oſtenſio & exaltatio S. Crucis, age,

Ἐπειδὴ δὲ χάριτι τοῦ θεοῦ κατηντήσαμεν τῷ λόγῳ εἰς τὴν ἔνσημον ἡμέραν τῆς ἑορτῆς ἡμῶν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀνάδειξις τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, φέρε

φέρε καθὼς οἷόν τέ ἐστι μικρᾷ χαιρετήσαντες τοῦτον καταπαύσωμεν τὸν λόγον.

Χαίροις τοίνυν σταυρὲ τίμιε. χαίροις, ὅτι ἐν σοὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὑψώθη οἰκονομικῶς. ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς χαρᾶς καὶ τῆς χάριτος. χαῖρε σταυρὲ τίμιε. διὰ σοῦ γὰρ ἀέναος χαρὰ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς βραβεύεται. χαῖρε σταυρὲ τίμιε ὅτι ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὁ δημιουργὸς ἐν πάσῃ κτίσει τὴν εἰκόνα σοῦ ἐζωγράφησεν. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε ὅτι πᾶσαι αἱ κατ' οὐρανὸν δυνάμεις ἴσως τῇ διὰ σοῦ σωτηρίᾳ φρικωδεστάτους ὕμνους ἀναπέμπουσι τῷ δεσπότῃ. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε. διὰ σοῦ γὰρ καὶ ἐν πόλεσι, καὶ ἐν νήσοις, καὶ ἐν παντὶ ἔθνει ἐκκλησίαι ὀρθοδόξων θεμελιοῦνται. χαῖρε σταυρὲ ἔνδοξε. διὰ σοῦ γὰρ πᾶν στόμα πιστῶν εἰς θεολογίαν ἠνέωκται. χαῖρε σταυρὲ μακάριε.

quantũ in nobis est, crucem paucis quibusdam salutationibus prosequamur; sicq́ sermoni nostro finem imponamus.

Salue igitur crux preciosa; salue, quia in te Dominus noster Iesus Christus per dispensationem exaltatus est, in quo sunt omnes thesauri lætitiæ & gratiæ: salue crux pretiosa, per te enim æterna lætitia in cœlo simul atq; in terra paratur. salue crux pretiosa, quia diu ante, atque adeo ab omni principio, conditor rerum in vniuersa creatura tuam imaginẽ depinxerat. Salue crux gloriosa; quia omnes potestates cęlorum ob salutẽ per te partam, tremendos Deo hymnos offerunt. Salue crux gloriosa, per te enim in ciuitatibus, insulis, omnibusque nationibus Ecclesiæ orthodoxorũ fundamẽta accipiunt. Salue crux gloriosa, quia per te omnia fidelium ora in sermones

Διὰ

de Deo resoluuntur. Salue crux beata, per te enim cœlestes Angeli cum hominibus in terra Christū celebrāt. Salue crux beata, per te enim homines terrestres cum Angelis similiter ante Deum consistunt cum ineffabili gaudio omnium rerum conditorem glorificātes. Salue, crux beata, per te enim Adamus à maledictione liberatus saliens & exultans in paradisum introiuit, primęua dignitate recepta. Salue crux sancta, per te omnis Diabolica potestas prostrata est, & omnis Diabolica operatio. Salue crux sancta, per te enim ter sancta & consubstantialis Trinitas agnoscitur, creditur & glorificatur. Salue crux sancta, per te enim bona, quæ nunquam auferētur, hominibus concessa sunt.

Et quid tandē dicemus, & quid omittemus, Quomodo pro meritis poten,

διά σου γὰρ ἄγγελοι οὐράνιοι σὺν ἀνθρώποις ἐπὶ γῆς χριστὸν ὑμνοῦσι. χαῖρε σταυρὲ μακάριε. διά σου γὰρ ἐν οὐρανοῖς ἐπίγειοι ἄνθρωποι ὁμοίως παρίστανται τῷ θεῷ μετὰ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς τὸν ποιητὴν δοξάζοντες. χαῖρε σταυρὲ μακάριε, διά σου γὰρ ὁ ἀδὰμ τῆς κατάρας ἐλευθερωθεὶς σκιρτῶν καὶ ἀγαλλιώμενος εἰς τὸν παράδεισον εἰσελήλυθεν ἀπολαβὼν τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα. χαῖρε σταυρὲ ἅγιε διά σου γὰρ πᾶσα διαβολικὴ δύναμις καταβέβληται. καὶ πᾶσα δαιμονικὴ ἐνέργεια κατελύθη. χαῖρε σταυρὲ ἅγιε. διά σου γὰρ ἡ τρισαγία καὶ ὁμοούσιος τριὰς παντὶ τόπῳ γνωρίζεται καὶ πιστεύεται καὶ δοξολογεῖται. χαῖρε σταυρὲ ἅγιε. διά σου γὰρ τὰ ἀναφαίρετα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται.

Καὶ τί εἴπωμεν ἢ τί παραλείψωμεν; πῶς ἀνυμνήσωμεν τὴν δύναμιν τοῦ δε-

πολικοῦ σταυροῦ; ὦ ὄνομα σταυροῦ, ἐν ᾧ τὰ μεγαλεῖα τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ ἐγκέκρυπται, ἀγγέλοις αἰδέσιμον καὶ ἀνθρώποις σεβάσμιον. τί γὰρ ἐρασμιώτερον ὀνόματος σταυροῦ, ἢ ἡδύτερον χριστιανοῖς; τί δὲ τούτου ἐνεργέστερον εἰς θαυματουργίαν;

Σταυρὸς θείας δυναστείας ἐνεργέστατον σημεῖον. σταυρὲ ἀγγέλων χαρὰ καὶ δαιμόνων πένθος. σταυρὸς ἐκκλησίας θεμέλιος. σταυρὸς τοῦ παντὸς κόσμου φωστὴρ ἀσφαλὴς καὶ παντοφανής. σταυρὸς τεῖχος ἀκεράδαντον ἢ ἀρραγὲς καὶ ἀκαταπολέμητον πάσης τῆς οἰκουμένης. σταυρὸς ἱερέων δόξα, ἱεροπρεπὴς καὶ ἀνεπηρέαστος. σταυρὸς βασιλέων κράτος ἢ δυναστεία, καὶ νικητικὸν ὅπλον κατὰ τῶν πολεμίων. σταυρὸς στρατοπέδων πανευχία παναλκεστάτη, καὶ ἀκαταμάχητος τοῖς ἐναντίοις. σταυρὸς

tiam Dominicæ Crucis decantabimus? O crucis nomen, in quo magnalia mysteriorum Dei abscōdita sunt, Angelis reuerendum, & hominibus venerandum. Quid enim amabilius aut suauius Christianis nomine crucis? Quid eo efficacius ad patranda miracula?

Crux diuinæ potentiæ efficacissimum signū est. Crux Angelorum gaudium, luctusq; Dæmonum. Crux Ecclesiæ fundamētum. Crux totius mundi lucerna semper & vbique lucens. Crux murus inexpugnabilis perfringi nesciens, & inuictus totius orbis. Crux sacerdotum conueniens & confusionis expers gloria. Crux Regum robur, potentia, & armatura victrix contra hostes. Crux exercituum armatura fortissima; & hostibus insuperabilis. Crux ciuitatum custodia nec insidiis, nec

prædæ obnoxia. Crux populorum Dæmonum perpetua & irrequieta pernicies. Crux Dæmonum ruina fatalis & æterna. Crux Christianorũ spes firma, omnis confusionis & imminutionis expers. Crux ægrotantium tàm animarũ quèm corporum medicina decertissima. Crux benè valentium casus ignara sanitas. Crux eorum, qui vndis iactantur, portus tranquillus. Crux belligerantium pax inconuulsa. Crux orthodoxorum gloriatio gloriationum, & hæreticorum iugis cõdemnatio:

πόλεων φυλακτήριον ἀνεπιβούλευτον καὶ ἀσκύλευτον. σταυρὸς λαῶν εὐφροσύνη διηνεκὴς καὶ ἀκατάληπτος· σταυρὸς διαβόλων πανολεθρία διηνεκὴς καὶ ἀκατάπαυστος. σταυρὸς δαιμόνων κατάπτωμα αἰώνιόν τε καὶ ἐξαίσιον. σταυρὸς χριστιανῶν ἐλπὶς βεβαία τε καὶ ἀνεπαίσχυντος καὶ ἀμείωτος, σταυρὸς ἀσθενούντων ἴασις εὐπρεπεστάτη ψυχῶν τε καὶ σωμάτων, σταυρὸς εὐεκτούντων ἀδιάπτωτος ὑγεία. σταυρὸς χειμαζομένων λιμὴν εὐδιάστατος. σταυρὸς πολεμουμένων εἰρήνη ἀστασίαστος. σταυρὸς ὀρθοδόξων καύχημα καυχημάτων, καὶ αἱρετικῶν κατάκριμα ἀκατάπαυστον.

Crux Idololatriæ disiectio, & pietatis restitutio. Crux virginitatis magistra, & tẽperantiæ custos. Crux securitas, & peccatorum pœnitentia. Crux Monachorum ornamentum, & eorum, qui honestè viuunt, decus. Crux infantium custos; iuue-

σταυρὸς εἰδωλολατρείας κατάλυσις, καὶ εὐσεβείας ἀνόρθωσις. σταυρὸς παρθενίας διδάσκαλος, καὶ σωφροσύνης φύλαξ. σταυρὸς δικαίων ἀσφάλεια, καὶ ἁμαρτωλῶν μετάνοια. σταυρὸς μοναζόντων ἐγκαλλώπισμα, καὶ σεμνῶς βιούντων εὐκοσ-

εὐκοσμία. σταυρὸς νηπίων φύλαξ, καὶ νέων σωφρονισμὸς, καὶ γερόντων στηριγμοῦ βακτηρία. σταυρὸς πτωχῶν ἀδαπάνητος θησαυρὸς, καὶ πλουσίων αὐταρκείας διδάσκαλος. σταυρὸς πεπλανημένων ὁδὸς, καὶ ἀπολλυμένων ἀπλανὴς ὁδηγός. σταυρὸς ἀνάπαυσις ἐν κόποις ἡμερινοῖς καὶ βοήθεια ἐν φόβοις νυκτερινοῖς. σταυρὸς ἐθνῶν εὐταξία, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου βαθυτάτη γαλήνη.

num temperantia, & senibus firmandis baculus. Crux pauperum inconsumptus thesaurus; & diuitum doctrix quid satis sit. Crux errantium via, & pereuntium dux certissima ad salutem. Crux requies in laboribꝰ diurnis, & auxilium in timoribꝰ nocturnis. Crux nationum disciplina, & totius mundi pax ꝓfundissima.

Καὶ τί εἴπωμεν; ἢ τί παραλείψωμεν, ἢ πῶς σε ἀνυμνήσωμεν πανένδοξε σταυρέ; ὅτι σε μόνον ἀπὸ πάσης τῆς κτίσεως ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ἀνέδειξεν ὅπλον ἀήττητον κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου. διὸ μακάριοί ἐσμεν πάντες οἱ καταξιωθέντες τὴν ἁγίαν ἰδεῖν ἡμέραν τῆς σῆς ἀναδείξεως. σὺ εἶ τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα· πρὸς σοῦ γὰρ ἀγαλλιώμενοι ὡσημέραι κελαδοῦσι λέγοντες πρὸς τὸν

Et quid dicemus, aut quid omittemꝰ, aut quomodo te celebrabimus, ô gloriosa crux; quia te solam ex omnium creaturarum numero fecit Rex gloriæ inuictam contra Diabolum, peccatum, & mortem armaturã. Quapropter beati sumus omnes, quibus hæc gratia data est, vt sanctum Ostẽsionis seu Exaltationis tuæ diem aspiceremus. Tu ꝓphetarum oraculum es; per te enim exultantes

quotidie sonoribus vo:ibus Deo decantant: *Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus.* Tu es gloriatio Apostolorum; perpetuò enim in sancta Ecclesia clamant ore cuiusdam sacri præconis. *Mihi verò absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.* Tu es Martyrum corona; quia & ipsi sublata cruce Christum secuti sunt: Tu es gloriatio & exultatio eorum, qui degunt in mõtibus, speluncis, & in cauernis terræ propter nomen Domini, quia & ipsi carnem cum passionibus & concupiscentiis crucifixerunt. Tu eorum qui prope, & qui longè sunt, refocillatio es & requies. O ineffabilem Dominicæ crucis gratiã. O inexplicabilia & incõprehensibilia, quæ in eo latent, mysteria.

θεόν. ἔδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου. σὺ εἶ τὸ καύχημα τῶν ἀποστόλων. ἀδιαλείπτως γὰρ βοῶσιν ἐν ἐκκλησίᾳ ἁγίᾳ δι' ἑνὸς αὐτῶν ἱεροκήρυκος. ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. σὺ εἶ καὶ τῶν μαρτύρων στέφανος. ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ τὸν σταυρὸν ἄραντες ἠκολούθησαν τῷ κυρίῳ. σὺ εἶ τὸ καύχημα καὶ τὸ ἀγαλλίαμα τῶν ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς κατοικούντων διὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου. ὅτι καὶ αὐτοὶ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυλίαις. σὺ τῶν ἐγγὺς καὶ τῶν μακρὰν ἀναψυχὴ καὶ ἀνάπαυσις. ὢ τῆς ἀνεκλαλήτου χάριτος τοῦ δεσποτικοῦ σταυροῦ· ὢ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνεκλαλήτων καὶ ἀκαταλήπτων μυστηρίων.

Καὶ ἵν' εἴπω κἀγὼ ἐκστατικόν τι μετὰ τῆς ἱερᾶς σάλπιγγος. ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ. παρὰ γὰρ τῷ ξύλῳ τῆς ζωῆς νεκρωθέντες, παρὰ τῷ ξύλῳ τῆς καταδικάσεως ἐζωοποιήθημεν. διὰ τὴν ἄμετρον χάριν τοῦ σεσωκότος δεσπότου δέον ἡμᾶς τὴν πανέορτον ταύτην συστήσασθαι ἐν τοῖς πυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου· πυκάζοντα δέ εἰσιν ὥς φασιν, οἱ περὶ ταῦτα δεινοί, τὰ ἐξ ἀμελείας ἢ παλαιότητος ῥυπωθέντα εἶτα ἐξ ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς πάλιν ἐπὶ τὸ τιμαλφέστερον μετασκευασμένα εἰς εὐφροσύνην καὶ τέρψιν τῶν εὐωχηθησομένων ἐν γάμοις, ἐν ἑτέρᾳ τινὶ φαιδρᾷ θυμηδίᾳ.

Διατεθῶμεν τοίνυν ὡς προστετάγμεθα, καὶ τὴν συμβᾶσαν ἡμῖν ἐκ ῥαθυμίας τῷ συνειδότι ἀπεκδυ·

Et vt ego quoq; aliquid quasi ex raptu cum sacra illa tuba proloquar. *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam inuestigabilia sunt iudicia eius.* Nam iuxta lignum vitæ interempti; vicissim iuxta lignum condemnationis viuificati sumus. Quocirca ꝓpter immensam gratiam Domini Saluatoris decet, vt hoc festum celebremus *in condensis, vsq; ad cornua altaris.* Sunt autem condēsa, vt harum rerum periti tradunt, ea, quę vel ex negligentia, vel ex vetustate sordidata, deinde cura & industria in meliorem formam reformantur ad lætitiam & voluptatem conuiuantium in nuptiis: splendidiori speciei restituta.

Agamus ergo, vt iubemur, & quidquid inquinamēti conscientia contraxit, abiiciamus, dum

H 2 σάμε-

hunc illuſtrem & omni veneratione proſequendum diem in memoriam viuificæ crucis feriamur, Eleemoſynis & fide, ꝑut mandat ſcriptura libertatem timore & reuerentia ornatam adepti, & victricibus crucis armis in humeros ſublatis, hymnum illum Angelicum, qui nobis cœlitus ad placandam omnem iram donatus eſt, Deo pro more decantemus. *Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis*, ſancta Trinitas, incomprehenſibilis, incircũſcripta, extra ſe non prodiens, conſubſtantialis, ęqualis poteſtatis, durationis, gloriæ miſerere nobis, & propitiare peccatis noſtris propter nomen ſanctum tuum, & da nobis inuenire miſericordiã & miſerationes in illa die iuſtę retributionis tuæ. Tu enim es Deus noſter, & te Patrẽ, Filium, &

σύμψυχοι ἀειδίαν, τὴν φαιδρὰν ταύτην καὶ πάνσεπτον ἡμέραν τῆς τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ μνήμης ἐπιτελέσωμεν, ἐλεημοσύναις τε καὶ πίστει καθὼς φησὶν ἡ θεία γραφὴ παρρησίαν ἐν εὐλαβείᾳ κεκοσμημένην ἀναλαβόντες, καὶ ἄραντες ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ νικητικὸν ὅπλον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τὸν δωρηθέντα ἡμῖν οὐρανόθεν εἰς παῦσιν πάσης ὀργῆς ἀγγελικὸν ὕμνον συνήθως πρὸς τὸν θεὸν βοήσωμεν. ἅγιος ὁ θεός, ἅγιος ὁ ἰσχυρὸς ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, ἁγία τριάς, ἀκατάληπτε, ἀπερίοριστε, ἀνεκφοίτητε, ὁμοούσιε καὶ ὁμόθρονε καὶ ὁμόχρονε καὶ ὁμόδοξε, ἐλέησον ἡμᾶς, καὶ ἱλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου τοῦ ἁγίου. καὶ δὸς ἡμῖν εὑρεῖν ἔλεος καὶ οἰκτιρμοὺς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδώσεώς σου τῆς δικαίας. Σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ πρέπει σοι τῷ πατρὶ

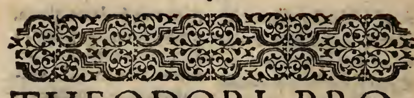
καὶ

καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ πνεύματι δό-
ξα, μεγαλοσύνη, κράτος καὶ
ἐξουσία πρὸ παντὸς αἰῶνος,
καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας
αἰῶνας τῶν αἰώνων,
Ἀμήν.

Spiritum S. decet gloria,
magnificentia, imperium
& poteſtas ante omne ſæ-
culum, & nunc & in vni-
uerſa ſæculorum ſæ-
cula, Amen.

F I N I S.

THEODORI PRODROMI EPIGRAMMATA IN SANCTAM CRVCEM.

Ex Tetrastichis in Genesin.

Εἰς τὴν τοῦ ὄφεως ἀπάτην.

Jn serpentis deceptionem.

ΔΑίμων, φθόνος, γύναιον, ἡδονῆς ξύλον,
Ἀπεκδύουσιν, ἐξ ἐδὲμ πέμπουσί με.
Θεὸς, πόθος, γύναιον, ἔντιμον ξύλον
Ἐπενδύουσιν, εἰς ἐδὲμ πέμπουσί με.
Dæmon, inuidia, mulier, voluptatis lignum
Exuunt, & ex Edem emittunt me.
Deus, desiderium, mulier, venerabile lignum
Induunt, & in Edem immittunt me.

Ex tetrastichis Exodi, vbi de ligno Merrhę, seu Marrhæ iniecto ait, lignum illud, quod ex amaris aquis effecit dulces, fuisse figuram S. Crucis.

——— ἀλλὰ τόδε ϛαυρȣ̃ ξύλον ἔπλετο τύπ☉,
Ὅς γλυκανεῖ κακίης μεροπείας νάματα πικρά.

——— Lignum hoc fuit typus Crucis,
Quæ dulcescere facit malitiæ humanæ fluenta amara.

Ex tetrastichis Numerorum.

Εἰς τὸν χαλκȣ̃ν ὄφιν.

Ζῶντας δράκοντας θανατοῖ χαλκȣ̃ς δράκων,
Ἆρ' ȣ̃ν ὁ χαλκὸς τὸν ὄφεις ἐθανάτȣ;
Καὶ πȣ̃ πόθ' ἔγνω χαλκὸν ἐν θανασίμοις;
Οὐκȣ̃ν ὁ χαλκὸς, ἀλλ' ὁ τȣ̃ ϛαυρȣ̃ τύπ☉.

Viuos dracones interficit æneus draco;
Num æs serpentes interficiebat?
Et vbi auditum est, æs esse in letiferis?
Non igitur æs, sed typus Crucis interficiebat, scilicet viuos illos dracones.

Aliud in eundem.

Λέχρι☉ ἐντετάνυσο ὄφις ξύλῳ ὀρθὰ βεβῶτι
Χάλκε☉, ἀντίτυπ☉ ζωῶν ὀφίων κακοεργῶν,
Τὸν, προποσόμενοι, ἰφεώδηλοι ἑβραῖοι,
Φύγγανον ἐκ κακότητ☉. ζωόν δ' ὄφιν ὤλλυε ἐνκρός.

Obliquus extensus est serpens in ligno erecto Areus, opposita figura viuentium & nocentium serpentum.

Quem aſpicientes Hebræi à ſerpentibus icti
A pernicie liberabantur. Viuum autem ſerpentem
perdidit ſerpens vitæ expers.

Pulchrè de hac æneі ſerpentis crucifixione S. Maximus Homil. 1. de Paſſione & Cruce Domini. *Si affixus ſerpens ligno filiis Iſraël contulit ſanitatem, quanto magis ſalutem præſtat populis Dominus in patibulo crucifixus? Et ſi figura tantum profuit, quantum prodeſſe credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur. Recte plane, vt quia primus apud Deum peccauerat diabolus, primus Crucis ſententia feriretur. In ligno enim crucifigitur, rationabiliter factum, vt quia homo in paradiſo per arborem concupiſcentiæ deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem ſaluaretur: atq; eadem materia quæ cauſſa mortis fuerat, eſſet remedium ſanitatis.*

Deinde poſt ſerpentem in ſaluatore homo ipſe crucifigitur, ſcilicet vt poſt autorem puniatur & facinus. Per primam enim Crucem vindicatum eſt in ſerpentem; per ſecundam in venena ſerpentis: hoc eſt, primum autor ipſe punitur, deinde eius malignitas condemnatur. Virus enim quod perſuaſione ſua in hominem tranſtulerat, nunc reiicitur, nunc curatur. Habentes igitur Dominum

Iesum, qui nos passione sua liberauit, in ipsum aspiciamus semper; & ipsius signo speremus nostris vulneribus medicinam, hoc est. Si forte nobis venenum auaritiæ se diffundit, ipsum consideremus, & sanat: si scorpionis nos libido compungit, ipsum rogemus & curat: si terrenarum cogitationum nos morsus lacerant, eundem precemur & viuimus. Hi enim sunt spirituales serpentes animarum nostrarum, propter quos conculcandos Dominus crucifixus est, de quibus ipse ait: Super serpentes & scorpiones ambulabitis & nihil vobis nocebunt:

Sed attexamus alia Prodromi epigrammata.

Εἰς τὴν σταύρωσιν.

Εἴρχθης, ἐπαίχθης, ἐῤῥαπίσθης χριστέ μου.
Ὁ σταυρὸς ἤρθη, δεῦρο γοῦν σῶτηρ πάθε.
Κεντοῦ, προσηλοῦ τῷ ξύλῳ, χολὴν πίνε.
Καὶ θνῆσκε τοῦ θανόντος ἀνθρώπου χάριν.
Christe mi inclusus, illusus, & alapis cæsus es.
Crux iam erecta est. Veni igitur Saluator, patere.
Perforare, & ligno clauis affigere, fel bibe,
Et morere morientis hominis gratiâ.

Eiusdem Prodromi in Ioannem Chrysostomum, qui Antiochenis infestum Leonem fixa imagine Crucis occidit.

Δεινὸς μὲν εἶ θήρ. καὶ τί γάρ; εἰ θὴρ λέων
Χαίτην τινάσσων, ἀνυπόστατα βρύχων;
Πλὴν οὐ τοσοῦτος, ὥστε τὸν σταυροῦ τύπον
Ἰδὼν, παρελθεῖν ἀπαθὴς τὴν ἰδέαν.

Terrifica es bellua. Et quid enim? si bellua leo
Iubam quassans intolerabiliter rugit?
At tantus non est (Leo) ut visa Crucis imagine
Illæsus speciem illam transeat.

Per τὴν ἰδέαν, intelligit εἰκόνα, imaginem Crucis. vide Tom. 1. de sancta Cruce lib. 2. cap. 63.

Nunc audi pietate plenam institutionem sancti Maximi. Homil. de Passione & Cruce Domini, quomodo Christianus ad Crucem Redemptoris sui se alligare debeat.

Sæculi ferunt fabulæ, Vlyssem illum, qui decennio marinis iactatus erroribus ad patriam peruenire non poterat; cum in locum quendam cursus illum nauigij detulisset, in quo Sirenarum dulci cantus

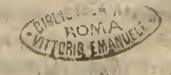
cantus crudelis varietate resonabat, & aduenientes sic blanda modulatione mulcebat, vt non tam spectaculum voluptatis caperent, quam naufragium salutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, vt quisquis audisset vocis sonitum, quasi quadam captus illecebra, non iam tenderet ad eum, quem volebat portum; sed pergeret ad exitium, quod nolebat. Igitur cum Vlysses incidisset hoc dulce naufragium, & suauitatis illius vellet declinare periculum, dicitur inserta cera auribus sociorum seipsum ad arborem nauigij religasse, quò & illi carerent perniciosa auditus illecebra, & se de periculo nauigij cursus auferret.

Si ergo de Vlysse illo refert fabula, quod eum arboris religatio de periculo liberarit, quanto magis prædicandum est, quod vere factum est, hoc est, quod hodie omne genus hominum de mortis periculo Crucis arbor eripuit. Ex quo enim Christus Dominus religatus in Cruce est, ex eo nos mundi illecebrosa discrimina velut clausa aure trāsimus; nec pernicioso enim sæculi detinemur auditu, nec cursum melioris vitæ deflectimus in scopulos voluptatis. Crucis enim arbor non solum religatum sibi hominem patriæ repræsentat, sed etiam socios circa se po-

se positos virtutis suæ vmbra custodit. Quod autem Crux ad patriam post multos errores redire nos faciat, Dominus declarat dicens latroni in Cruce posito: Hodie mecum eris in paradiso. Qui vtique latro diu oberrans ac naufragus aliter ad patriam paradisi, de qua primus homo exierat, redire non poterat, nisi fuisset arbori religatus. Arbor enim quædam in naui Crux in Ecclesia, quæ inter totius sæculi blanda & perniciosa naufragia incolumis sola seruatur.

In hac ergo naui quisquis aut arbori Crucis se religauerit, aut aures suas Scripturis diuinis clauserit, dulcem procellam luxuriæ non timebit. Sirenarum enim quædam suauis figura est, mollis concupiscentia voluptatum, quæ noxiis blandimentis constantiam captæ mentis effeminat. Ergo Dominus Christus pependit in Cruce, vt omne genus hominum de mundi naufragio liberaret.

FINIS.

4-2

14